

”KYLLÄ MÄ OON TERVETULLUT TÄÄLLÄ LIEKSASSA”

**Maahanmuuttajanuorten kokemuksia vastaanottavuudesta suomalaisessa
maaseutukaupungissa**

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma

Laura Kumpuniemi 175536

Syyskuu 2012

Itä-Suomen yliopisto

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden	Laitos Yhteiskuntatieteiden laitos
Tekijä Laura Kumpuniemi	
Työn nimi "Kyllä mä oon tervetullut täällä Lieksassa". Maahanmuuttajanuorten kokemuksia vastaanottavuudesta suomalaisessa maaseutukaupungissa	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Syyskuu 2012	Sivumäärä 106 + 1 liite
Tiivistelmä – Abstract Pro gradu -tutkielmassa käsitellään maahanmuuttajanuorten kokemuksia vastaanottavuudesta ja torjunnasta Lieksassa. Nuorten kokemukset asettuvat tutkimuksessa kotouttamispolitiikan kontekstiin. Maahanmuuttajia kotoutetaan päämääränä yhteiskuntaan integroituminen, ja maahanmuuttajiin kohdistetaan erilaisia toimia päämäärän saavuttamiseksi. Toimet näkyvät maahanmuuttajien arjessa ja vaikuttavat myös heidän näkemyksiinsä Suomesta yhteiskuntana ja paikkana asua. Suomesta ja suomalaisista syntyvät käsitykset asetellaan tässä tutkimuksessa vastaanottavuuden käsitteen alle. Vastaanottavuus sisältää erilaisia määreitä siitä, miten kotouttaminen maahanmuuttajille näyttäytyy ja kuinka suomalaiset suhtautuvat ja käyttäytyvät maahanmuuttajia kohtaan. Vastaanottavuus voi olla positiivista, jolloin se vaikuttaa kotoutumiseen myönteisesti, mutta se voi olla myös torjuvaa. Torjuvaan käytökseen voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi rasistinen ja syrjivä käytös. Tutkimuksessa kysytään, millä tavalla maahanmuuttajanuoret kokevat suomalaisen vastaanottavuuden ja miten he pääsevät sisälle suomalaisten yhteisöihin. Tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, kuinka maahanmuuttajanuorten kokemukset vastaavat sitä kuvaa, minkä tutkimukset antavat virallisen Suomen politiikasta ja suomalaisten asenteista. Vastauksia näihin kysymyksiin haetaan turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneiden nuorten haastatteluista. Nuorten haastattelupuheesta on eroteltavissa kolme eri vastaanottavuuden tasoa, jotka asettuvat yhteiskunnan eri kentille. Virallinen vastaanottavuus käsittää kotouttamispolitiikan toimenpiteitä, jotka useat turvapaikanhakijoista käyvät läpi. Näihin kuuluvat julkisella sektorilla järjestetty vastaanotto-keskustoiminta ja erilaiset maahanmuuttajille kohdennetut tiedotuspalvelut sekä vapaa-ajan toiminta. Kolmannen sektorin vastaanottavuuteen kuuluu kansalaisjärjestötoiminta sekä järjestetty liikuntatoiminta. Yhteisöllisen vastaanottavuuden piiriin puolestaan katsotaan kuuluvaksi maahanmuuttajien ja suomalaisten väliset suhteet ja mahdollisuus kuulua paikallisiin yhteisöihin. Nuorten kokemukset sekä virallisen että yhteisöllisen vastaanottavuuden piirissä ovat olleet sekä myönteisiä että kielteisiä. Viralliset tahot näyttäytyvät torjuvina silloin, kun ne estävät nuorten elämän rakentamista liiallisen ja hitaan byrokratian tai vääristä lähtökohdista tehdyn kotouttamisen vuoksi. Samalla virallinen vastaanottavuus tarjoaa myös paljon mahdollisuuksia. Yhteisöllinen vastaanottavuus näkyy eri tavoin erilaisissa yhteyksissä. Sen kokeminen riippuu myös siitä, kuinka hyvin maahanmuuttaja on sisäistänyt suomalaisuuden pelisääntöjä ja oppinut kieltä.	
Asiasanat Maahanmuuttajanuoret, vastaanottavuus, kotouttaminen, kotoutuminen, kotouttamispolitiikka, maahanmuuttopolitiikka, monikulttuurisuus, rasismi	
Säilytyspaikka	Itä-Suomen yliopiston kirjasto

Sisältö

”KYLLÄ MÄ OON TERVETULLUT TÄÄLLÄ LIEKSASSA”	1
1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen toteuttaminen	5
2.1 Tutkimuskysymykset	5
2.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	5
2.3 Tutkimusaineisto	6
2.4 Kulttuuristen erojen ymmärtäminen ja haastattelukieli	8
2.5 Analyysimenetelmä ja analyysin toteutus	9
2.6 Eettiset kysymykset	11
3 Maahanmuuttajat Suomessa	13
3.1 Siirtolaisista maahanmuuttajiin – historia lyhyesti	13
3.2 Tutkimuksen kohderyhmä: oleskeluluvan saaneet nuoret turvapaikanhakijat	15
3.2.1 Turvapaikanhakijat	15
3.2.2 Maahanmuuttajanuoret	18
4 Keskeiset käsitteet	22
4.1 Sopeutuminen ja kotoutuminen	22
4.2 Vastaanottavuus	24
4.3 Torjunta	27
5 Virallinen Suomi maahanmuuttajan vastaanottajana	30
5.1 Kotouttamispolitiikan ideologioita	30
5.2 Kotouttamispolitiikka Suomessa	32
5.3 Vastaanotto ja kotouttaminen käytännössä	36
5.4 Kolmannen sektorin rooli kotouttamisessa	38
6 Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttoon	41
6.1 Asenneilmapiiri pakolaisia ja turvapaikanhakijoita kohtaan Suomessa	41
6.2 Rasismi ja etninen syrjintä	44
6.3 Rasismi politiikassa – epävirallinen virallistuu?	45

6.4 Rasistiset liikkeet ja muut ilmiöt	49
6.5 Monikulttuurisuus suomalaisessa arjessa ja politiikassa.....	50
7 Lieksa – maaseutukaupunki periferiassa	55
7.1 Lieksan asenneilmapiiri.....	56
7.2 Kotouttaminen Lieksassa	58
8 Vastaanottavuus julkisella ja kolmannella sektorilla.....	61
8.1 Kotouttaminen julkisella sektorilla: politiikan kohteena	61
8.1.1 Vastaanottokeskukset ja siirtymä Lieksaan – ”(T)arvitko paikkakuntapaikka”? ...	61
8.1.2 Kotouttamistoimet Lieksassa – ”Koto-toimisto auttaa.”	63
8.1.3 Perheenjäsenten vastaanottaminen ja torjunta – ”(M)inun joutuu odottaa nyt”.....	66
8.1.4 Toimenpiteiden kohteena oleminen – ”Se oli vähän kauheeta.”	68
8.1.5 Mahdollisuuksien maa – ” Minusta on parasta Suomessa.”	69
8.1.6 Yhteenvedo virallisesta vastaanottavuudesta	71
8.2 Kotouttamista kolmannella sektorilla ja vapaa-ajalla	72
8.2.1 Järjestöt – ”(S)aa jutella”	73
8.2.2 Liikuntaharrastukset – ” (T)ää on pieni paikka”	74
9 Vastaanottavuus ja torjunta Lieksassa	77
9.1 Kotoutumiseen kannustaminen – ”(O)len aivan tervetullut täällä”	77
9.2 Avun saaminen – ”(M)inä soitan heille heti”	78
9.3 Kokemukset torjunnasta	79
9.3.1 Ennakkoluulot – “Miksi sinä tulet Suomeen?”	79
9.3.2 Rasismi – ” (S)e on hyvin vähän porukka”	81
9.4 Jäsenyys ja ihmissuhteet.....	83
9.4.1 Maahanmuuttajanuorten suhteet lieksalaisiin – ”(T)e olette vähän ujoja”	84
9.4.2 Sisään pääsy yhteisöön – ”(J)os mie olen ihan ystävällinen”	87
9.4.3 Vastaanottavuuden muutos Lieksassa – “(N)yt ei kukaan huutaa.”	89
10 Tulokset.....	91

10.1 Maahanmuuttajanuorten kokemukset suomalaisen yhteiskunnan ja yhteisön vastaanottavuudesta.....	91
10.2 Lieksassa asuvien maahanmuuttajanuorten puhe suomalaisen yhteisön jäsenyydestä ja yhteisöön sisäänpääsystä	92
10.3 Vastaanottavuuden tyypit tässä tutkimuksessa	93
11 Johtopäätökset.....	96
Lähteet.....	98

Kuviot ja liitteet

Kuvio 1. Maahanmuutto kansalaisuuden mukaan vuonna 2011 (Lähde: Suomen virallinen tilasto 2012a.)	15
Kuvio 2. Turvapaikanhakijoiden ja myönteisten turvapaikkapäätösten määrä vuosina 2003–2011 (Lähde: Maahanmuuttovirasto 2012d: Turvapaikka- ja pakolaistilastot.)	18
Kuvio 3. Vastaanottavuuden eri tyyppien suhteet toisiinsa sekä maahanmuuttajiin.	95
Liite 1: Haastattelurunko.....	1

1 Johdanto

Maahanmuutto on lisääntynyt Suomessa huomattavasti 1980-luvun lopulta lähtien. Ilmiö on tuonut mukanaan muutosvaatimuksia yhteiskunnan vallitseville käytännöille ja suhtautumistavoille. Maahanmuutto on myös luonut tarpeen kansalliselle maahanmuuttopolitiikalle. Maahanmuuttajien kotoutuminen ja sitä edistävät kotouttamistoimet ovat maahanmuuttopolitiikan keskiössä. Kotoutumisen onnistuminen on tärkeää sekä maahanmuuttajille että yhteiskunnalle, sillä hyvin onnistunut kotoutuminen ehkäisee tulokkaiden syrjäytymistä ja kantaväestön ja maahanmuuttajien välisiä konflikteja.

Maahanmuuttajia on erilaisia. Jotkut tulevat omasta tahdostaan tekemään töitä tai muuttavat parisuhteen vuoksi Suomeen. Toisilla ei ole valinnanvaraa: pakolaiset ja turvapaikanhakijat päätyvät Suomeen pitkän kansainvälisten säädösten määrittelemän prosessin kautta tai salakuljettajan tuomina. Se, minkä vuoksi Suomeen tullaan, voi hyvin pitkälti määrittellä sen, miten maahanmuuttajaan täällä suhtaudutaan kantaväestön keskuudessa, viranomaistoiminnassa, mediassa ja politiikassa. Esimerkiksi viimeaikaisessa julkisessa keskustelussa on painotettu erityisesti työperäisen maahanmuuton tarvetta ja samalla humanitaarisin perustein saapuneiden maahanmuuttajien vastaanottamista on kritisoitu. Vaikka jotkin ryhmät haluaisivat maahanmuuttajien palaavan sinne, mistä tulivatkin, järkevämpää olisi se, että maahanmuuttajat sopeutuisivat Suomeen syrjäytymisen sijaan. Syrjäytymisen ja sen huonojen seurausten ehkäisemiseksi kotoutumisen resursseja onkin lisätty maahanmuuton kasvaessa ja sitä mukaa, kun kotoutumisessa on havaittu ongelmia. Myös suomalainen maahanmuuttopolitiikka on muuttunut maahanmuuttajien lisääntyessä, ja puhutavat ovat muuttuneet suhteessa politiikkaan.

Maahanmuuttajat saatetaan unohtaa julkisessa keskustelussa toimijoina. He jäävät helposti vain politiikan tekemisen ja julkisen keskustelun ja valtakulttuurin mielipiteiden kohteiksi. Heistä puhutaan, mutta aina heille ei anneta mahdollisuutta tuoda esille omia mielipiteitään ja rakentaa omaa elämäänsä aktiivisena toimijana suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, mutta silti heistä puhutaan vain muutamalla yläkäsitteellä: yleisimmin vain maahanmuuttajat, sitten pakolaiset, turvapaikanhakijat tai työperäiset maahanmuuttajat.

Tutkielmani käsittelee suomalaista vastaanottavuutta Suomen maaseudulla asuvien maahanmuuttajanuorten kokemusten kautta. Kyse on siitä, millä tavalla

maahanmuuttajanuoret kokevat suomalaisen yhteiskunnan ja sijainniltaan ja kooltaan periferiassa sijaitsevan yhteisön vastaanottavuuden. Käsittelen työssäni nuorten ajatuksia kahdella tasolla: (1) yhteiskunnallisella, jolle sijoittuu suomalaisen politiikan kohteena oleminen ja kotouttaminen ja kotouttamista tukeva toiminta eri sektoreilla sekä (2) yhteisöllisellä, joka taas sisältää suomalaisten yksityishenkilöiden vastaanottavuuden tai torjuvuuden asenteet. Minua kiinnostaa myös se, miten maahanmuuttajanuoret ovat päässeet suomalaisten yhteisöjen jäseniksi. Analysoin nuorten kokemuksia suhteessa muuhun maahanmuuttajista tehtyyn suomalaiseen tutkimukseen ja myös Suomen nykyiseen kotouttamispolitiikkaan ja asenneilmapiiriin. Tarkoitukseni on myös tarkastella, miltä Lieksan kaupungille mediassa aseteltu Suomen uuden rasismipääkaupungin leima vaikuttaa maahanmuuttajien puheen kautta tulkittuna.

Sain toimeksiannon pro gradu -työhöni Lieksan tukipisteyhdistyksen Mahdollisuus-hankeelta, joka pyrkii ehkäisemään syrjäytymistä. Hankkeen kohderyhmänä ovat yleisesti syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat, mutta tutkimukseni kohderyhmäksi valikoitui aiheen ajankohtaisuuden vuoksi erityisesti maahanmuuttajat Lieksassa. Lieksan maahanmuuttajaryhmä koostuu pääasiassa oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista. Nuoret valikoituivat tutkimuskohteekseni pitkäaikaisen nuorisotutkimusta kohtaan tuntemani kiinnostuksen vuoksi.

Kiinnostukseni kohteena on ollut tarkastella monikulttuurista integraatiota sekä kaksisuuntaista kotoutumista, ja sitä miten nämä toteutuvat käytännössä maahanmuuttajien omasta näkökulmasta. Kaksisuuntaisen kotoutumisen idea on, että sekä maahanmuuttajat että heitä ympäröivä yhteiskunta muuttuu. Monikulttuurisen integraation idea puolestaan käsittää ajatuksen siitä, että maahanmuuttajalla on oikeus säilyttää oma kielellinen ja kulttuurinen identiteettinsä.

Tutkimukseni yhteiskuntapoliittisena kontekstina toimivat yhtäältä kotouttamispolitiikka ja sen käytännölliset toimet maahanmuuttajien sopeuttamisen helpottamiseksi. Tähän sisältyvät sekä maahanmuuttajiin että yhteiskunnan rakenteisiin ja yhteisöihin suunnatut toimet. Toisaalta taustalla on myös keskustelu monikulttuurisuudesta ja kansallisvaltioiden idean kyseenalaistamisesta (ks. esim. Martikainen, Sintonen ja Pitkänen 2006, 14; Saukkonen 2007, 27) sekä suomalainen asenneilmasto rasismikeskusteluineen. Tutkimukseni tarkoituksena on

tuottaa uutta tietoa monikulttuurisesta yhteisöllisyydestä ja maahanmuuttajien sopeutumisvaikeuksien ehkäisyyn.

Tutkimuksessa liikutaan pääasiassa perifeerisessä maaseutumiljöössä, johon kuuluvat siinä läsnä olevat ryhmät, kulttuurit ja yhteisöt. Osittain käsittelen asioita myös periferiakontekstin ulkopuolella tarkastellessani laajemmin suomalaista yhteiskuntaa ja maahanmuuttajanuorten kokemuksia yhteiskunnan ja sen rakenteiden vastaanottavuudesta. Tutkimusmenetelmällisesti kyse on hyvin pitkälle laadullisesta asennetutkimuksesta (ks. Vesala ja Rantanen 2007, 11–61), joka mahdollistaa maahanmuuttajiin liittyvien kysymysten tarkastelun asenteita laajemmin.

Tutkimukseni on laadullinen haastattelututkimus. Käsittelen tutkimuksessani maahanmuuttajanuorten kokemuksia ja näkemyksiä Suomesta ja suomalaisista ja omasta elinpiiristään Lieksassa. Maahanmuuttajien omat kokemukset suomalaisista ja yhteiskunnasta ovat tärkeitä kotoutumisen kannalta siinä vaiheessa, kun he ovat edelleen rakentamassa yhteenkuuluvuutta uudessa kotimaassaan. Jäsenyyden, yhteenkuuluvuuden ja tervetulleena olemisen kokemukset heijastelevat suomalaisen yhteiskunnan vastaanottavuutta. Mielenkiintoista on tarkastella asiaa nimenomaan maahanmuuttajien omasta näkökulmasta, koska siihen on kiinnitetty vain vähän huomiota tähän mennessä. Maahanmuuttajien omien näkemysten esille tuominen voisi helpottaa viranomaisten ja kolmannen sektorin järjestämän kotouttamisen suunnittelua. Tutkimukseni tarkoituksena on myös ollut antaa maahanmuuttajanuorille itselleen määrittelyvalta ja ääni heitä koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Pääpaino pro gradu -työssäni on vastaanottavuuden ja sen vastakohtan torjunnan käsitteillä. Käsitteet ovat syntyneet aineistolähtöisesti kuvaamaan laajasti sitä, minkä tulkitsen edistävän tai hidastavan maahanmuuttajien kotoutumista heidän puheissaan. Kyse ei siis ole pelkästään asenteista tai muista erillisistä kotouttamiseen vaikuttavista seikoista vaan vastaanottavuuteen kuuluu kaikki, minkä maahanmuuttajat kokevat itse vaikuttavan omaan sopeutumiseensa ja tunteeseen siitä, kokeeko maahanmuuttaja olevansa tervetullut vai ei.

Aluksi käsittelen tutkimukseni toteuttamiseen liittyvät kysymykset, minkä jälkeen esittelen tutkimukseni kohderyhmän yleisiä taustoja. Kohderyhmän käsittelyn jälkeen paneudun tutkimukseni keskeisiin käsitteisiin. Tämän jälkeen valotan tutkimusongelmani taustalla olevaa yhteiskunnallista tilaa politiikan ja suomalaisen asenneilmapiirin kautta sekä

viimeaikaista tilannetta Lieksassa. Sitten analysoin haastatteluaineistoani kahden luvun verran ennen siirtymistä tuloksiin ja johtopäätöksiin.

2 Tutkimuksen toteuttaminen

2.1 Tutkimuskysymykset

Minua kiinnostaa se, miten maahanmuuttajat ovat kokeneet suomalaisen yhteiskunnan viralliset ja epäviralliset vastaanottavuuden eleet ja mahdolliset torjuvat asenteet. Vastaanottavuus syntyy muun muassa maahanmuuttajapolitiikasta ja suomalaisesta asenneilmastosta.

Kysyn tutkimuksessani:

1. Millä tavalla maahanmuuttajanuoret kokevat suomalaisen yhteiskunnan ja yhteisön vastaanottavuuden?
2. Millaisena suomalaisen yhteisön jäsenyys ja yhteisöön sisäänpääsy näyttävät Lieksassa asuvien maahanmuuttajanuorten puheessa?
3. Miten maahanmuuttajanuorten kokemukset vastaavat sitä kuvaa, minkä tutkimukset antavat virallisen Suomen politiikasta ja suomalaisten asenteista?

2.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Käsittelen tutkimuksessani maahanmuuttajanuorten henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä Suomesta, suomalaisessa maaseutukaupungissa elämisestä ja suomalaisista. Sovellan Vesalan ja Rantasen (2007) laadulliseksi asennetutkimukseksi nimeämää metodologista lähestymistapaa, jossa asenne määritellään perinteistä asennetutkimusta laajemmin. Myöskään tutkimuskysymysten ei tarvitse liittyä nimenomaan tai pelkästään asenteisiin. Kyse on ennemminkin arvottamisen tutkimisesta, ja siitä kuka arvottaa ja miten. (Mt., 18.)

Yleisesti asenteella tarkoitetaan jonkin kohteen arvottamista (ks. mt., 19). Laadullisessa asennetutkimuksessa asennetta ei pidetä pelkästään yksilön sisäisenä piirteenä tai taipumuksena. Sen sijaan yksilöiden asenteet ja reaktiot saavat merkityksensä sosiaalisessa (ja yhteiskunnallisessa) kontekstissa. Asenne voidaan ymmärtää esimerkiksi suhdekäsitteenä kuvaamassa sitä, kuinka yksilö käyttäytyy sosiaalisessa maailmassa ja miten sosiaalinen maailma toisaalta ilmenee yksilössä. (Mt., 13–31, 51.)

Omassa tutkimuksessani en mittaa asenteita, kuten määrällisessä tutkimuksessa tehdään. En myöskään analysoi asenteita sinänsä. Analysoin maahanmuuttajien kokemuksia toisten asenteista ja erilaisten asenteiden tuottamasta maassa olon ympäristöstä. Maahanmuuttajien puheessa on tietysti tulkittavissa myös heidän omia asenteitaan, mutta analyysini perustuu vastaanottavuuden käsitteelle, joka on enemmän kuin asenneilmasto ja asenteet. Kyse on kuitenkin pohjimmiltaan siitä, miten maahanmuuttajanuoret arvottavat heille Suomessa tapahtuneita asioita.

Vesala ja Rantanen (2007, 11–61) pitävät laadullista asennetutkimusta käyttökelpoisena etenkin erilaisten kiistakysymysten analyysissä. Omassa tutkimuksessani ei suoranaisesti ole kyse kiistakysymysten analyysistä. Kiistakysymys syntyy kuitenkin tutkimusasetelmastani, jonka vahvana taustana on suomalaisesta asenneilmapiiristä tehty tutkimukset ja niistä syntyneet oletukset suomalaisen yhteiskunnan vastaanottavuudesta ja torjunnasta.

Tutkimukseni on tapaustutkimus, sillä se kiinnittyy tiettyssä miljöössä ja yhteiskunnallisessa tilanteessa esiintyvään ilmiöön. Tapaustutkimuksille tyypillistä on kokonaisvaltainen analyysi luonnollisesti ilmenevästä tapauksesta, kiinnostus sosiaalisiin prosesseihin, aikaisempien tutkimusten hyödyntäminen ja tapauksen ja kontekstin rajan hämäryys (Laine, Bamberg ja Jokinen 2008, 10). Tässä tutkimuksessa pitää paikkansa erityisesti tapauksen ja kontekstin eron hämäryys, sillä tutkimiini maahanmuuttajien kokemuksiin vaikuttaa hyvin vahvasti niiden konteksti ja miljöö, maaseutukaupunki, johon on liitetty erityisiä oletuksia suhtautumisesta maahanmuuttajiin. Tapausta tai koko tutkimusta ei välttämättä olisi olemassa ilman sen kontekstia. Tapaustutkimuksen tarkoituksena on valottaa tutkittavaa tapausta sekä olosuhteita sen takana (mt.). Pyrin tähän kartoittamalla laajasti yhteiskunnallista kontekstia tutkittavan tapaukseni taustalla.

2.3 Tutkimusaineisto

Keräsin tutkimuksen aineiston laadullisilla teemahaastatteluilla (Hirsjärvi ja Hurme 2008). Sain kontaktin haastateltaviin Lieksan Tukipisteyhdistys ry:n Mahdollisuus-hankkeen kautta, joten haastateltaviksi ovat osittain saattaneet valikoitua muita aktiivisemmat ja esillä olevat nuoret, joilla on jo enemmän kontakteja kuin muilla. Myös haastateltavien kielitaito vaikutti haastateltavien valintaan. Haastateltavia kyseltiin myös Lieksan Kristillisen opiston kautta, jossa valtaosa Lieksaan muuttavista ulkomaalaisista opiskelee suomea pian saapumisensa jälkeen.

Haastattelin kymmentä 17–22-vuotiasta nuorta, jotka olivat kotoisin eri maista. Suurin osa haastatelluista oli kotoisin Somaliasta, mutta haastateltavia oli myös Afganistanista sekä Irakista. Kaikki haastattelemistani tytöistä, joita oli viisi, olivat kotoisin Somaliasta. Haastatellut olivat olleet Suomessa vaihtelevan pituisia aikoja, mutta kriteerinä haastateltavaksi pidin sitä, että maahanmuuttajanuori olisi asunut Lieksassa vähintään vuoden. Tätä oli kaikilla haastatelluilla edeltänyt jonkin pituinen jakso vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa. Nuoret olivat olleet Suomessa 2,5-4 vuotta. Lieksassa oli asuttu vähimmillään kahdeksan kuukautta ja enimmillään noin kaksi ja puoli vuotta. Kaikki opiskelivat tai olivat opiskelleet Lieksan Kristillisessä opistossa suomea ja/tai peruskoulun oppimäärän. Yksi nuorista opiskeli haastatteluhetkellä jo muualla ja muutamat odottivat tietoa toisen asteen jatko-opiskelupaikasta.

Haastattelujen teemoiksi valitsin vastaanottavuuden ja osallisuuden, jotka valitsin alkuperäisten tutkimuskysymysteni mukaan. Teemajaottelu ei kuitenkaan ollut suoralinjainen ja monet eri teemoissa käsitellyt asiat olivat limittäisiä tai päällekkäin meneviä. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen jouduin lisäämään haastattelurunkoon paljon tarkentavia kysymyksiä ja muutaman täysin uuden. Olin olettanut, että useat minua kiinnostavat asiat voisivat tulla esiin samojen kysymysten kautta, kun maahanmuuttajat pääsevät puhumaan omasta elämästään. Odotin informanttien kertovan jopa liikaakin, mutta ensimmäisten haastattelujen jälkeen totesin, että aineistoni jää hyvin suppeaksi, jos en lisää ja täsmennä kysymyksiäni.

Nauhoitin haastattelut. Yksi haastattelu saattoi kestää puolesta tunnista puoleentoista tuntiin (keskiarvona noin tunti). Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi noin 81 sivua. Haastattelut tein pääosin haastateltavien koululla (kolme) tai yhteistyökumppaninani toimineen hankkeen tiloissa (neljä). Muut haastattelut tein joko haastateltavan kotona tai työpaikalla. Hakeuduin mainituissa paikoissa tekemään haastattelut tilassa, joka olisi tarpeeksi rauhallinen keskustelulle ja haastattelujen nauhoitus olisi mahdollista.

Odotin haastattelujen nauhoituksen herättävän vastustusta tai ainakin kysymyksiä. Sen vuoksi ehkä selitin nauhurin käyttöä laveasanaisesti. Nauhuriin suhtauduttiin kuitenkin neutraalisti ja sen käyttö ymmärrettiin hyvin. Haastattelutilanteessa pyrin myös ”unohtamaan” nauhurin ja saamaan haastateltavan myös keskittymään erityisesti keskusteluun.

Toisena – eräänlaisena tausta-aineistona – minulla oli käytössä Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2012. Valotan sen avulla Lieksan kotouttamisen suunnitelmia ja hieman sitä, miten suunnitelma on otettu käytäntöön.

2.4 Kulttuuristen erojen ymmärtäminen ja haastattelukieli

Tein haastattelut suomeksi, vaikka olin varautunut myös tulkin käyttöön. Kohderyhmän rajauksen myötä ilmeni, että kyseisestä ryhmästä olisi löydettävissä myös hyvin tai kohtalaisesti suomea puhuvia nuoria, ja lopulta haastateltaviksi päätyi nuoria, jotka eivät vaatineet tulkkia mukaan haastatteluun. Alun perin olin myös mieltynyt ajatukseen haastatteluista ilman tulkkia, sillä silloin olisin suorassa kommunikointiyhteydessä haastateltavaan ja voisin myös paremmin reagoida haastateltavan sanomisiin ja luoda siten tiiviimmän haastateltava–haastattelija-suhteen. Toisaalta suomen kielen käyttö haastatteluissa antoi nuorille mahdollisuuden käyttää heille uutta kieltä uudenaikaisessa tilanteessa. Joillekin tutkimusta varten tehtävä haastattelu oli varmasti uusi tilanne, joten yritin kannustaa haastateltavia käyttämään suomen kieltä rohkeasti ja korostin sitä, ettei sillä ollut väliä, miten oikein he suomea puhuivat. Saatoin myös rohkaista haastateltavaa puhumaan lisää kehumalla hänen kielitaitoaan. Toivon, että onnistuin luomaan haastattelutilanteen, jossa suomen kielen puhuminen koettiin voimaannuttavana sen sijaan, että haastateltavia olisi nolottanut heidän huono suomen taitonsa. Joissain haastatteluissa haastateltava käytti apunaan joitain englanninkielisiä sanoja, ja yritimme hakea niille yhdessä suomenkielisen vastineen.

Haastateltujen paikoin epävarmasta kielenkäytöstä johtuen olen jättänyt joistain sitaateista pois toistoa tai kyseisen sitaatin kannalta epäolennaisia osia pois, ja merkinnyt sen kahdella peräkkäisellä viivalla. Tämä helpottaa sitaattien ymmärtämistä luettuina versioina.

Haastattelemieni tyttöjen vastaukset olivat yleisesti ottaen huomattavan paljon lyhyempiä kuin poikien vastaukset. Suurin osa tyttöjen vastauksista oli yksirivisiä ja vastauksen maksimipituus oli neljä riviä. Tästä poikkeuksena oli yksi haastattelu, jossa vastaukset olivat muiden tyttöjen haastatteluja pidempiä ja jonka vastauksen maksimipituus oli 10 riviä. Yksi maahanmuuttajatyön kanssa sovittu haastattelu piti tehdä tulkin välityksellä, mutta aikataulullisista ongelmista johtuen se jouduttiin siirtämään, ja myöhemmin kyseinen haastateltava perui haastattelun kokonaan. Poikien haastatteluvastaukset olivat keskimäärin pidempiä kuin tyttöjen maksimipituisten vastauksen ollessa jopa 27 rivin mittainen.

Tämä herättää kysymyksiä: Miksi tytöt puhuivat vähemmän? Johtuiko se minusta haastattelijana: kysyinkö vähemmän tai vääriä kysymyksiä? Oliko tyttöjen kielitaito poikia huonompi? Vaikka vastaajilla olisikin yhtä hyvä kielitaito, ehkä he ovat epävarmempia kielen käyttäjiä. Osansa voi tehdä myös se, että tytöillä vaikutti oman puheensa mukaan olevan vähemmän suomalaisia kontakteja kuin pojilla. En saa näihin kysymyksiini varmoja vastauksia, mutta vastaavassa tilanteessa jatkossa voin kiinnittää huomiota etukäteen näihin asioihin ja pyrkiä korjaamaan niitä asioita, jotka liittyvät haastattelutekniikkaani. Lisäksi selvä sukupuolittainen ero tässä olisi ollut mielenkiintoinen asia tutkittavaksi.

2.5 Analyysimenetelmä ja analyysin toteutus

Käytin aineiston analyysissä apunani Atlas.ti-ohjelmaa, jonka avulla tein aluksi luokittavan analyysin, jossa ryhmittelin aineistoa teemoittain. Luokittavassa analyysissä aineistosta tunnistetaan havaintoja ja niitä ryhmitellään, kategorisoidaan tai koodataan (Mason 1996, 111–144, ks. Vesala ja Rantanen 2007). Tässä analyysityypissä haetaan aineistosta samankaltaisuuksia tai eroja aineiston sisällä, vaikka joissain tapauksissa vertailukohta voi olla myös aineiston ulkopuolella (Mäkelä 1990, 44–45). Etsin omasta aineistostani mielenkiintoisia maahanmuuttajien esille tuomia asioita vastaanottavuudesta, ja hain eroja ja yhtäläisyyksiä näiden kokemusten ja tutkimuksen kuvaamien suomalaisten asenteiden ja maahanmuuttajapolitiikan tarkoituksen välillä. Näin erotellut tekstikappaleet ovat vielä suoraan luettavissa aineistosta, mikä on olennaista luokittavassa analyysissä. Tässä vaiheessa tutkimusta tutkija tekee kuitenkin jo tulkintaa eritellessään asioita tiettyihin asioihin liittyviksi kannanotoiksi. (Vesala ja Rantanen 2007, 12).

Tulkitsevan analyysin vaiheessa aineistoa abstrahoidaan ja siitä etäännyttään ottamalla lisää käsitteitä ja teorioita mukaan analyysiin (mt.). Luokittelevalla analyysillä eroteltuja tekstikatkelmia työstin eteenpäin tekemällä huomioita siitä, kenen suunnalta vastaanottavuutta oli esiintynyt. Käytännössä tutkimukseni kaksi eri tasoa, yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen, tulivat mukaan haastatteluaineiston analyysin myötä tässä vaiheessa luokittelua.

Laadullisessa asennetutkimuksessa luokittavaa analyysia ohjaa oletus siitä, että analyysillä tuotetaan tietoa haastateltavien esittämistä kommentteista. Tulkitsevassa analyysissä tilanne on hieman monimutkaisempi, sillä analyysi vaatii pohdintaa siitä, mikä on se todellisuus, josta haastateltavien puheen oletetaan välittävän tietoa. Laadullista tutkimusta voidaan

ajatella näytteenä tutkittavasta todellisuudesta. (ks. esim. Vesala ja Rantanen 2007, 14). Näytenäkökulma tarkoittaa laadullisessa tutkimuksessa sitä, että aineisto valitaan ns. harkinnanvaraisesti (harkinnanvarainen näyte ilmiöstä). Valitaan siis esimerkiksi haastateltaviksi sellaiset henkilöt, joiden katsotaan voivan kertoa ilmiöstä. (Silverman 2007, 304–306.) Haastateltavien puhe ei kuitenkaan välitä suoraan tietoa tämän puheen ulkopuolisesta todellisuudesta, vaan aineistoa täytyy tulkita erilaisista kontekstinäkökulmista. Puhetta siis tulkitaan osana jotain kontekstia, koska argumentaatio on olemukseltaan osa jotain sosiaalista todellisuutta. (Vesala ja Rantanen 2007, 13–14.) Omassa tutkimuksessani kontekstinäkökulmina toimivat muun muassa maahanmuuttajien elämään liittyvät kontekstit ja suomalainen yhteiskunta.

Näytenäkökulman mukaan puhetta tulkitaan eräänlaisena karttana, jota muokataan ja käytetään sosiaalista todellisuutta rakennettaessa. Haastateltavien argumentaation tulkinnassa voidaan siis edetä pohtimalla, minkälaisesta kartasta tutkimuksessa on kyse: minkälaista karttaa ollaan kehittämässä ja missä sitä voi soveltaa? Samalla tulee pitää mielessä se, ”millaista maastoa [kartan] oletetaan kuvaavan”. (mt., 14.) Käsittekokonaisuuksia ja tulkintaa rakennettaessa täytyy siis muistaa ottaa huomioon tutkijan ennako-oletukset.

Laadullinen asennetutkimus edustaa kantaa, jonka mukaan argumentaatiota voi tulkita erilaisista näkökulmista käsin. Tällaisina konteksteina voivat toimia esimerkiksi sosiaalinen tai kulttuurinen ajattelutapa. Haastattelun kommentit eivät tämän näkökannan mukaan edusta pelkästään kuvaa puhujan sisäisestä maailmasta, vaan argumentaatiota voidaan tulkita myös haastattelun kokemusten ja ympäristön näkökulmista. Haastattelun puhuja nähdään myös osana tulkinnassa käytettävää kontekstia. (Mt., 14–15.)

Omassa tulkinnassani lähestyn tutkittavaa ilmiötä olettaen, että tutkimuksen informantit ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Maahanmuuttajanuoret ovat luoneet käsityksensä vastaanottavuudesta tietyssä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa. Näkemykset vastaanottavuudesta tulkitsen puhujien omina kokemuksina, joihin on vaikuttanut vallitseva yhteiskunnallinen tilanne, kulttuuriset olot sekä maahanmuuttajanuorten omat kulttuurisista lähtökohdista tehdyt tulkinnat. Yhteiskunnallinen tila ja suomalainen asenneilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan ovat myös ohjanneet tutkimusta omien ennako-oletusteni kautta siitä, millaisia kokemuksia maahanmuuttajanuorilla saattaa olla ympäristöstään.

Näin tutkimuksen jo edettyä, tuntuu siltä, että olisi ollut parempi tehdä muutamia syvähaastatteluita näin monen haastattelun sijaan. Olisin luultavasti päässyt syvemmin perille Lieksaan ympäristönä ja samalla tutkittavana olevaan ilmiöön. Lisäksi osa kieliongelmissa olisi voinut kadota, kun haastateltavat olisivat saaneet haastattelun edetessä enemmän itseluottamusta ja samalla luottaneet minuun haastattelijana ehkä enemmän, jos olisimme tavanneet useampia kertoja kuin vain yhdesti. Syvähaastatteluille ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta ajallisista ja taloudellisista syistä.

2.6 Eettiset kysymykset

Tutkittavan täytyy saada tehdä itse päätös tutkimukseen osallistumisestaan saatuaan tarpeellisen tiedon tutkimuksesta. Tutkittaville on kerrottava esimerkiksi, kuinka aineisto kerätään, kauanko tutkimukseen osallistuminen kestää ja mitä tutkitaan. Tutkimukseen osallistumisen tulee myös olla vapaaehtoista. Vapaaehtoisuuden vaatimus täyttyy yleensä jo, kun tutkittava tekee itse hyvin informoidun suostumuksen osallistumisestaan. (Kuula 2006, 106–107.) Yhteishenkilöni Mahdollisuus-hankkeessa kertoivat kohderyhmään kuuluville nuorille ennakkoon tutkimukseni aiheesta, joka vielä siinä vaiheessa oli aika laaja maahanmuuttajien elämää Lieksassa käsittelevä kysymys. Nuoret saivat itse päättää tutkimukseen osallistumisestaan. Vielä haastattelutilanteessa kerroin haastateltavalle, missä tutkimuksessani on kysymys.

Kerroin haastattelutilanteessa haastateltavilleni myös, että aineisto käsitellään luottamuksellisesti, eivätkä heidän nimensä tai muut tunnistettavat tiedot tule esille valmiissa tutkimuksessa. Luottamuksellisuus tutkimusaineiston kohdalla tarkoittaa sopimuksia, joita aineiston käsittelystä tehdään tutkittavien kanssa. Haastateltavien on pystyttävä luottamaan haastattelijan lupaukseen aineiston luottamuksellisesta käsittelystä. (Mt., 88–89.)

Pyrin noudattamaan lupaukseni haastateltavien tunnistettavuuden häivyttämisestä anonymisoimalla aineiston litteroinnin jälkeen. Anonymisointi tarkoittaa tunnistetietojen poistamista aineistosta. (mt., 261.) Haastateltavien nimien sijaan viitataan heihin koodeilla H1, H2 ja niin edelleen. Haastattelulainauksissa viitataan itseeni L-kirjaimella. Lieksan ja sen maahanmuuttajaväestön pienuuden vuoksi täydellinen anonymiteetti ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä kaikkea tutkimukselle olennaista tunnistettavaa tietoa ei voi häivyttää. Näissä tilanteissa pyrin jättämään suorat lainaukset pois haastateltavan tunnistamisen välttämiseksi.

Tutkijan on havaittava omat kulttuuriset ennakko-oletuksensa tutkimuksessaan. Ennakko-oletusten vaikutusta tutkimukseen täytyy reflektoida pitkin tutkimusprosessia. Omat ennakko-oletukseni perustuivat median levittämään kuvaan Lieksasta rasismin kehtona. En kuitenkaan halunnut perustaa tutkimustani tälle rasismin hyväksymiselle ennakko-oletukseksi, vaan lähdin tekemään tutkimustani tarkoitukseni pureutua myös muihin maahanmuuttajien elämässä vaikuttaviin olennaisiin asioihin, rasismin kohtaamisen ollessa vain yksi niistä. Muita esimerkiksi kulttuurien erilaisuuteen liittyviä ennakko-oletuksiani ja jopa ennakkoluulojani olen havainnut erityisesti heti haastattelujen jälkeen ja myös kirjoitusprosessin edetessä. Käsittelemällä niitä tekstin ja keskusteluiden kautta olen pystynyt vähentämään näiden kulttuuristen ja muiden ennakko-oletusten vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. Tutkimuksen edetessä olen saanut myös purettua omaa ennakkokäsitystäni Lieksasta pelkästään rasistisena kaupunkina.

3 Maahanmuuttajat Suomessa

3.1 Siirtolaisista maahanmuuttajiin – historia lyhyesti

Siirtolaisuus on globaali ilmiö: noin joka 50. ihminen asuu lähtömaansa ulkopuolella. Makrotason syitä siirtolaisuudelle ovat sodat, etniset konfliktit, työn ja toimeentulon epävarmuus, poliittinen sorto, ympäristöongelmat ja niin edelleen. Myös sosiaaliset suhteet saavat ihmisiä liikkumaan. Suomi ja muu Eurooppa näyttäytyvät nykyisessä julkisessa keskustelussa alueina, joihin tullaan paremman toimeentulon ja elämän perässä. (Leppäkorpi 2011, 36.)

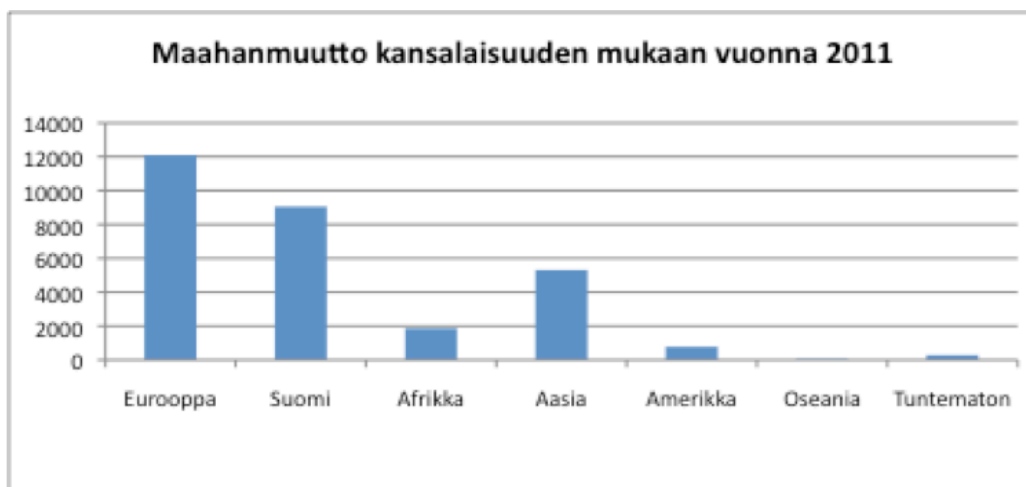
Suomi on ollut maastamuuttomaa 1800-luvulta aina viime vuosikymmeniin asti joitain poikkeuksia lukuun ottamatta (Martikainen ym. 2006, 9). Suomi on ollut kuitenkin jo kolmenkymmenen vuoden ajan muuttovoittoinen maa. 1980-luvulta lähtien maahanmuutto on ollut yleisempää kuin maastamuutto. (Suomen virallinen tilasto 2012a.) Suomen maahanmuuttajaväestö on kuitenkin edelleen sekä absoluuttisesti että suhteellisesti Euroopan pienimpiä (Martikainen ym. 2006, 31).

Ennen maahanmuuttaja-termiä käytettiin termiä siirtolainen, mutta silloin kyseessä oli lähinnä työn perässä muuttaneista ihmisistä. Maahanmuuttajista on alettu puhua vasta hiljattain, ja termillä on tarkoitus viitata kaikista eri syistä maahan muuttaneisiin henkilöihin. (Mt., 25.) Suomeen saapuvaan maahanmuuttovirtaan kuuluu erilaisia maahanmuuttajaryhmiä, joita on jaoteltu hallinnollisiin tai muihin luokkiin: on paluumuuttajia, työn perässä muuttaneita, pakolaisia, turvapaikanhakijoita, laittomia (dokumentoimattomia) maahanmuuttajia, perheperustaisesti muuttaneita ja opiskelemaan saapuneita (ks. esim. Saukkonen 2007, 44). Maahanmuuttajista puhuttaessa onkin tärkeää määritellä, kenestä silloin on kyse.

Määrällisesti Suomessa on kansalaisuuden perusteella eniten niin kutsuttuja perinteisiä maahanmuuttajaryhmiä: venäläisiä, virolaisia ja ruotsalaisia. Vasta neljänneksi suurin ryhmä ovat Suomessa asuvat Somalian kansalaiset, joita on vuonna 2011 ollut noin 7400. Kaiken kaikkiaan ulkomaisten kansalaisia Suomessa oli vuoden 2011 lopulla 183 133 eli 3,4 prosenttia väestöstä ja vieraskielisiä 244 827 eli 4,5 prosenttia väestöstä. Ulkomailla syntyneitä Suomen kansalaisia oli vuoden 2011 lopussa 101 306. (Suomen virallinen tilasto

2012b.) Luvut antavat vain viitteitä siitä, mikä on maahanmuuttajien todellinen lukumäärä. Ulkomaiden kansalaisten luvussa eivät esimerkiksi ole mukana ne ulkomaalaistaustaiset, jotka ovat jo saaneet Suomen kansalaisuuden. Syntymämaan mukainen tilastointi taas laskee mukaan muualla syntyneet suomalaisetkin. Kieli voi olla maahanmuuttajien määrälle tärkein mittari, mutta siitä jäävät pois ainakin ruotsalaiset ja suomenkieltä äidinkielenään puhuvat inkerinsuomalaiset. (Martikainen ym. 2006, 30.) Vieraskielisten joukossa voi myös olla jo Suomessa syntyneitä henkilöitä, joiden kulttuurinen piiri, kuten perhe, koostuu kuitenkin vielä maahan muualta muuttaneista. Heistä on alettu viime vuosina puhua ulkomaalais- tai maahanmuuttajataustaisina henkilöinä (Rapo 2011).

Vuosien 2000 ja 2009 välillä Suomeen saapui yhteensä noin 218 000 maahanmuuttajaa, joista joka kolmas oli syntynyt alun perin Suomessa (mt.). Vuoden 2011 maahanmuuttajista suomalaisia paluumuuttajia oli 30 prosenttia (9065 henkilöä) (Taulukko 1). Maahanmuuttajista huomattava osa on siis paluumuuttajia. Suurin Suomeen muuttava ryhmä ovat Euroopan kansalaiset: heitä oli 41 prosenttia Suomeen muuttaneista vuoden 2011 lopulla. Paluumuuttajien jälkeen seuraavaksi suurin ryhmä oli Aasia (18 prosenttia), jonka jälkeen seurasi Afrikka (6,3 prosenttia). Amerikasta ja Oseaniasta tulijoita oli yhteensä reilusti alle tuhat. (Suomen virallinen tilasto 2012a.) Suomessa asuvista, mutta ulkomailla syntyneistä henkilöistä eurooppalaisten osuus oli tätäkin suurempi: vuonna 2009 eurooppalaisia oli 65,3 prosenttia. Aasialaisia maassa tuolloin asui 18,8 prosenttia ulkomaalaisista ja afrikkalaisia oli vastaavasti 8,8 prosenttia. (Rapo 2011.) Näihin lukuisin voi tosin kuulua niitä suomalaisiakin, jotka ovat syntyneet ulkomailla.

Kuvio 1. Maahanmuutto kansalaisuuden mukaan vuonna 2011 (Lähde: Suomen virallinen tilasto 2012a.)

Jälleen käydään keskustelua siitä, miksi maahanmuuttajia pitäisi kutsua. Aiemmin on siirrytty käyttämään maahanmuuttaja-termiä siirtolaisen sijaan, mutta nyt keskustellaan siitä, onko maahanmuuttajakaan enää oikea nimitys kaikille kategoriaan sisällytetyille. Maahanmuuttajiksi nimitetään myös henkilöitä, jotka eivät koskaan ole muuttaneet maasta toiseen. Heihin kuuluvat esimerkiksi toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajat, jotka saattavat erottua ulkoisesti ja kulttuurisesti valtaväestöstä ja tulevat siksi helposti leimattua maahanmuuttajiksi. Maahanmuuttajuuteen liitetään helposti stereotyyppisiä käsityksiä: yleensä maahanmuuttajista puhuttaessa puhutaan vain Euroopan ulkopuolelta tulevista ihmisistä. Tämä ei kuitenkaan vastaa todellisuutta, vaan vain hämmentää maahanmuutosta käytävää keskustelua. Jotkut ovat ehdottaneet, että maahanmuuttajia alettaisiin kutsua täysin uusilla käsitteillä, kuten maahanmuuttaneet, uussuomalaiset tai suomenmaalaiset. Ne eivät välttämättä tekisi maahanmuuttajien määrittelystä vallalla olevaa hämmennystä sen paremmin. Toiset ovat ehdottaneet palaamista siirtolais-käsitteen käyttöön. (ks. esim. Saukkonen 2007, 267 & 2010, 150; Rastas, Huttunen ja Löytty 2005, 13.)

Omalta osaltani olen päätenyt käyttämään tutkimukseni kohderyhmästä maahanmuuttajanimitystä, sillä se on edelleen vallalla oleva käsite. Joissain kohdin tosin viitataan myös tulokkaisiin välttääkseni liiallista toistoa.

3.2 Tutkimuksen kohderyhmä: oleskeluluvan saaneet nuoret turvapaikanhakijat

Tässä tutkimuksessa käsitellään Suomeen saapuneiden nuorten oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden näkemyksiä. Olennaista on siis olla perillä nuorten taustoista, ja siitä että he eivät ole ilmestyneet Suomeen tyhjästä, vaan heillä on takanaan erilaisia kokemuksia. Seuraavaksi kohdistan huomion laajan maahanmuuttajakategorian siihen osaan, josta olen kiinnostunut tässä tutkimuksessa.

3.2.1 Turvapaikanhakijat

Turvapaikanhakijat saapuvat Suomeen samoista syistä kuin pakolaiset. Pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on perusteltu pelko joutua vainotuksi kotimaassaan rodun, uskonnon, poliittisen mielipiteen tai muun syyn vuoksi ja joka on tämän pelon johdosta haluton turvautumaan kyseisen maan suomaan turvaan (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 1968). Vuoden 2011 lopussa Suomessa asui vajaa 40 000 pakolaista (Suomen

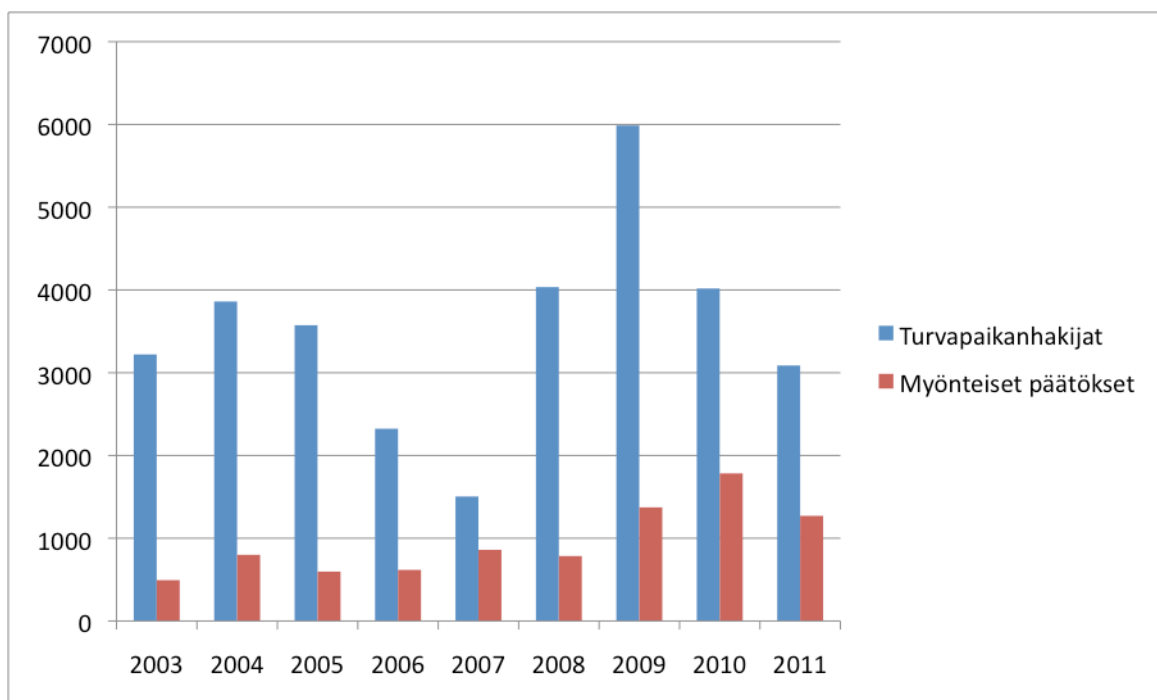
virallinen tilasto 2012b). Pakolaisista puhuttaessa kyse on yleisesti ottaen kiintiöpakolaisista. Kiintiöpakolaiseksi ei voi hakea vaan heidät valitaan niiden henkilöiden joukosta, joille Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisjärjestö UNHCR on myöntänyt pakolaisstatuksen. Suomessa eduskunta päättää pakolaiskiintiön suuruuden. Suomen pakolaiskiintiö on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut noin 750 henkilöä vuodessa. (Maahanmuuttovirasto 2012b.)

Turvapaikanhakijat poikkeavat pakolaisista siinä, ettei heillä ole Suomeen tullessaan minkäänlaista virallista statusta turvapaikanhakijuudesta ennen Suomeen saapumista, vaan he jättävät hakemuksen kansainvälisen suojelun saamiseksi saavuttuaan maahan. Turvapaikkaa Suomesta ei voi hakea ulkomailta käsin. (Maahanmuuttovirasto 2012c.) Turvapaikanhakijat ovat saattaneet odotella kotimaansa tilanteen muuttumista ensin kotimaassaan ja sitten naapurimaissaan, missä saatetaan odotella jopa vuosia. Se, että turvapaikanhakijoilla ei ole pakolaisen virallista statusta on johtanut käytännössä siihen, että usein turvapaikanhakijat saapuvat maahan salakuljettajien mukana ilman virallisia matkustusasiakirjoja. Jonkin verran Suomeen saapuu myös turisteja, opiskelijoita ja työntekijöitä, jotka oleskelulupansa loputtua hakevat Suomesta turvapaikkaa. Paperittomia eli vailla tarvittavia henkilöllisyys- tai matkustusasiakirjoja olevia siirtolaisia Suomessa tutkineen Mervi Leppäkorven (2011, 51) mukaan Eurooppaan on helpointa tulla turistiviisumilla, ja sitten vain jättää palaamatta takaisin kotiin. Turistiviisumia ei kuitenkaan yleensä myönnetä, jos on todennäköistä, että henkilö jää maahan oleskelemaan luvattomasti tai hakee turvapaikkaa. (Mt.)

Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää kansainvälistä suojelua, joka tarkoittaa turvapaikan ja pakolaisaseman myöntämistä, oleskelulupaa toissijaisen suojelun perusteella tai oleskelulupaa humanitaarisen suojelun perusteella. Turvapaikan myöntämisen perustelut tulevat kansainvälisestä Geneven pakolaissopimuksesta. Jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, mutta hakijaa uhkaa kotimaassaan epäinhimillinen kohtelu, kuten kuolemanrangaistus tai kidutus, voidaan hänelle myöntää toissijaista suojelua. Humanitaarista suojelua taas voidaan myöntää niille, jotka eivät täytä edellisiä perusteluja, mutta eivät voi palata kotimaahansa ympäristökatastrofin tai huonon turvallisuustilanteen vuoksi. (Maahanmuuttovirasto 2012a.)

Turvapaikanhakijoita saapui Suomeen 3088 henkilöä vuonna 2011. Samana vuonna tehtiin 1271 myönteistä päätöstä turvapaikkahakemuksiin, ja niistä yli puolet (714) myönnettiin

toissijaisen suojelun perusteella. Itse turvapaikkoja myönnettiin 169. Yksintulleiden alaikäisten hakemuksia hyväksyttiin 115, joista toissijaiseen suojeluun perustuvia päätöksiä oli 68, humanitaariseen suojeluun perustuvia 12 ja turvapaikkapäätöksiä kaksi. Myönteisen vastauksen saaneiden alaikäisten joukossa eniten oli Somaliasta tulleita, kun taas kaikkien myönteisen päätöksen saaneiden joukossa oli eniten Irakista saapuneita. Vuonna 2012 tilanne oli vuoden puolessa välissä sellainen, että turvapaikkahakemuksia oli saapunut 1274 ja myönteisiä päätöksiä oli annettu 722. (Maahanmuuttovirasto 2012d.) Turvapaikkaa tai oleskelulupaa muulla perusteella ei suinkaan myönnetä kaikille. Vuosittain saattaa olla suuria vaihteluita saapuneiden hakemusten ja myönnettyjen oleskelulupien välillä (Taulukko 2).

Kuvio 2. Turvapaikanhakijoiden ja myönteisten turvapaikkapäätösten määrä vuosina 2003–2011
(Lähde: Maahanmuuttovirasto 2012d: Turvapaikka- ja pakolaistilastot.)

Turvapaikkahakemusten käsittely niin sanotussa normaalimenettelyssä kesti vuonna 2011 noin 370 vuorokautta. Normaalimenettelyssä käsitellään kaikki paitsi nopeutetulla menettelyllä ratkaistut hakemukset. Nopeutetulla menettelyllä ratkaistaan ilmeisen perusteettomat hakemukset, turvallisista lähtömaista tulevien hakemukset sekä Dublin-asetukseen perustuvat vastuunsiirrot toiselle EU-valtiolle. (Maahanmuuttovirasto 2012e.) Oleskeluluvan käsittelyn lisäksi maahanmuuttaja joutuu odottamaan vastaanottokeskuksessa kuntapaikan myöntämistä. Vuonna 2011 vastaanottokeskuksissa odotti kuntapaikkaa keskimäärin 200 oleskeluluvan saanutta turvapaikanhakijaa kuukausittain. Kuntapaikkoja ei

ole aina löytynyt tarvittavaa määrää, joten viime aikoina onkin yritetty edistää maahanmuuttajien omatoimista muuttoa kuntiin. Vuonna 2011 noin 1000 maahanmuuttajaa muutti vastaanottokeskuksista omaehtoisesti kuntiin. Vuoden 2012 alkupuoliskolla kuntapaikkoja odottavien määrä oli kaksinkertainen (400) kuin edellisvuonna. (Maahanmuuttovirasto 2012h.)

Kuntapaikan saaneet turvapaikanhakijat ovat käyneet läpi useita vuosia kestäneen muuttoprosessin, joka on alkanut epävarmoista oloista heidän omassa kotimaassaan. Suomessakin he ovat joutuneet odottamaan itsenäisen arkielämän alkua vastaanottokeskuksissa pahimmassa tapauksessa vuosia. Tämän prosessin jälkeen heihin aletaan kohdistaa odotuksia kotoutumisesta ja sopeutumisesta.

3.2.2 Maahanmuuttajanuoret

Maahanmuuttajanuoret ovat dynaaminen ja heterogeeninen ryhmä. He elävät monissa erilaisissa murrosvaiheissa, eivätkä ne välttämättä käy yksiin suomalaisen nuoruuden vaiheiden kanssa. Maahanmuuttajanuoret – kuten nuoret yleensäkin – ovat myös ryhmä, joka liikkuu helposti maan sisällä muun muassa koulutuksen perässä. Alaikäisenä maahan tulleet ja muutkin pakolaiset ja turvapaikanhakijat suorittavat yleensä peruskoulun heti, kun vain ovat oppineet tarpeeksi suomea. He ovat todennäköisesti vielä useita vuosia saapumisensa jälkeen Suomen koulujärjestelmässä ennen työnteon aloittamista. Tutkimuksen kohteena maahanmuuttajanuoret ovat mielenkiintoinen ryhmä, sillä heistä voi tulla kotoutumisen onnistuessa Suomen pitkäaikaisia asukkaita, ja he voivat olla työpanoksellaan vastaamassa ongelmiin, joita esimerkiksi väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikkeneminen aiheuttaa Suomessa.

Suurin osa maahanmuuttajanuorista ja -lapsista saapuu Suomeen perheensä mukana. Joka vuosi Suomeen saapuu myös yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Vuosina 2006–2011 heitä on saapunut Suomeen 98–706 vuodessa (Maahanmuuttovirasto 2012d). Alaikäiset ja lapset otetaan huomioon erityisryhmänä, jonka kotoutumiseen Suomessa kiinnitetään erityishuomiota. Kotoutumislaisissa mainitaan esimerkiksi, että alaikäiselle lapselle voidaan myös laatia kotoutumissuunnitelma, jos siihen on yksilöllinen tarve. Kotoutumissuunnitelma laaditaan aina ilman huoltajaa saapuneelle alaikäiselle. Huoltajaa vailla olevalle lapselle, joka on saanut oleskeluluvan Suomeen, määrätään edustaja. (Kotoutumislaki 1386/2010.) Edustaja käyttää puhevaltaa alaikäisen asioissa, tekee yhteistyötä viranomaisten kanssa ja valvoo, että

lapsen etu toteutuu häntä koskeissa asioissa. Edustajan tehtävä päättyy, kun lapsi tulee täysi-ikäiseksi tai hänen vanhempansa saapuvat Suomeen. (Pakolaisneuvonta 2012b.)

Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat sijoitetaan alaikäisille tarkoitettuihin vastaanottoyksiköihin (Maahanmuuttovirasto 2012f). Oleskeluluvan saaneiden alaikäisten majoitus hoidetaan perheryhmäkodissa tai tuetussa perhesijoituksessa (Kotoutumislaki 1386/2010). Alaikäinen turvapaikanhakija, joka on saanut oleskeluluvan, voi myös hakea perheenyhdistämistä. Alaikäinen lapsi on oikeutettu saamaan vanhempansa samaan maahan, missä hän itse on. Perheenyhdistämistarkoitusta varten nuorille perheenkokoajille voidaan tehdä testejä iän määrittämiseksi, koska nuorten turvapaikanhakijoiden iästä voi olla epäselvyyttä esimerkiksi asiakirjojen puutosten vuoksi. Aiemmin perheenyhdistämiseen oli oikeutettu, jos perheenyhdistämishakemuksen jätti ennen kuin lapsi täytti 18 vuotta. Vuonna 2010 tuli kuitenkin voimaan lakimuutos, jonka mukaan lapsen on oltava alaikäinen edelleen, kun päätös perheenyhdistämisestä tehdään. Alaikäisistä yksintulleista turvapaikanhakijoista laskennallisesti vain alle puolet saavat perheenjäsenensä Suomeen. Paras tilanne vuosina 2006–2008 on ollut somalialaislapsilla, jotka ovat saaneet Suomeen kaksi tai kolme omaistaan. Irakilaislapsista omaisensa Suomeen on saanut vain joka kymmenes ja afganistanilaislapsista joka neljäs. (Pakolaisneuvonta 2012a.)

Maahanmuuttajanuoria on tutkittu Suomessa jonkin verran. Iso osa maahanmuuttoon liittyvää nuorisotutkimusta koskee suomalaisten nuorten asenteita ja rasismia maahanmuuttajia kohtaan. Viime aikoina maahanmuuttajanuorten tutkiminen on lisääntynyt. Suomalaisessa nuorisotutkimuksissa on tutkittu myös maahanmuuttajia laajempaa joukkoa, niin sanottuja monikulttuurisia nuoria, joihin voidaan laskea kuuluvaksi esimerkiksi maahanmuuttajia, adoptiolapsia ja kaksoiskansalaisia (Harinen, Honkasalo, Souto ja Suurpää 2009). Monikulttuuristen nuorten kokemus nuoruus poikkeaa yleisesti ottaen länsimaisesta ja täten suomalaisesta nuoruudesta. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluu biologisen iän määrittämät rajat tekemisille ja sallivuudelle. Muissa kulttuureissa saattaa esimerkiksi olla, että niin kauan kuin lapsi asuu kotona, hänen vanhemmillaan on häneen määräysvalta. Tällaisten ja muiden erojen vuoksi monikulttuuriset nuoret ovat usein länsimaisen ja siitä poikkeavan nuoruuskäsitysten välitilassa. (Honkasalo & Souto 2007, 119.)

Nuoret ovat siis yksi erityisryhmä maahanmuuttajien joukossa. Nuorten sopeutumista on tutkittu kuitenkin vähemmän kuin maahanmuuttajien sopeutumista yleensä, ja tuolloinkin sitä

on lähestytty yleensä psykologisesta näkökulmasta (ks. Phinney, Berry, Vedder ja Liebkind 2006; Berry, Poortinga, Segall ja Dasen 1992). Karmela Liebkind ja Inga Jasinskaja-Lahti (2000) ovat tutkineet maahanmuuttajien kokemuksia syrjinnästä ja rasismista Suomessa. He ovat todenneet, että syrjintäkokemukset vaikuttavat kielteisesti maahanmuuttajanuorten hyvinvointiin. Myös kielitaidon puute vaikuttaa sopeutumiseen, sillä se lisää stressiä ja alentaa toimintakykyä. Hyvät perhesuhteet tukevat sopeutumista, mutta akkulturaation myötä perheen tuki voi vähentyä. (Liebkind ja Jasinskaja-Lahti 2000, 112.)

Sopeutumisvaikeuksia nuoret saattavat kokea myös kohdatessaan kuilun oman kulttuuriryhmänsä ja suomalaisen nuoruuden välissä. Heli Niemelä (2003; 2006) on tutkinut somalialaistytöjen nuoruuteen vaikuttavia asioita sekä somalialaistytöjen näkemyksiä suomalaisnuorista. Somalialaistytöt ovat pystyneet säilyttämään vahvan etnisen identiteettinsä integrointi- ja vertaispaineista huolimatta. Ystävyysuhteiden solmiminen suomalais- ja somalialaistytöjen välillä on mahdollista, mutta haastavaa. Somalialaistytöt kertoivat kuitenkin kaipaavansa enemmän kontakteja suomalaisiin. (mt.) Ystävyyttä monikulttuuristen nuorten elämässä on tutkinut myös Virpi Kautto (2009).

Maahanmuuttajanuorten osallistumista on tutkittu jonkin verran. Aihetta on lähestytty etnisten suhteiden ja rasismien kautta erilaisissa paikoissa, kuten nuorisotalot ja koulu. Anne-Mari Souto (2011) havaitsi, että jäsenyys kouluyhteisössä ei ole avoin kaikille, ja sitä säädellään suomalaisuuden kautta. Tavallinen suomalainen on tervetullut yhteisön jäseneksi, kun taas ulkomaalaisuus rajautuu yhteisön ulkopuolelle. (Souto 2011, 138, 167.) Samanlaista jakautumista voi havaita nuorisotiloissa. Nuorisotilat määrittyvät vapaa-ajan tiloiksi, joissa voi havaita jakautumisen suomalaisiin ja monikulttuurisiin tiloihin. Tilojen monikulttuuriseen toimintaan osallistuu pääasiassa maahanmuuttajataustaisia nuoria ja suomalaiset nuoret voivat myös karttaa monikulttuuriseksi leimaantuneita nuorisotiloja. (Honkasalo, Souto ja Suurpää 2007, 43–44, 51–52.) Maahanmuuttajien osallistumista järjestötoimintaan on tutkinut Miikka Pyykkönen (2003; 2007a). Maahanmuuttajilla on omia yhdistyksiä, mutta he ottavat osaa myös valtaväestön perustamien yhdistysten toimintaan. Yhdistykset toimivat osaltaan maahanmuuttajien integroimisen välineinä suomalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajien omat yhdistykset saattavat painottaa esimerkiksi heidän oman kulttuurinsa säilyttämistä. Nuoret ottavat yhdistystoiminnassa käyttöön erilaisia identiteettikategorioita riippuen siitä, minkälaisessa yhteisössä tai tilanteessa toiminta tapahtuu. (Pyykkönen 2003; 2007a.)

Tutkimukseni kohderyhmä koostuu siis erilaisista turvattomista olosuhteista pakoon lähteneistä maahanmuuttajanuorista. Kaikki tutkimani nuoret ovat saapuneet Suomeen ilman vanhempiaan. He olivat saapuessaan joko alaikäisiä tai juuri täysi-ikäisyyden saavuttaneita. Muutama kertoi tullessaan salakuljettajan kanssa, ja luultavasti se pätee myös muiden kohdalla, koska se on yleisin tapa tulla hakemaan turvapaikkaa. Yksi haastatelluista oli haastatteluhetkellä saanut perheensä Suomeen. Nuorilla on taustallaan mahdollisesti rankkoja kokemuksia kotimaistaan ja matkalta Suomeen. Lisäksi he ovat Suomessa saaneet käydä läpi turvapaikanhakuprosessin ja useimmat myös yrittäneet saada perheensä tänne. Seuraavaksi kuvailen suomalaisen kotouttamis- ja ulkomaalaispolitiikan rakentumista, joka on ollut vaikuttamassa tutkimieni maahanmuuttajanuorten elämänkulkuun Suomessa.

4 Keskeiset käsitteet

4.1 Sopeutuminen ja kotoutuminen

Sopeutuminen ja kotoutuminen ovat tutkimukseni keskeisiä käsitteitä. Maahanmuuttajiin kohdistuva politiikka on pääasiassa kotouttamispolitiikkaa, joka tähtää maahanmuuttajien Suomeen sopeutumiseen. Siinä mielessä tunnetuimmat siihen liittyvät teoriat ovat olennaisia myös tälle tutkimukselle, sillä kotouttamista tehdään luultavasti paljolti niille pohjautuvista oletuksista. Aiemmin sopeutumiseen on suhtauduttu sulauttamisena, mutta nykyään paino on ennemminkin kaksisuuntaisissa sopeutumisteorioissa.

Sopeutumista on lähestytty monissa tutkimuksissa akkulturaatiomallin mukaisesti. Karmela Liebkind (2000) vetää yhteen akkulturaatiosta käytyä keskustelua ja tehtyä tutkimusta. Akkulturaatio tarkoittaa klassisen määritelmän mukaan sitä, kuinka eri kulttuureita edustavien ryhmien välillä on jatkuvasti kontakteja, ja sitä kautta näiden ryhmien kulttuureissa tapahtuu muutoksia. Kulttuurilla taas tässä tarkoitetaan yleisesti hyväksytyjä uskomuksia ja tunteita, jotka koskevat muun muassa eettisiä arvoja ja elämäntapoja. Useimmiten akkulturaatio ymmärretään yksilön mukautumisena ja sopeutumisena uuteen kulttuuriin. Tätä tapahtuu psykologisella sekä sosiokulttuurisella eli käyttäytymisen tasolla. (Mt., 13, 17.)

Akkulturaatioteoria jaetaan yleisesti yksi- tai kaksiulotteiseen malliin. Yksiulotteinen akkulturaatioprosessi johtaa siihen, että kulttuurivähemmistö sulautuu valtaväestöön. Ajatus on yhtenevä assimilaation eli sulauttamisen idean kanssa. Vähemmistö omaksuu enemmistön arvot ja alkaa myös käyttäytyä, kuten he. Tämän mallin mukaan vähemmistö menettää jossain vaiheessa kosketuksensa alkuperäiseen kulttuuriinsa. (Mt., 14.)

Sekä valtaväestön suhtautumistapa maahanmuuttajia kohtaan että maan poliittinen ja sosiaalinen ilmapiiri vaikuttavat suuressa määrin akkulturaatioon. Akkulturaatiota on tutkittu paljon psykologian alalla, ja silloin tämä ulottuvuus on jätetty huomion ulkopuolelle. Tällöin on usein pysäyttyä yksiulotteisissa akkulturaatiomalleissa. (Mt., 19.) Yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta se on kuitenkin mahdotonta.

Toinen akkulturaatioteorian haara painottaa monikulttuurisuutta. Tämä viittaa kaksisuuntaiseen kotoutumiseen, sillä mallin mukaan muutoksia tapahtuu sekä vähemmistö-

että enemmistökulttuureissa. Kulttuurit näin ollen sopeutuvat toisiinsa ja sopeutuminen johtaa monikulttuurisuuteen. Tässä tapauksessa useat kulttuuriryhmät voivat elää samalla alueella ilman, että joutuvat kokonaan luopumaan omasta kulttuuristaan. Erilaiset kaksikulotteisen akkulturaatio mallit eroavat siinä, miten ne hahmottavat kahden eri kulttuurin välisen suhteen: omaksutaanko uusi kulttuuri täysin toisesta riippumattomasti vai ei. Monikulttuurisen mallin kannattajat pitävät mahdollisena sitä, että etnisen ryhmän jäsenet voivat samastua sekä omaan kulttuuriinsa että valtakulttuuriin, eivätkä nämä ole välttämättä ristiriidassa keskenään. (Liebkind 2000, 14–15.)

Ensimmäinen kaksisuuntaisen akkulturaatio mallin kehitti John Berry (Bourhis, Moïse, Perreault ja Sénécal 1997, 376). Mallissa keskeistä ovat maahanmuuttajien omat akkulturaatioasenteet ja -strategiat. Asenteet perustuvat kahteen peruskysymykseen annettuihin vastauksiin: siihen, miten suhtaudutaan oman kulttuurin säilyttämisen tärkeyteen ja siihen, miten tärkeänä valtaväestöön ja yhteiskuntaan osallistumista pidetään. Näiden vastausten perusteella Berry on kehittänyt neljä akkulturaatiostrategiaa: integraatio-, assimilaatio-, separaatio- ja marginalisaatiostrategiat. Assimilaatiossa pyritään unohtamaan oma kulttuuri ja haetaan mieluummin kontakteja valtakulttuuriin. Separaatiossa vähemmistön edustajat sulkeutuvat omaan ryhmäänsä ja muut jäävät ulkopuolelle. Marginalisaatiossa syrjäydytään sekä omasta vähemmistöryhmästä että valtaväestöstä. Integraatioasenne tarkoittaa puolestaan sitä, että kiinnostusta on sekä omaa että valtakulttuuria kohtaan. Omia kulttuurisia piirteitä ja perinteitä halutaan edelleen vaalia jossain määrin, mutta samalla otetaan osaa valtaväestön toimintaan. (Berry ym. 1992, 276–279.) Integraatiostrategialla on nähty olevan vahvin yhteys onnistuneeseen sopeutumiseen (Liebkind 2000, 21).

Akkulturaatioon vaikuttavat myös yhteiskunnan enemmistön suhtautuminen. Monikulttuurista suhtautumista tukee se, että enemmistö hyväksyy kulttuurisen monimuotoisuuden ja integraation idean. Enemmistön painottaessa assimiloivaa asennetta, yhteiskunnallista tilaa voi kutsua sulatusuuniksi. Separaatiota korostettaessa harjoitetaan segregaatiota ja marginalisaation ollessa kyseessä puhutaan puolestaan eksklusiosta. (Phinney ym. 2006, 75.)

Sopeutumiseen vaikuttaa siis valtaväestön ja vähemmistön suhde, se, miten valtaväestö vähemmistöön suhtautuu ja minkälainen on yhteiskunnassa vallitseva ilmapiiri. Ryhmien välistä suhdetta luonnetta voidaan kuvata esimerkiksi kulttuurisen sopivuuden käsitteellä,

joka tarkoittaa sitä, kuinka hyvin maahanmuuttajan persoonallisuus ja arvot kohtaavat vastaanottavan yhteiskunnan normien kanssa. Se on lähellä kulttuurisen etäisyyden käsitettä, joka taas viittaa siihen, kuinka suuri ero enemmistö- ja vähemmistökulttuurin välillä on. Pieni kulttuurietäisyys edistää uuden kulttuurin omaksumista. (Liebkind 2000, 22–23.)

Richard Bourhis ja muut (1997) ovat kehittäneet vuorovaikutuksellista kaksisuuntaisen akkulturaatiomallia, jossa keskeisessä asemassa ovat akkulturaatioprosessiin osallistuvien ryhmien väliset suhteet. Heidän mukaansa vähemmistöryhmällä ei aina ole mahdollisuutta valita omaa akkulturaatiostrategiaansa, vaan siihen vaikuttavat sekä vallitseva virallinen politiikka sekä yleinen mielipide. (Mt.)

Akkulturaatioteorioiden anti omalle tutkimukselleni näkyy lähinnä siinä, kuinka sopeutumisen nähdään tapahtuvan kaksisuuntaisena prosessina. Samoissa kommunikaation prosesseissa syntyy myös maahanmuuttajien oma näkemys vastaanottavuudessa. Seuraavaksi paneudun vastaanottavuuden kokemusten syntyyn tarkemmin.

4.2 Vastaanottavuus

En ollut ennen aineistoni analyysia törmännyt vastaanottavuuden käsitteeseen tutkimuskirjallisuudessa. Nimesin vastaanottavuudeksi haastattelurunkoa kirjoittaessani ennako-oletusteni perusteella ilmiön, johon kuuluu suomalaisten myönteistä käytöstä maahanmuuttajia kohtaan erona rasistiselle käytökselle. Vastaanottavuus tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, miten maahanmuuttajanuoret kokevat, että heihin maahanmuuttajina suhtaudutaan, miten heidän kanssaan toimitaan ja minkälaista viestiä heille välitetään siitä, ovatko he tervetulleita Suomeen tai paikalliseen yhteisöön. Vastaanottavuutta on kotoutumisen edistäminen, hidastaminen tai estäminen erilaisista lähtökohdista ja se sisältää sekä maahanmuuttajien kohtaamat asenteet ja toiminnan monella eri tasolla. Vastaanottavuus on läheisessä yhteydessä kotouttamisen käsitteen kanssa, jos asiaa tarkastellaan yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta, sillä maahanmuuttajia käsitellään politiikassa ja poliittisessa keskustelussa pitkälti kotouttamisen kautta. Vastaanottavuuden käsite nousi tutkimuksen keskeiseksi käsitteeksi aineistolähtöisesti ohi toisen haastatteluteeman, joka oli osallisuus. Koska käsittelen tässä työssä maahanmuuttajien omia kokemuksia, vastaanottavuus määrittyy siis tässä tutkimuksessa siitä, mitä maahanmuuttajat itse kertovat kokeneensa. Katson vastaanottavuuden käsitteen kattavan sekä positiiviset että negatiiviset kokemukset, mutta olen useissa kohden eritellyt negatiiviset määreet torjunnan käsitteen alle.

Myös Young Yun Kim (2001) puhuu ympäristön vastaanottavuudesta (*host receptivity*) yhtenä maahanmuuttajan sopeutumista edistävästä tai hidastavista asioista. Kimin monikulttuurinen mukautumisteoria keskittyy kommunikaation merkitykseen sopeutumisprosessissa. Vastaanottava yhteiskunta tai yhteisö toimii kulttuurisena ja sosiopoliittisena kontekstina kaikelle kommunikatiiviselle toiminnalle ja samalla muokkaa tulokkaiden tai muukalaisten (*strangers*), kuten Kim heitä kutsuu, sopeutumisprosessia. Muukalaisen vastaanottava ympäristö ei kuitenkaan ole yhtenäinen kokonaisuus, vaan ennemminkin monitasoinen ja hierarkkisesti järjestäytynyt kompleksinen sosiaalinen systeemi. Tasot sisältävät erilaisia sosiaalisia miljöitä: (1) makrotasolla ovat yhteiskunnalliset ja yhteiskuntien väliset olosuhteet ja (2) meso- ja mikrotasolla maakunnat, paikallisyhteisöt sekä naapurustot ja työpaikat. Tietyllä tasolla on omat ominaispiirteensä, mutta se heijastaa myös ylempien tasojen vaikutteita. Kimin teoriassa ympäristön vastaanottavuuden lisäksi muukalaisten sopeutumiseen vaikuttavat lisäksi muun muassa vastaanottavan yhteisön asettamat yhdenmukaisuuspaineet, muukalaisen oman etnisen ryhmän vahvuus sekä muukalaisen oma valmius kulttuurisiin muutoksiin. (Kim 2001, 78, 83, 147–148.)

Yhteiskunnan tai yhteisön vastaanottavuuden taso voi vaihdella sen mukaan, mikä muukalaisryhmä on kyseessä. Etnisesti homogeeniset ja maantieteellisesti syrjäiset paikat ovat yleensä torjuvampia muukalaisten suhteen ja tarjoavat vähemmän mahdollisuuksia läheisiin suhteisiin paikallisten kanssa. Omaa kulttuuria lähellä olevia kulttuureja kohtaan ollaan helposti vastaanottavampia. Vastaanottavuuden on myös tutkittu olevan korkeampaa maissa, jotka hyväksyvät kansalaisikseen muitakin, kuin vain alkuperäisesti maassa asuneita ryhmiä. Näissä maissa kansalaiseksi voi päästä syntymällä maassa tai oleskelemalla siellä tarpeeksi kauan. Vastaanottavuuden aste voi myös muuttua esimerkiksi yhteiskunnallisten olosuhteiden muutoksen vuoksi. Muukalaiset voidaan nähdä uhkana yhteiskunnallisesti stressaavissa tilanteissa, joihin liittyy työttömyyttä, poliittista epävakautta tai kansainvälisiä tai kansallisia konflikteja. Syrjivät asenteet voivat myös johtua mainituista syistä, koska vastaanottavuuden on todettu olevan yhteydessä vastaanottavien kansalaisten kollektiiviseen itsevarmuuteen. (Mt., 79, 148–150.)

Kimin (2001) mukaan ympäristön vastaanottavuus ilmenee siinä, missä määrin paikalliset asukkaat ovat avoimia muukalaisille, miten he toivottavat tulokkaat tervetulleeksi tai tarjoavat heille sosiaalista tukea. Olennaista on myös se, miten muukalaisille luodaan tai annetaan mahdollisuuksia osallistua paikallisiin sosiaalisiin viestintätilanteisiin. Muukalaisten

merkityksellinen vuorovaikutus tapahtuu heidän välittömissä sosiaalisissa ympäristöissään, joissa he toimivat päivittäin. Tällaisia ovat mikrotason paikat, kuten työpaikat, naapurustot sekä paikalliset yhteisöt. (Mt., 78–79, 148.)

Muukalaisten näkökulmasta vastaanottavuus tarkoittaa vastaanottavan yhteisön saavutettavuutta. Se ilmenee ympäristön lähettämässä viesteissä, joita voivat olla esimerkiksi lait, harjoitettu politiikka ja näiden käytännöissä. Myös yksityisessä kanssakäymisessä ilmaistut hienovaraiset viestit ovat osa vastaanottavuutta. Ihmistenvälisessä kanssakäymisessä vastaanottavuus näyttäytyy kahdenlaisena käyttäytymisenä. Assosiatiiivinen (*associative*) käyttäytyminen johtaa muukalaisten mukaan ottamiseen natiivien päivittäisessä kanssakäymisessä. Käytös myös helpottaa ryhmien välistä viestintää lisätessään ymmärtämisen todennäköisyyttä, hyväksyntää, yhteistyötä ja muukalaisten tukemista. Tällainen käytös voi olla hyväntahdon tai kiinnostuksen osoitus, huomion kiinnittämistä, tervehdyksiä, jutustelua tai tuen tai avun tarjoamista. Yleensä tällaista käytöstä kohdistetaan lähinnä naapureihin, työtovereihin, ystäviin, mutta joskus jopa vieraisiin ihmisiin. (Kim 2001, 148–151.)

Assosiatiiivista ilmapiiriä voidaan kuvata myös jäsenyyden käsitteen kautta. Jos yhteisö tai yhteiskunta toimii maahanmuuttajia kohtaan vastaanottavasti, tulokkaat voivat kokea olevansa tervetulleita ja heistä voi myös tulla yhteisön jäseniä ja vaikuttavia toimijoita ympäristössään. Harisen ja Suurpään (2003) mukaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten kohdalla jäsenyydessä on kyse totuttujen kulttuuristen ja sosiaalisten järjestysten haastamisesta. Nuoret ovat tilassa, jossa he käyvät neuvotteluja paikastaan enemmistö- ja vähemmistökulttuurien sekä oman kulttuurinsa perinteiden ja sitä edustavien aikuisten kanssa. Jäsenyydessä on kyse myös tunteista ja vuorovaikutuksesta arjessa ja jatkuvasta muutoksesta. (Mt., 7–8.)

Vastaanottavuutta yhteisöissä kuvaa se, minkälaisia suhteita nuoret ovat solmineet paikalliseen yhteisöön. Nuorten jäsenyydet rakentuvat nuorille tutuissa paikoissa ja toiminnassa, ja ne ilmenevät esimerkiksi ystävyyskinä tai vihamielisyytenä (mt., 8). Jäsenyys tarkoittaa hyväksytyksi tulemistä sekä myös arkista kuulumisen ja osallisuuden kokemusta. Sosiaaliset asemat pelaavat suurta roolia näissä kokemuksissa. Asemat voivat muotoutua myös sen mukaan, mihin ryhmään, esimerkiksi etniseen, nuori kuuluu. Sosiaalisia rajoja

voidaan vetää myös sukupuolen, kulttuurin, sosiaalisen tausta, ulkonäön tai fyysisten ominaisuuksien perusteella. (Souto 2011, 28–29.)

Jäsenyyden ja vastaanottavuuden kokemuksiin vaikuttaa myös se, millä perustein enemmistö päästää vähemmistön edustajia joukkoonsa. Maahanmuuttajilta vaaditaan kenties tiettyjä ominaisuuksia ja suhtautumistapaa, jotta hänet hyväksytään ja hän voi ottaa täysipainoisesti osaa enemmistön toimintaan. Jäsenyyttä rajaavat suomalaiset puheillaan ja toiminnallaan. Siihen voi liittyä suomalaisuuden tavallistamista, jonka taakse piilotetaan yksilölliset erilaisuudet myös suomalaisten keskuudessa. Tavallinen suomalaisuus nähdään esimerkiksi suomalaisina tapoina, suomenkielen hallitsemisena, valkoisuutena sekä suomalaisena syntyperänä. (Souto 2011, 111–112.) Nämä asenteet voidaan tulkita enemmistön assimilointi- tai yhdenmukaisuusvaatimuksina vähemmistöjä kohtaan (ks. Kim 2001, 152), mutta toisaalta taustalla voi olla myös halu sulkea tiettyjä ryhmiä tyystin oman piirin ulkopuolelle. Suomalaisnuorten ajattelussa on havaittu periaatteen ”maassa maan tavalla” oikeuttavan vähemmistöjen kulttuurin väheksymisen. Suomalaiset ovat olleet täällä ensin, joten heillä on myös määrittelyvalta yhteisessä tilassa tapahtuvaan toimintaan. Erilaisuudelle halutaan varata oma tila ja aika, kuten maahanmuuttajien omat huomaamattomat pienryhmät, eikä sitä haluta hyväksyä muualla. (Souto 2011, 128–129.) Valtaväestöön kuuluvat voivat myös haluta suojella erityisyyttään ja oikeuttaan asuttaa heidän omaa paikkaansa maailmassa (ks. Harinen 2000, 66). Jäsenyyden määrittelyvalta on valtaväestöllä, ja se voi päästää yhteisöön sisälle joko hyvin helposti ja tukea myönteistä vastaanottavuutta. Toisaalta jäsenyyden määrittely voi sulkea erilaisuuden tehokkaasti ulkopuolelle, jolloin se määrittyy torjunnaksi, jota käsittelen seuraavassa alaluvussa.

4.3 Torjunta

Assosiatiivisen käyttäytymisen vastakohta on Kimin (2001, 151) mukaan erottava käytös. Tässä tutkimuksessa olen nimennyt sen torjunnaksi. Torjuvuus sisältyy käyttämäni vastaanottavuuden käsitteeseen kattaen sen negatiiviseksi koetut ulottuvuudet. Myös torjuvuudessa ovat mukana tässä tutkimuksessa käyttämäni eri tasot, yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen. Torjuvuus ei siis ole pelkästään maahanmuuttajanuorten kokemaa rasismia tai vieraanpelkoa vaan se sisältää myös politiikan, viranomaisten toiminnan ja toimenpiteiden kohteena olemisen ikävät kokemukset.

Erottavaa käyttäytymistä on tutkittu suhteellisen paljon esimerkiksi rasismin, ennakkoluulojen ja syrjinnän kautta (ks. esim. Puuronen 2011; Sabour 2003; Jasinskaja-Lahti, Liebkind ja Vesala 2002; Miles 1994; Rastas 2004; Souto 2011; Virrankoski 2001). Kimin (2001, 151) määrittelemään erottavaan käytökseen voi kuulua esimerkiksi halventavia vitsejä tai nimittelyä. Etäisyyttä luovat sanattomat viestit voivat luoda psykologisia muureja toimijoiden välille. Jos ympäristö ei ilmaise vastaanottavuutta, se asettaa rajoitteita muukalaisten mahdollisuuksille solmia suhteita paikallisten kanssa. (Kim 2001, 150–151.)

Erottava ja mukaan ottava käytös toimivat konkreettisina viitteinä ympäristön avoimuudesta, hyväksynnästä ja tuesta, jota paikalliset osoittavat muukalaisille. Erottavan käytöksen kautta voidaan myös ilmaista ympäristön sulkeutuneisuutta, torjuntaa ja syrjintää. Kimin (2001) johtopäätös on, että mitä avoimempi vastaanottava ympäristö on, sitä enemmän muukalaisilla on mahdollisuuksia sopeutumiselle uuteen kulttuuriseen ympäristöön. (Mt., 152.)

Torjuvuuteen kuuluu erilaisia rasismin, ennakkoluulojen ja jäsenyyden määrittelyn muotoja. Enemmistö pitää yllä kulttuurista välimatkaa luomalla esteitä ryhmien välille. Tätä voidaan harjoittaa esimerkiksi asumisalueiden jaottelulla valtaväestön ja vähemmistöjen asuinalueiksi. Maahanmuuttajia voidaan sulkea ulos myös välinpitämättömällä käytöksellä ja leimaamisella. Välinpitämättömiä voidaan olla esimerkiksi unohtamalla vähemmistöt median kuvastoista. Leimaamisella taas viitataan siihen, että kulttuurisiin ryhmiin liitetään alituisen valtaväestön keskuudessa huonoja pidettyjä piirteitä. Tätä voidaan tehdä vihjailemalla tai jopa suoraan puhumalla piirteistä julkisuudessa tai arkipäiväisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä. (Sabour 2003, 91–92.)

Rasismi ja muut torjuvuuden ilmentymät voivat johtaa maahanmuuttajien syrjäytymiseen. Vieraskielisillä on muuta väestöä suurempi riski syrjäytyä. Suomen syrjäytyneistä nuorista noin neljännes oli maahanmuuttajataustaisia vuonna 2010. Suurin riski on asunnottomilla maahanmuuttajilla ja naisilla, joilla on perhettä. Syrjäytyvät maahanmuuttajat ovat suurilta osin nuoria aikuisia, jotka eivät saa työ- tai opiskelupaikkaa niitä etsiessään. (Myrskylä 2012, 4.) Myös maahanmuuttajien työllisyystilanne on yleisesti kantaväestöä heikompi, vaikka 1990-luvun laman jälkeen se on parantunutkin. Työttömyys on keskittynyt yleensä pakolaisina ja turvapaikanhakijoina saapuneiden keskuuteen. (Jaakkola 2009, 17–19).

Syrjintä ja kielteiset asenteet voivat vaikuttaa myös maahanmuuttajan suhtautumiseen omaa kulttuurista ryhmäänsä kohtaan. Tällainen kohtelu voi vähentää oman kulttuurin säilyttämisen

merkitystä. Mitä enemmän henkilö kohtaa omakohtaista syrjintää, sitä vähemmän tärkeää hänelle on tärkeää säilyttää omaa kulttuuriaan. Oman kulttuurin säilyttämisen tärkeys riippuu myös vähemmistöryhmästä ja kulloisistakin ryhmien välisistä suhteista. (Liebkind 2000, 16.)

5 Virallinen Suomi maahanmuuttajan vastaanottajana

Viralliseen Suomeen kuuluu vastaanottopolitiikka, johon voidaan sisällyttää ulkomaalais-, maahanmuutto-, kotouttamis- sekä vähemmistöpolitiikkaa. Vastaanottopolitiikan sisällä vaikuttavina tekijöinä toimivat poliitikkojen ja puolueiden asenteet. Myös maahanmuuttajaryhmillä voi yhteiskunnasta riippuen olla sanottavansa näiden politiikkojen muotoutumiseen. Poliitikoissa on eri tasoja: ideologioita, jotka vaikuttavat politiikan taustalla, virallinen politiikka, joka ilmenee laeissa ja asiakirjoissa sekä maahanmuuttajien kohtaama käytännön taso. Näillä eri tasoilla tapahtuva politiikka voi olla erilaista ja muista tasoista poikkeavaa, vaikka niiden pitäisi noudattaa samoja periaatteita.

5.1 Kotouttamispolitiikan ideologioita

Suurin osa maahanmuutosta suuntautuu vähemmän kehittyneistä maista jälkiteollistuneihin yhteiskuntiin. Maiden maahanmuuttopolitiikka säätelee sitä, minkä verran ja millä perusteella maahan hyväksytään maahanmuuttajia. Poliittikka määrittelee myös maahanmuuton ”sisäiset rajat” (*internal boundaries*) päättämällä siitä, miten maahanmuuttajia kohdellaan suhteessa valtaväestöön: ovatko he sosiaalisesti, laillisesti ja taloudellisesti tasa-arvoisia kantaväestön kanssa vai suhtaudutaanko heihin vain väliaikaisesti maassa olevina tai epätoivottuina henkilöinä? Poliittikka saattaa määritellä maassa vallitsevan sosiaalipsykologisen todellisuuden erottelemalla maahanmuuttajia erilaisiin kategorioihin, kuten vierastyöläinen ja ulkomaalainen. Maahanmuuttajien saapuminen maahan saattaa joissain tapauksissa myös käynnistää yhteiskunnan kollektiivisen identiteetin uudelleenmäärittelyn, joka johtaa homogeenisen etnokulttuurisuuden korostamiseen. (Bourhis ym. 1997, 370–372.)

Maahanmuuton kohdemaissa kotouttamispolitiikan tavoitteena on maahanmuuttajien onnistunut kotoutuminen vastaanottavassa yhteiskunnassa. Kotouttamispolitiikka heijastaa maan taloudellisesti, väestötieteellisesti ja poliittisesti hallitsevan enemmistön ideologista suuntautumista, ja usein vastuu sopeutumisesta nähdään olevan ainoastaan tulokkailla. Harjoitettu kotouttamispolitiikka voi vaikuttaa sekä maahanmuuttajien että kantaväestön akkulturaatioasenteisiin. (mt., 372–373.) Akkulturaatioasenteella tarkoitetaan suhtautumista maahanmuuttajien sopeutumiseen sekä suhteisiin valtakulttuurin ja vähemmistökulttuurin välillä (Phinney ym. 2006, 73–75).

Bourhis ja muut (1997, 372–375) erittelevät valtioiden maahanmuutto- ja integraatiopolitiikat neljään eri ideologiaan: pluralistiseen ideologiaan, kansalaisideologiaan, assimilaatio- eli sulautusideologiaan ja etnistiseen ideologiaan. Kirjoittajille ideologiat edustavat jatkumoa, ja valtiot voivat todellisuudessa asettua jatkumolla minne hyvänsä. Pluralistista ideologiaa on noudattanut muun muassa Kanada. Sen mukaan maahanmuuttajien tulee hyväksyä isäntämaan viralliset ja julkiset arvot, kuten lainsäädännön ja demokraattiset ihanteet. Valtiolla ei ole kuitenkaan oikeutta puuttua ihmisten yksityisiin arvoihin, kuten kieleen, uskontoon ja kulttuuriin tapoihin, kunhan niiden harjoittaminen tapahtuu laeilla säädettyjen rajojen sisällä. Pluralistista ideologiaa noudattava valtio erottuu muista valtioista sillä, että se rahoittaa etnisten vähemmistöryhmien järjestö- ja yhdistystoimintaa. Vähemmistöt saavat valtiolta tukea säilyttääkseen kulttuurisia piirteitään ja tämän nähdään hyödyttävän myös enemmistöryhmiä. Vähemmistöryhmillä nähdään myös olevan sama oikeus verorahojen käyttöön kuin enemmistöryhmillä, sillä molemmat ryhmät nähdään samanarvoisina yhteiskunnan jäseninä ja veronmaksajina. (Mt., 372–375.)

Kansalaisideologiaa on harjoitettu Englannissa, ja pluralistisen ideologian tavoin se odottaa, että maahanmuuttajat hyväksyvät yhteiskunnan yleiset arvot. Valtio ei myöskään tämän ideologian mukaan saa puuttua ihmisten yksityisiin arvoihin. Se ei kuitenkaan rahoita erityisryhmien harjoittamaa yksityisten arvojen säilyttämistä. Ideologia ei silti estä tällaista ryhmätoimintaa. Ideologiaa kuvaa hyvin puuttumattomuuden periaate, ja sitä harjoitetaan usein etnisesti ja kulttuurisesti homogeenisissä valtioissa. (Mt.)

Assimilaatio- eli sulautusideologia olettaa myös, että maahanmuuttajat hyväksyvät yhteiskunnan yleiset arvot, mutta se myös pidättää oikeuden puuttua yksityisten arvojen piiriin kulttuurisissa ja kielellisissä kysymyksissä. Maahanmuuttajien halutaan hylkäävän oma kielellinen identiteettinsä valtaväestön kielen ja kulttuurin omaksumisen edistämiseksi. Jotkin assimilaatioideologiaa harjoittavat valtiot olettavat tämän tapahtuvan vapaaehtoisesti, mutta toiset valtiot ovat saattaneet asettaa kieltoja näiden erojen ilmaisemiselle edistääkseen assimilaatiota. Tätä ideologiaa harjoitettiin erityisesti 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa kansallisvaltioiden nousun yhteydessä. Yhdysvallat suosi assimilaatioideologiaa 1960-luvulle asti. Ranskan voidaan katsoa edelleen käyttävän tätä ideologiaa kotouttamispolitiikassaan. (Mt., 372–375.) Maa muun muassa kielsi uskonnollisten huivien ja ristien käytön vuonna 2003 (Saukkonen 2007, 189).

Etnistinen ideologia jakaa assimilaatioideologian kaksi ensimmäistä oletusta eli maahanmuuttajien tulee hyväksyä yhteiskunnan yleiset arvot ja sen, että valtion ei tule puuttua yksityisiin arvoihin, jos niiden toteutus tapahtuu yleisten arvojen rajoissa. Joissain tapauksissa ideologia olettaa maahanmuuttajien torjuvan oman kulttuurisen identiteettinsä omaksuakseen valtaväestön arvot ja kulttuurin. Toisissa valtioissa maahanmuuttajia ei kuitenkaan edes aiota hyväksyä yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi vaan määrittelee kansalaisuuden ehdot etnisesti tai uskonnollisesti ulossulkevalla tavalla. Saksassa etnististä ideologiaa on noudatettu myöntämällä kansalaisuus Itä-Euroopasta palaaville ”saksalaisille paluumuuttajille” verisiteiden vuoksi, mutta turkkilaisilta vierastyöläisiltä kiellettiin pitkään kaikki kansalaisoikeudet. (Bourhis ym. 1997, 372–375.)

Suomen voidaan nähdä noudattaneen sekä assimiloivaa, etnistä että pluralistista ideologiaa. Etnistä ideologiaa harjoitettiin 1990-luvulla työperäisten maahanmuuttajien kohdalla, sillä heidän oletettiin palaavan kotimaihinsa. Virallinen politiikka koski kuitenkin lähinnä niitä, joiden nähtiin jäävän maahan pysyvästi. Heidän kohdallaan toteutettiin assimiloitopolitiikkaa. Nytemmin oman kielen ja identiteetin säilyttämisen ja oman kulttuurisen yhteisön tuen on alettu nähdä edesauttavan integroitumista myös valtaväestöön. (Saukkonen 2010, 39, 218.) Nykyisellään Suomi on siirtynyt ainakin retorisesti pluralistisen ideologian piiriin. Integraatioon tähtäävää, mutta oman identiteettinsä säilyttämiseen kannustavaa politiikkaa voi Saukkosen (2007, 209) mukaan kutsua myös multikulturalistiseksi.

5.2 Kotouttamispolitiikka Suomessa

Kotouttamistoimet on viime vuosikymmeninä suunnattu lähinnä niille maahanmuuttajille, jotka tulevat tänne alun perin muussa kuin työntekotarkoituksessa. Kotouttamisen on usein nähty olevan ajankohtaista vain silloin, kun maahanmuuttajasta voidaan nähdä muodostuvan ongelma Suomen yhteiskunnalle: toisin sanoen silloin, jos maahanmuuttajasta tulee tai on tulossa taloudellinen taakka yhteiskunnalle. Maahanmuuttajaa ei siis aina välttämättä kotouteta erityisin toimenpitein. Joidenkin on nähty kotoutuvan ikään kuin itsestään työn ja mahdollisten jo olemassa olevien sosiaalisten verkostojen kautta.

Kotoutumisen nykyinen määritelmä löytyy laista kotoutumisen edistämiseksi (1386/2010). Sillä tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle työelämässä ja yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja

taitoja ja samalla tukea maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämistä. Kotoutumista edistetään monialaisella kotouttamisella, johon sisältyy eri viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteitä ja palveluita. (Kotoutumislaki 1386/2010.) Kotouttamislakia on uudistettu moneen otteeseen, ja viimeisin kokonaan uusittu kotoutumislaki astui voimaan 1.9.2011. Kotouttamispolitiikan alkuaikoina painotus oli enemmän virallisissa toimenpiteissä, mutta viime aikoina puhe kaksisuuntaisuudesta on tuonut politiikalle uusia ulottuvuuksia ja vastuuta on siirretty myös tavallisille kansalaisille (ks. Työministeriö 2011).

Maahanmuuttopolitiikka luotiin Suomessa käytännön tilanteen pakottamana 1990-luvulla. Maahanmuuton alkaessa yhtäkkisesti kasvaa, Suomi oli virallisilta puitteiltaan siihen täysin valmista. (Martikainen ym. 2006, 32.) Ulkomaalaispolitiikkaa tehtiin aluksi lähinnä vierastyöläisten ehdoilla, eikä heidän integroitumiseensa kiinnitetty erityistä huomiota, koska heidän oletettiin palaavan kotimaahansa työjakson päätteeksi. Maahanmuuton ja uusien maahanmuuttajaryhmien kasvaessa muuttoliikkeen tuoma muutos kuitenkin hyväksyttiin suhteellisen nopeasti, ja kunnat ja valtio aloittivat tarpeen ilmaantuessa kotouttamistoiminnan. (Saukkonen 2010, 34–35.) 1990-luvun alun maahanmuuttopolitiikkaa alettiin tehdä inkerinsuomalaisia paluumuuttajia ja pakolaisina ja turvapaikanhakijoina saapuneita ajatellen (Martikainen ym. 2006, 32).

Kotouttamislainsäädännön syntyä edelsi kahden valtiollisen elimen toiminta: pakolaisasiain neuvottelukunta sekä pakolais- ja siirtolaisasioiden neuvottelukunta. Saukkosen (2010) mukaan pakolaisneuvosto lausui muun muassa, että yhteiskuntaa ja ihmisten asenteita tulisi kehittää pitäen mielessä se, että ulkomaalaistaustaisia ihmisiä tulee olemaan maassa yhä enemmän. Valtioneuvosto antoi periaatepäätöksen hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi vuonna 1997. (Mt., 35.) Ohjelmassa maahanmuuttopolitiikan perustavoitteeksi asetettiin nopea ja joustava integroituminen (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 20). Suomen maahanmuuttoasiakirjoissa integraatio tarkoittaa prosessia, jossa maahanmuuttaja tulee suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaiseksi ja toiminnalliseksi jäseneksi. Integraatio on monisyinen prosessi, jonka laajuuden ymmärtämiseksi se on hyvä jakaa osa-alueisiin, joista voidaan mainita ainakin poliittinen, rakenteellinen ja kulttuurinen integraatio. Poliittiseen integraatioon kuuluu kansalaisoikeuksien saaminen, rakenteelliseen integraatioon työmarkkinoille pääseminen ja kulttuuriseen puolestaan kielen oppiminen ja oman kulttuurin sopeuttaminen ympäristöön. Jollain alueella integroituminen ei tarkoita välttämättä sitä, että sama tapahtuisi muilla osa-alueilla. (Martikainen ym. 2006, 20–21.)

Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman myötä tapahtui sävyn muutos maahanmuuttopolitiikassa. Siihen asti painopiste oli ollut valtaväestöön sulauttavassa integraatiossa, mutta se siirtyi ohjelman kautta kohti moniarvoisen integraation ideaa. Moniarvoinen integraatio merkitsee sitä, että maahanmuuttajalla on ääneen lausuttu oikeus säilyttää oma etninen, kielellinen ja kulttuurinen identiteettinsä, mikä tarkoittaa esimerkiksi uskonnon ja oman äidinkielen ylläpitämistä. Malli kuitenkin olettaa, että samanaikaisesti valtakulttuuriin tulisi sopeutua. Mainittuja identiteettejä pidetään yllä lähinnä yksityisen, kodin ja etnisen ryhmän, piirissä. Vallitsevia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia käytäntöjä ei nähdä sopivana haastaa. (Martikainen ym., 33.) Tästä on viime aikoina edetty edelleen kohti kaksisuuntaisen kotoutumisen ideaa, jonka mukaan sekä saapuvien maahanmuuttajien että vastaanottavan yhteiskunnan tulee muuttua vuorovaikutteisessa prosessissa.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta astui voimaan toukokuussa 1999, jolloin painotus oli vielä humanitaarisin perustein vastaanotettujen ihmisten kotouttamisessa (Saukkonen 2010, 36). Myöhemmin se on siirtynyt käsittelemään myös muista syistä tapahtuvaa maahanmuuttoa, kuten työperäistä maahanmuuttoa. Lakia on muutettu säännöllisin väliajoin, kunnes vuonna 2011 astui voimaan täysin uusittu kotoutumislaki. Uudistetussa lainsäädännössä turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamisesta on tehty oma lakinsa (ks. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011) ja kotouttamisasiat on keskitetty lakiin kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Uusi kotoutumislaki kattaa kaikki eri syistä Suomeen muuttaneet henkilöt:

”(L)akia sovelletaan henkilöön, jolla on ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Lakia sovelletaan myös henkilöön, jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti.” (Kotoutumislaki 1386/2010).

Uudemmissa kotouttamis- ja kotoutumislain versioissa ja niitä edeltävissä selonteoissa ja esityksissä on alettu korostaa kotoutumisen kaksisuuntaisuutta, jonka mainitsee esimerkiksi valtioneuvosto eduskunnalle antamassaan selonteossa vuonna 2008. Kaksisuuntaisuuden mukaan myös vastaanottavan maan ja yhteiskunnan on muututtava uusien tulokkaiden myötä (Valtioneuvosto 2008, 15). Ennen vuonna 2011 muuttunutta lakia kaksisuuntaisuus on kuitenkin näkynyt hyvin vähän itse lakitekstissä. Ennen uusinta lakia sitä se on tuotu

kuitenkin esille valtioneuvoston selonteoissa ja muissa asiakirjoissa. Lainsäädännön kehittymisen myötä integraation tilalla alettiin myös useammin käyttää suomenkielistä termiä kotoutuminen. Vierasperäinen sana käännettiin aluksi sopeutumiseksi, mukauttamiseksi tai yhtenäistämiseksi, mutta sittemmin se on haluttu korvata kotoutumisen ja kotouttamisen sanaparilla. Niillä on haluttu välttää integraation käsitteen sisältämiä konnotaatioita ja luoda pikemminkin myönteistä mielikuvaa maahanmuuttajien asettumisesta tasavertaiseen asemaan kantaväestön kanssa. (Paananen 2005, 177.)

Erityisesti kaksisuuntaisuuteen on kuitenkin paneuduttu uusimmassa kotoutumislaisissa. Hallituksen esitys lain muuttamisesta vuodelta 2010 tuo esille lain tarkoituksen muun muassa edistää tasa-arvoa ja myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Laissa ehdotetuilla toimenpiteillä halutaan tukea maahanmuuttajien osallisuutta. Maahanmuuttajan lisääntyvä osallisuus ja osallistuminen yhteiskunnan eri aloilla lisäävät myös maahanmuuttajien ja kantaväestön luonnollisesti tapahtuvaa vuorovaikutusta, mikä lisää näin myös kaksisuuntaista kotoutumista. Kohta löytyy lain toisen pykälän määritelmistä: kotoutuminen määritellään maahanmuuttajien yksilölliseksi kehitykseksi, joka johtaa yhteiskunnan monialaiseen toimintaan osallistumiseen. Samalla yhteiskunta myös monikulttuuristuu ja monimuotoistuu. Eri ryhmien välistä vuorovaikutusta korostetaan vielä lisää viittaamalla Euroopan unionin yhteisen kotouttamispolitiikan periaatteisiin:

”(K)otouttaminen on dynaaminen, kaksisuuntainen vuorovaikutusprosessi, joka edellyttää paitsi kansallisten, alueellisten ja paikallisten viranomaisten toimia, myös vastaanottavan yhteisön ja maahanmuuttajan entistä suurempaa sitoutumista.” (Hallituksen esitys 185/2010.)

Tämä onkin kaksisuuntaisen kotoutumisen ydin: yhteiskunta ei muutu, jos yksityishenkilöt eivät ole mukana yhteisöllisessä mukautumisessa erilaisuuteen. Esitys jatkaa kaksisuuntaisen kotoutumisen määrittelyä:

”Varsinainen kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan kanssa, keskeisimmin arkipäivän tilanteissa ja lähiyhteisöissä kuten päiväkodeissa, kouluissa, harrastuksissa ja työpaikoilla. Kotoutuminen on siis kaksisuuntainen keskinäisen mukautumisen prosessi, jossa yhteiskunta muuttuu väestön monimuotoistuessa.” (mt.)

Uudessa laissa on otettu huomioon aiempaa paremmin eri syistä Suomeen muuttaneet henkilöt eli aikaisempi humanitaarisista syistä tapahtunut maahanmuutto on nyt saanut rinnalleen työperäisen maahanmuuton myös laissa. Laissa parannetaan myös alkuvaiheen ohjausta maahanmuuttajille suomalaisesta yhteiskunnasta, oikeuksista ja velvollisuuksista annettavan tiedon suhteen. Lain tarkoitus on myös parantaa maahanmuuttajien osallisuutta, jota on kehitetty jo Osallisena Suomessa -kokeilussa. Osallisuushankkeessa onkin laissa oma osionsa, joka on voimassa määräaikaisesti kokeilun ajan. Huomiota kiinnitetään myös maahanmuuttajien hallittuun kuntiin sijoittamiseen. (Hallituksen esitys 185/2010.) Uuteen lakiin pohjautuvaa kotouttamisohjelmaa valmisteleva ministeriryhmä linjasi joulukuussa 2012 nykyisen hallituksen kotouttamispoliittisiksi tavoitteiksi muun muassa poikkihallinnollisen yhteistyön tärkeyden sekä kotouttamistoimien tehokkaan suunnittelun ja seurannan. Ministeriryhmä piti myönteistä ilmapiiriä hyvin olennaisena edellytyksenä kotoutumiselle ja asettivat ilmapiiriin edistämisessä vastuuta erityisesti poliittisille päättäjille, viranomaisille ja muille julkisille toimijoille. (Työministeriö 2011.)

Kaksisuuntainen kotoutuminen on siis otettu olennaiseksi osaksi kotoutumisen poliittista diskurssia. Käytännössä sen toteutuminen riippuu kuitenkin kotouttamiseen kohdistetuista resursseista. Pasi Saukkosen mukaan (Sisäasiainministeriö 2012b) uudessa kotoutumislaiissa on hyviä asioita, kuten se, että kotouttamisen piiriin kuuluvat nyt kaikki, jotka kotouttamispalveluita voivat tarvita. Uuden lain ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua kuilu tavoitteiden ja toteutuksen yhteen saattamisessa. Resurssien puute kotouttamisessa saattaa johtaa siihen, että kotouttaminen on todellisuudessa assimiloivampaa sekä yksisuuntaisempaa kuin mitä poliittiset linjaukset antavat odottaa. (Mt.)

5.3 Vastaanotto ja kotouttaminen käytännössä

Kun turvapaikanhakija saapuu Suomeen, hänet sijoitetaan vastaanottokeskukseen odottamaan päätöstä oleskeluluvasta ja sen jälkeen sijoitusta kuntaan. Vastaanottokeskuksia on eri puolilla Suomea ja niiden lukumäärä riippuu turvapaikanhakijoiden määrästä. Lisäksi ilman huoltajaa tulleille alle 16-vuotiaille on tarjolla ryhmäkoteja ja 16–17-vuotiaille on tukiasumisyksiköitä. Kirjoittamishetkellä (heinäkuu 2012) vastaanottokeskuksia on 19 kappaletta. (Maahanmuuttovirasto 2012f.) Maahanmuuttajan saatua oleskeluluvan kunta voi tehdä ELY-keskuksen kanssa sopimuksen maahanmuuttajan kuntaan osoittamisesta, minkä

jälkeen ELY-keskus osoittaa oleskeluluvan saaneen maahanmuuttajan kuntaan. (Kotoutumislaki 1386/2010.)

Onnistuneen kotoutumisen on tutkittu olevan yhteydessä maahanmuuttajan työllistymiseen. Töihin pääsee helpommin, jos on kotoutunut ja työn mukana tulee monia kotoutumista edistäviä asioita kuten sosiaalisia suhteita, taloudellista itsenäisyyttä ja kohentunut itsetunto. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 22.) Kotouttamisen painopisteet ovat kielitaidon oppimisessa, koulutuksessa ja työmarkkinoille pääsyssä. Näihin tähtää kaikki viranomaisten tekemä kotouttaminen. Kotoutumisen käytäntöjä ohjataan kotoutumislaisissa (1386/2010) sekä tarkemmin kuntien kotouttamisohjelmissa. Esimerkiksi työttömille työnhakijoille tehdään alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma, jonka tarkoituksena on tukea hänen mahdollisuuksiaan hankkia tarpeellinen suomen tai ruotsin taito ja muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Kotoutumissuunnitelman mukaisiin toimenpiteisiin osallistumisen ajaksi maahanmuuttajalle myönnetään kotoutumistukea toimeentulon turvaamiseksi. (Kotoutumislaki 1386/2010.)

Maahanmuuttajalle on tärkeää saada tietoa uudesta asuinpaikastaan, tavoista ja yhteiskunnasta uuteen paikkaan muutettuaan. Uudessa kotouttamislaisissa onkin parannettu maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjausta (Hallituksen esitys 185/2010). Ohjausta on pyritty tehostamaan muun muassa Alkuvaiheen ohjaus ja ohjaamisen kehittämishjelmassa (2008–2013), jossa panostetaan muun muassa matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapisteisiin maahanmuuttajia varten (Pöyhönen ym. 2010, 31). Kaikessa viranomaistoiminnassa on lisäksi otettava huomioon se, että maahanmuuttaja ymmärtää käsillä olevan asian esimerkiksi tulkin kautta. Tulkitsemisen järjestäminen on viranomaisen tehtävä. Uudessa kotoutumislaisissa on kiinnitetty entistä paremmin huomiota siihen, että maahanmuuttajalle tarjotaan tietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä palvelujärjestelmästä ja kotouttamistoimenpiteistä. (Kotoutumislaki 1386/2010.)

Kotoutumissuunnitelman perusteella maahanmuuttajalle yleensä järjestetään kotoutumiskoulutusta työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena. Opintoihin kuuluu suomen tai ruotsin kieltä, viestintätaitoja, työelämä- ja yhteiskuntataitoja sekä ohjausta. Opiskelijoita voidaan ohjata erilaisille opintopoluille heidän opiskeluvaiheensa mukaan

(Opetushallitus 2012, 12–14.) Koulutus kestää yleensä 10–12 kuukautta, ja se koostuu useasta eri kurssista (Pöyhönen ym. 2010, 70).

Lapset ja nuoret nähdään kotoutumisen piirissä erityisryhmänä. Jotkut maahanmuuttajanuoret eivät ole osallistuneet perusopetukseen ennen Suomeen tuloa, joten heidät ohjataan usein perusopetukseen valmistavaan opetukseen. Sen lisäksi maahanmuuttajalapsille tai -nuorille voidaan järjestää lisäopetusta peruskoulun yhteydessä. Kielen oppiminen on nuorille erityisen tärkeää, sillä kielitaidon puutteen on todettu olevan suurin syy jatkokoulutuksen (ammattillisen koulutuksen) keskeyttämiselle myöhemmin. Kotoutumista on pyritty helpottamaan järjestämällä joustavaa perusopetusta. Joustavassa perusopetuksessa on hyödynnetty erilaisia oppimisympäristöjä ja työssäoppimista. Toiminta on vakinaistettu vuoden 2010 alusta. (Pöyhönen ym. 2010, 41, 106–108.)

Kotouttamisen käytäntöjä on kehitetty useissa erilaisissa hankkeissa, joita pyritään kehittämään edelleen uuteen kotoutumislakiin sisällytetyssä Osallisena Suomessa -kokeilussa. Kehittämistä jatketaan edelleen esimerkiksi laadukkaamman ohjauksen, kielitaidon diagnosoinnin, sopivaan koulutukseen ohjaamisen ja moniammatillisen yhteistyön edistämisen parissa. Tavoitteena on kuitenkin saada aikaan pysyviä ratkaisuja ja käytänteitä, jotta kotoutumiskoulutukseen pystytään panostamaan paremmin. (mt., 42.)

5.4 Kolmannen sektorin rooli kotouttamisessa

Valtiollisten ja kunnallisten toimijoiden lisäksi kotouttamista voivat toteuttaa myös yksityishenkilöt ja yhdistykset. Kotoutumislain (1386/2010) mukaan paikalliseen kotouttamisyhteistyöhön voivat osallistua kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston ja poliisin lisäksi kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestävät järjestöt, yhdistykset ja yhteisöt. Suomessa valtakunnallista kotouttavaa toimintaa tekeviä kolmannen sektorin tahoja onkin useita: kotouttamista tukevat erilaiset toimijat, kuten järjestöt, yhdistykset, osuuskunnat, kerhot ja säätiöt. Suomen Punaisella Ristillä (SPR) kotoutumistoiminnot kuuluvat heidän pysyviin palveluihinsa. Järjestö organisoii muun muassa maahanmuuttajien ystävöimintää, suomen ja ruotsin kielen kerhoja, läksykerhoja ja asumisapua. Asumisapua järjestetään lähinnä pakolaisille yhteistyössä kunnan kanssa. Lisäksi SPR tekee pakolaisten vastaanottoon ja syrjinnän ehkäisemiseen liittyvää työtä. Väestöliiton monikulttuurinen osaamiskeskus Kotipuu tukee erityisesti maahanmuuttajaperheiden, lasten ja nuorten kotoutumista järjestämällä esimerkiksi vanhemmuuden vertaistukiryhmiä eri kielillä. Kotipuu

antaa tietoa myös maahanmuuttajatyötä tekeville ammattilaisille, jotta he voisivat tukea maahanmuuttajaperheitä paremmin. Suomen pakolaisapu ry pyörittää useita vertaistoimintaan, asumiseen ja järjestötoimintaan liittyviä hankkeita. Esimerkiksi Kotilo-projektissa on pyritty parantamaan maahanmuuttajien ja kantaväestön asumisviihtyvyyttä ja koulutettu naapurisovittelijoita. Muita kotouttamistyötä tekeviä järjestöjä ovat muun muassa Marttajärjestö, Cassandra ry ja Suomen Unifemin ja Zonta ry:n Luetaan yhdessä – Vi läser tillsammans! -hanke. (Pöyhönen ym. 2010, 35–38, 54.)

Suomalaisten järjestöjen ja yhdistysten lisäksi maahanmuuttotyötä tekevät myös maahanmuuttajien omat yhdistykset. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat perustaneet Suomeen noin 700 rekisteröityä tai rekisteröimätöntä yhdistystä 1980-luvun jälkeen. Pakolaiset ovat olleet erityisen aktiivisia yhdistysten perustamisessa, sillä he ovat kokeneet omien organisaatioiden luovan sosiaalisia verkostoja, joita muuten saattaisi olla vaikea luoda. Monet yhdistysten jäsenistä ovat olleet aktiivisia jo lähtömaissaan. Maahanmuuttajien omat yhdistykset voivat auttaa kielen ja kulttuurin säilyttämisessä ja toimia vastavoimana valtakulttuurin assimiloitvaikutuksille. Lisäksi yhdistykset voivat voimaannuttaa maahanmuuttajia vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin. (Pyykkönen 2007b, 106–107.)

Miikka Pyykkönen (2007a) on tutkinut maahanmuuttajayhdistyksiä ja eritellyt niitä erilaisiin kategorioihin, kuten etniskulttuuriset yhdistykset, naisten yhdistykset, monikulttuurisuusyhdistykset ja kotouttamisyhdistykset. Näistä viimeisin poikkeaa muista yhdistystyypeistä, sillä se ei ole suuntautunut maahanmuuttajien oman kulttuurin säilyttämiseen, vaan maahanmuuttajien kotouttamisen edistämiseen. Kotouttamisyhdistykset pyrkivät sekä rakenteelliseen että sosiaaliseen integraatioon, mutta ne painottavat toiminnassaan enemmän jälkimmäistä yleisen resurssien puutteen vuoksi. Integraatiota pyritään edistämään sosiaalisella toiminnalla yhdistyksen arjessa, ja toiminta tapahtuu pääasiassa suomeksi. Yhdistykset järjestävät myös kielten opetusta, kansalaistaito- ja työvoimakoulutusta, työpaikkojen välittämistä ja organisointia sekä harrastustoiminnan järjestämistä. Yhdistykset myös tekevät yhteistyötä viranomaisten ja suomalaisten kotouttamisyhdistysten kanssa, ja kotouttamisyhdistysten voidaan nähdä täydentävän julkisen sektorin kotouttamista omilla toiminnoillaan. Maahanmuuttajien omien kotouttamisyhdistysten tavoitteena ei ole kuitenkaan tarjota samanlaista normatiivista käsitystä integraatiosta, kuin suomalaisella järjestelmällä on ollut tapana, vaan pikemminkin ne haluavat avalla maahanmuuttajille ovia suomalaiseen yhteiskuntaan ja esittelemään heille

suomalaista tapakulttuuria. Yhdistykset toimivat myös viestinviejinä viranomaisten ja maahanmuuttajien välillä. Varsinaisia kotouttamisyhdistyksiä oli kirjoitushetkellä 2007 vielä vähän, mutta myös muut yhdistykset harrastivat kotouttamistoimintaa. (Pyykkönen 2007a, 105–108.)

Järjestöjen maahanmuuttajatyö on paljolti arkipäivän tarpeita palvelevaa, ja usein sitä tehdään vapaaehtoisvoimin tai vähäisin taloudellisin resurssein (Pöyhönen ym. 2010, 55). Järjestöt tekevät kuitenkin paljon sellaista kotouttamistyötä, mitä julkinen sektori ei pysty tarjoamaan, ja niiden palvelut ovat olennainen osa nykymuotoista monialaista kotouttamista. Järjestöjen ja viranomaisten toiminnassa saattaa kuitenkin olla päällekkäisyyksiä, minkä vuoksi Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämissuunnitelmassa todetaankin, että kolmannen sektorin toimijoita pitäisi osallistaa paremmin kotoutumistoimintaan ja että viranomaistoiminnalle ja kolmannen sektorin toiminnalle pitää myös määritellä selkeät roolit (Pöyhönen ym. 2010, 57–58).

Seuraavassa luvussa kuvaan ”epävirallisen” Suomen asenneilmapiiriä tutkimusten valossa. Tämä ilmapiiri sisältää yhteiskunnan eri toiminnan tasoilla ilmenevän suhtautumisen muualta tulleisiin ja tämän suhtautumisen tuottaman toiminnan, jonka maahanmuuttajat kohtaavat Suomeen tullessaan.

6 Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttoon

6.1 Asenneilmapiiri pakolaisia ja turvapaikanhakijoita kohtaan Suomessa

Suomessa on tutkittu kantaväestön asenteita maahanmuuttajia kohtaan siitä lähtien, kun maa on ollut muuttovoittoinen. Suhtautumiseen on vaikuttanut usein se, mikä on ollut sen hetkinen yleinen taloudellinen tilanne. Magdalena Jaakkola on tehnyt keskenään vertailukelpoisia tutkimuksia suomalaisten asenteista maahanmuuttajia kohtaan vuodesta 1987 alkaen ja sen jälkeen vuosina 1993, 1998, 2003 ja 2007. Viimeisimmässä tutkimuksessaan hän on kartoittanut sekä suhtautumista työperäiseen maahanmuuttoon että pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin. Jaakkola toteaa, että suomalaisten suhtautuminen pakolaisiin on muuttunut myönteisemmäksi 1990-luvun laman jälkeen. Suopeimmin pakolaisiin suhtauduttiin vuonna 2007 Pohjois-Suomessa ja torjuvimmin Uudellamaalla ja Itä-Suomessa. Yleisesti ottaen suurissa kaupungeissa (Turku, Tampere, Helsinki) suhtauduttiin pakolaisten vastaanottamiseen myönteisemmin verrattuna pieniin kaupunkeihin ja maaseutuun. Asennetutkimusten aikana suhtautuminen on muuttunut myönteisemmäksi. (Jaakkola 2009, 20, 30–31.)

Jaakkolan mukaan negatiivisimmin pakolaisiin suhtautuivat nuoret 15–29-vuotiaat miehet. Muita torjuvampia asenteita oli myös vähemmän koulutetuilla. Vastaajan puoluepoliittinen näkökanta vaikutti myös suhtautumiseen siten, että vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat olivat myönteisimpiä pakolaisten vastaanottamisen lisäämisen suhteen. Mukana kyselyssä olivat suurimmat puolueet tuolloin: vihreät, kokoomus, SDP, vasemmistoliitto ja keskusta. Vasemmistoliiton kannattajat ovat ainoina muuttaneet mielipidettään myönteisemmäksi koko kahdenkymmenen vuoden tarkkailujaksolla (vuonna 1987 kyseessä oli vielä SKDL) – muiden puolueiden kannattajien pakolaismielipiteet ovat kiristyneet pitkällä aikavälillä. (mt., 31–32.)

Hyväksyttävien syy pakolaisuudelle suomalaisten mielestä on Jaakkolan tutkimuksen mukaan sodan pakeneminen. Myös ympäristötuhon tai nälkää näkemisen vuoksi pakeneminen oli hyväksyttävämpää kuin poliittinen tai muu vaino pakolaisuuden syynä. Suomalaisten asenne maahanmuuttajiin riippui paljon myös siitä, mistä maasta tulokkaat ovat lähtöisin. Myönteisintä suhtautuminen on ollut kulttuurisesti läheisimmistä, korkean elintason maista tuleviin maahanmuuttajiin, kun taas köyhemmistä maista tuleviin suhtauduttiin

kielteisemmin. Vuoden 2007 asennetutkimuksessa vertailtiin suhtautumista viiteen eri etniseen ryhmään: virolaisiin, venäläisiin, somalialaisiin puolalaisiin ja kiinalaisiin, joista somalialaisiin suhtauduttiin eniten varauksella. Asenteet ovat muuttuneet hieman myönteisimmiksi 1990-luvun laman ajasta. (Jaakkola 2009, 32, 52–53.)

Ne, jotka eivät tunteneet henkilökohtaisesti Suomessa asuvia ulkomaalaisia tai tunsivat vain pari, suhtautuivat Jaakkolan tutkimuksissa kielteisemmin maahanmuuttajiin kuin ne, joilla kontakteja oli enemmän. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden lisääntyessä viime vuosina on ollut todennäköisempää tunkea ulkomaalaistaustainen henkilö. Vuonna 1987 (ensimmäisen asennetutkimuksen aikaan) Suomessa oli vain noin 900 pakolaista. Turvapaikanhakijoita tuona vuonna oli 49, mutta tuon jälkeisillä vuosikymmenillä hakijoiden määrä on noin tuhannen ja kolmen tuhannen välillä. (mt., 16, 35.) Asenteiden muuttuminen myönteisemmiksi laman jälkeen ovat siis saattaneet johtua taloudellisen tilanteen paranemisesta sekä lisääntyneistä henkilökohtaisista suhteista maahanmuuttajiin.

Suoranaisia rasistisia asenteita asennetutkimuksissa on kuvannut itsellään olevan 12 prosenttia vastaajista vuonna 1999 (Jaakkola 1999, 102). Vesa Puuronen (2011, 245) on tutkinut rasistisia asenteita Yhteisvastuukeräyksen haastaennakkoluulosi.fi-sivuston avoimista kommentteista, joita tarkastellessaan hän törmäsi samansuuntaiseen lukuun (10,6 %) rasistiseksi luokiteltavien vastausten osalta. Euroopan komission mielipidemittauksen (1997) mukaan suomalaiset sijoittuivat eurooppalaisten joukossa viidenneksi rasistisimmiksi vuonna 1997 belgialaisten, ranskalaisten, itävaltalaisien ja tanskalaisten jälkeen. Tuolloin 10 prosenttia suomalaisista määritteli itsensä erittäin rasistiseksi. (European Commission 1997.) Rasistisesti asennoituneet henkilöt kokevat maahanmuuttoon liittyvän uhkakuvia useammin kuin vähemmän rasistiset henkilöt. Heidän asennettaan voidaan kuvata usein maahanmuuttajia syyllistäväksi ja näiden ihmisarvoa alentavaksi. (Jaakkola 2009, 66.)

Puurosen analysoimassa Yhteisvastuukeräys-aineistossa tuli ilmi, että maahanmuutto voidaan yleisesti hyväksyä, mutta sen sijaan kritiikkiä on aiheuttanut epäonnistunut kotouttamispolitiikka. Yhteisvastuukeräyksen vastaajat pitivät kotouttamisen kannalta erittäin tärkeänä, että maahanmuuttajat saavat asiallista kieltenopetusta ja mahdollisuuden tehdä töitä. Töiden saantiin ajateltiin vaikuttavan työnantajien liian kriittiset asenteet sekä liialliset ammatti- ja kielitaitovaatimukset. (Puuronen 2011, 249.)

Viimeisin saatavilla oleva tutkimus suomalaisten maahanmuuttoasenteista vuodelta 2012 kertoo, että suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttajiin yhä suopeammin. Tutkimuksessa ei kuitenkaan ole eritelty suhtautumista eri maahanmuuttajaryhmiin. Suopeutta tutkimuksessa tulkitaan myös siten, että nyt on vain palattu vuosituhannen alussa vallinneelle asenteiden tasolle muutaman vuoden asenteiden koventumisen jälkeen. Edelleen maahanmuuttoasenteet ovat pikemminkin torjuvia kuin vastaanottavaisia. (Haavisto 2012.)

Myös tiettyjen rajatumpien ryhmien suhtautumista maahanmuuttajiin on tutkittu aiemmin. Pitkänen ja Kouki (1999) ovat tutkineet 1990-luvun lopulla paljon maahanmuuttajien kanssa tekemisissä olevien viranomaisten – rajavartijoiden, poliisien, sosiaalityöntekijöiden, työvoimaviranomaisten ja opettajien – asenteita maahanmuuttajia kohtaan. Tutkimuksessa todettiin eri viranomaisryhmien suhtautuvan maahanmuuttajiin eri tavoin. Poliisit ja rajavartijat suhtautuivat maahanmuuttajiin kielteisimmän. Sosiaalityöntekijät ja ruotsinkieliset opettajat puolestaan olivat myönteisimpiä maahanmuuttajia kohtaan. Asenteisiin vaikutti pitkälti se, minkälaisia kokemuksia viranomaisilla oli maahanmuuttajista työaikanaan – poliisilla kokemukset olivat kielteisimpiä. Vapaa-ajan kontaktit maahanmuuttajien kanssa vaikuttivat positiivisesti asenteisiin. (Pitkänen ja Kouki 1999.)

Nuorten asenteita maahanmuuttoa kohtaan on tutkinut muun muassa Osmo Virrankoski (2001). Hän tutki peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten suvaitsevaisuutta ja etnisiä ennakkoluuloja vuosina 1997 ja 1998. Tutkimukseen otti osaa oppilaita kahdeksalta eri puolilla Suomea olevilta yläasteilta. Tutkimuksessa kuilu poikien ja tyttöjen asenteiden välillä oli huomattava: pojista 42 prosenttia hyväksyi väittämän ”Pakolaiset ovat uhka Suomelle”, kun taas tytöistä väittämän hyväksyi vain 11 prosenttia. Ulkomaalaisia Suomen kansalaisiksi ei puolestaan halunnut 41 prosenttia pojista ja 14 prosenttia tytöistä. Kysyttäessä, pitäisikö koulussa puhua enemmän rasismista, tytöistä jopa 71 prosenttia koki tarvetta lisätä keskustelua. Pojista lisää rasismikeskustelua kaipasi 41 prosenttia. Kuitenkin 66 prosenttia lukioon tähtäävistä oppilaista antavat skini-ideologian kannattajille vapaat kädet toimia, vaikka eivät hyväksyisi heidän ajatustapaansa. (Virrankoski 2001, 117, 129, 135.)

Myöhemmin nuorten asenteita on käsitelty Nuorisobarometreissa 2005 ja 2010. Maahanmuuttoasenteet ovat muuttuneet tuona aikana pääasiassa kriittiseen suuntaan. Vuoden 2010 barometrissa nuoret kokivat rasismin lisääntyneen nuorten keskuudessa ja entistä pienempi joukko piti hyvänä ideana sitä, että maahan vastaanotettaisiin lisää

maahanmuuttajia. Joitain positiivisiakin kehityskulkuja oli löydettävissä nuorten vastauksista: Nuorissa oli vuonna 2010 vähemmän niitä, jotka eivät voisi kuvitella itselleen maahanmuuttajapuolisoa. Myös pätevien maahanmuuttajien ottamiseen töihin suhtauduttiin positiivisemmin. (Myllyniemi 2010, 92–93.)

6.2 Rasismi ja etninen syrjintä

Rasistisia asenteita on Suomessa ollut jo ennen maahanmuuton lisääntymistä. Maahanmuuttajien lisääntyessä, ne ovat kuitenkin yhä enemmän esillä. Rasismin klassisen määritelmän mukaan rasismi koostuu kuvitelmista, joiden mukaan joku ihmisryhmä on toista ryhmää parempi moraalisesti, älyllisesti sekä kulttuurisesti. Näiden ominaisuuksien nähdään myös periytyvän ryhmän sisällä eteenpäin. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 28.) Rasismi ilmenee muun muassa sosiaalisina käytäntöinä (kuten syrjivänä käytöksenä), puhetapoina ja ideologioina. Syrjintää käytetään usein synonyymina rasismille. Kaikki syrjintä, kuten iän perusteella syrjiminen, ei kuitenkaan ole rasismia. Rasismia on etninen syrjintä ja rotuun, rodullistettuun uskontoon tai kulttuuriin perustuva syrjintä. Rasismi ilmenee yksilöiden käytöksessä, mutta se on myös ryhmien, alakulttuurien, puolueiden ja muiden organisaatioiden tapa ajatella ja toimia. Lisäksi se on rakenteellinen ilmiö, jonka voi havaita yhteiskunnallisissa instituutioissa, lainsäädännössä ja käytännöissä. (Puuronen 2011, 48–54.)

Biologisiin tuntomerkkeihin perustuva erottelu on olennaista rasistiselle ideologialle. Ryhmä, joka kantaa näitä tuntomerkkejä nähdään myötäsyttyisesti erilaisena alkuperältään ja asemaltaan erilaisena, ja siten perustellaan ryhmän rodullistaminen. Ryhmään liitetään myös negatiivisia lisätuntomerkkejä, jotka voivat olla biologisia tai kulttuurisia. Lisäksi ryhmän esitetään usein aiheuttavan kielteisiä seurauksia muille ryhmille. (Miles 1994, 116–117.) Puuronen (2011, 55) mukaan tämä biologiseen erotteluun perustuva rasismi on nykyään tunnettu tutkimuksessa vanhan rasismin nimellä.

Uudeksi rasismiksi puolestaan kutsutaan kulttuurista rasismia, jossa ihmiset luokitellaan kulttuuristen piirteiden, kuten kielen, uskonnon tai tapojen, perusteella. Nämä ryhmät rodullistetaan luonnollisiksi ryhmiksi, jotka nähdään myötäsyttyisinä. Ryhmiin suhtaudutaan rasistisesti sen perusteella, että heidän ”luonnollinen” kulttuurinen kotinsa on jossain muualla. Uusrasismissa kantaväestön kulttuuri nähdään muiden kulttuuria parempana ja ylempänä hierarkiassa. Uusrasismi ja vanha rasismi eivät ole toisistaan täysin erillisiä ilmiöitä, vaan useimmin ne kulkevat käsi kädessä. (mt., 57.)

Rakenteellinen rasismi on ollut esillä 1960-luvulta lähtien, jolloin erityisesti Yhdysvalloissa alettiin puhua siitä yhteiskunnan pysyvänä ja pitkäaikaisena ominaisuutena, joka vaikutti kaikkeen yhteiskunnassa. Tuolloin tuotiin keskusteluun se, ettei rasismi ole ainoastaan yksilöiden ominaisuus vaan yhteiskunta kokonaisuudessaan vaikuttaa rasismien esiintymiseen rakenteillaan ja käytännöillään. Esille tuotiin myös se, että yksilöiden harjoittama rasismi on yleensä avointa kun taas rakenteellisella rasismilla on taipumusta olla piilossa. Yhteiskunnallisissa instituutioissa toimivien yksilöiden vastuuta rakenteellisessa rasismissa on myös vaikeaa osoittaa. Rakenteellisena rasismina voidaan pitää esimerkiksi päättäjien välinpitämättömyyttä yhteiskunnassa esiintyvää epätasa-arvoa kohtaan. (Bolaffi, Bracalenti, Braham ja Gindro 2003, 147–148.) Yhteiskunnassa voi esiintyä rakenteellista rasismia esimerkiksi lainsäädännön kautta ilman, että lainsäätäjät olisivat ideologialtaan rassistisia, jos lait asettavat joitain ryhmiä epäsuotuisaan asemaan. Instituutioiden toimintaan voi myös liittyä saman aiheuttavia prosesseja: kaikilla tulisi olla samat mahdollisuudet monikulttuurisessa yhteiskunnassa, mutta silti etnisillä vähemmistöillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia menestyä koulutuksessa ja työmarkkinoilla kuin enemmistöillä. (Puuronen 2011, 59.)

Puurosen mukaan myös arkielämän rasismi -käsitettä on käytetty kuvaamaan rasismien uhrien kokemuksia arjessa. Arkipäivän rasismiin voi kuulua muun muassa nimittelyä, loukkaavia eleitä ja ilmeitä, välttelyä, syrjintää sekä eristämistä ja väkivaltaa. Viimeisimmät kolme mainittua rasismien muotoa on kriminalisoitu, mutta muiden osalta lait ovat epäselvempiä. (mt., 60–61.)

6.3 Rasismi politiikassa – epävirallinen virallistuu?

Suomalaisessa politiikassa asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat koventuneet ja rasismista näyttää viime vuosina tulleen hyväksyttävämpää. Poliitikkojen puheiden ja asenteiden suunta on tärkeä yleisen mielipiteen analyysissa, sillä ne heijastelevat äänestäjien ja puolueiden näkemyksiä maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta. Samalla ne myös vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen. Rasismi on aina valtakysymys enemmistön ja vähemmistön välillä: enemmistöllä on yleensä valta määritellä vähemmistö itseään huonommaksi ja arvoltaan alemmaksi. Enemmistö luo myös yhteiskunnassa vaikuttavat poliittiset, sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset rakenteet ja käytännöt, joiden avulla valtahierarkiat pystytään säilyttämään. Riippumatta siitä kannattaako henkilö rasismia vai ei, jos hän on

enemmistöryhmiin kuuluva, hän on aina edunsaaja rasistisissa käytännöissä. Tästä johtuen hallitseviin ryhmiin kuuluvilla on yleisesti ottaen esimerkiksi paremmat palkat ja parempi koulutus kuin vähemmistöryhmien jäsenillä. Vähemmistöjä alistetaan myös rasistisilla puhetoivoilla, jotka voivat levitä muun muassa eduskunnassa kuullun julkisen puheen kautta. (Puuronen 2011, 207–209.)

Jussi Förbom (2010) on analysoinut turvapaikanhakijoista käytyä keskustelua eduskunnassa vuosina 1998–2010 ja toteaa, että kovat asenteet ovat olleet politiikassa läsnä aina. Saman toteaa Puuronen (2011) kirjoittaessaan rasismien esiintymisestä politiikassa. Ideologialtaan äärioikeistolaisia on ollut mukana paikallisessa politiikassa jo 1990-luvulla. Ensimmäistä kertaa vuoden 2003 eduskuntavaaleissa oli mukana kaksi maahanmuuttajavastaista puoluetta: Suomen Kansan Sinivalkoiset ja Suomi Nousee – Kansa Yhdistyy. Päämääränä molemmilla oli puuttua maahanmuuttopolitiikkaan kansallisen edun nimissä. (mt., 205–206.)

Vuoden 2008 kuntavaaleissa maahanmuuttopolitiikka löi viimeistään itsensä yhtenä tärkeimmistä vaaliteemoista. Vaalivoittajaksi nousi perussuomalaisten puolue, jolla oli ehdokkaina useita henkilöitä, jotka korostivat maahanmuuton kritisointia kampanjoinnissaan. Puuronen (mt., 207) analyysin mukaan perussuomalaisten menestyksen taustalla oli myös samana vuonna alkanut talouslama ja jo 1990-luvulla alkanut talous- ja sosiaalipolitiikan uusliberalistinen käänne. Myös pienempien maahanmuuttokriittisten puolueiden aloitteet maahanmuuttokeskusteluun kasvattivat perussuomalaisten suosiota.

Maahanmuuttokriittiseksi asenteeksi nimetty suuntaus on yleistynyt poliitikkojen keskuudessa erityisesti vuosina 2008–2010. Aikaisemmin poliittinen keskustelu oli ollut jokseenkin konsensushenkistä. Maahanmuuttokriitikoiksi ovat Förbomin (2010) mukaan nimenneet itsensä ne, jotka haluavat rajoittaa maahanmuuttoa ja jotka ovat arvostelleet maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa. Samaisen ryhmän suunnalta alkoi puhe myös siitä, että maahanmuuttoa ei ole voinut kritisoida leimaantumatta itse rasistiksi. (Förbom 2010, 37–39.) Esimerkiksi Timo Soini toi esille ulkomaalaislain toisessa eduskuntakäsittelyssä, että ”*maahanmuuttopolitiikkaa voi perustellusti arvostella olematta rasisti.*” Eduskunnassa esiintyvät maahanmuuttokriitikot kieltävät olevansa rasisteja, mutta he esittävät kuitenkin jatkuvasti näkemyksiä, jotka liittyvät jonkin vähemmistöryhmän oletettuihin ominaisuuksiin. (Puuronen 2011, 216, 221.)

Puuronen on nimennyt ulkomaalaislain käsittelyn toiseksi vallitsevaksi diskurssiksi rajoittavan turvapaikkapolitiikan diskurssin. Tätä puhetapaa käyttäneiden puheenvuoroissa esitettiin usein ennakkoluuloja pakolaisia ja turvapaikanhakijoita kohtaan ja turvapaikanhakijat nähtiin uhkana. Keskustelussa annettiin ymmärtää, että perusteettomat turvapaikanhakijat pyrkivät Suomeen millä keinolla hyvänsä käyttäen myös laittomia keinoja. Suomen suurimmat pakolaisryhmät ovat kotoisin Somaliasta, Irakista ja Afganistanista, joten puhuttaessa pakolaisten työtä vieroksuvista asenteista, voidaan tulkita kyseessä olevan luultavimmin näihin ryhmiin kohdistuvat ennakkoluulot. Esille tuoduilla ja rivien välistä luettavissa olevilla oletuksilla voidaan nähdä yhtäläisyyksiä avoimesti rasisteina esiintyvien ideologioiden kanssa. Puheet kohtaavat ideologioiden kanssa, kun kyseessä on pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kulttuuri, sopeutumattomuus työhaluttomuus sekä oletettu rikollisuus. (Puuronen 2011, 215–216.)

Toinen ulkomaalaislain käsittelyssä Puuronen (2011) havaitsema diskurssi oli humanitaariseen maahanmuuttopolitiikkaan tähtäävää. Ulkomaalaislain uudistuksessa oli lähdetty maahanmuutto- ja Eurooppa-ministeri Astrid Thorsin ehdotuksesta muuttamaan lakia esimerkiksi ongelmallisten tilapäisten työskentelyn kieltävien oleskelulupien, niin kutsuttujen b-lupien, osalta sekä yhdenmukaistamaan lainsäädäntöä EU-direktiivin pakolaismääritelmän kanssa. Humanitaarisen maahanmuuton kannattajat toivat esille, että heidän mielestään maahanmuuttajat ovat lähteneet kotimaistaan pakoon uhan alla. Maahanmuuttajat myös kykenevät sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja tekemään töitä, jos heille vain annetaan siihen mahdollisuus. Mahdollisuuden antamista perättiin erityisesti työnantajilta. (Mt.)

Maahanmuuttajat esitetään maahanmuuttokriitikoiden suunnalta suomalaisen järjestelmän hyväksikäyttäjinä, eivätkä painavasta syystä kotimaasta pakenemaan joutuneina olosuhteiden uhreina. Pakolaisten kohdalla tiukka eronteko halutaan tehdä elintasopakolaisten ja aitojen pakolaisten välille. Elintasopakolaisen käsite on kuitenkin keskustelussa ongelmallinen, koska on ilmeistä, että osa pakolaisista tulee Suomeen toiveenaan parempi elintaso. (Mt., 219–224.) Pakolaisten lähtömaan elintaso voi olla yleisesti ottaen hyvin alhainen johtuen esimerkiksi pitkään jatkuneesta aseellisesta konfliktista. Suomalaisetkin ovat lähteneet aikojen saatossa ulkomaille paremman elintason perässä. Tähän pakolaisten erottelun diskurssiin voidaan lukea mukaan myös kommentit ankkurilapsista ja turvapaikkashoppailijoista, joilla halutaan luoda tietynlaista kuvaa maahanmuuttajien

tarkoituksista (Förbom 2010.) Suomen poliittisessa keskustelussa painotetaan myös sitä, että Suomeen tultaisiin erityisesti siitä syystä, että täällä on hyvä sosiaaliturva. Se ei kuitenkaan selitä turvapaikanhakijoiden jakaantumista alueellisesti Euroopassa. Esimerkiksi Hollannissa on suhteellinen alhainen toimeentulotuki ja sinne saapui vuonna 2009 13 400 turvapaikanhakijaa (Leppäkorpi 2011, 36). Samana vuonna Suomeen saapui hieman vajaa 6000 hakijaa, mikä on ollut toistaiseksi suurin vuodessa saapunut turvapaikanhakijoiden määrä Suomessa. (Maahanmuuttovirasto 2012d).

Maahanmuuttokriitikot puolustavat puheissaan suomalaista hyvinvointia ja kulttuuria, johon maahanmuuttajien tulisi sopeutua. Keskustelussa on yleistynyt monikulttuurisuuden karsastaminen ja erityisesti kotouttamisen yhteydessä käytetty ilmaus ”maassa maan tavalla”. Maahanmuuttajien kulttuureja väheksytään leimaamalla niitä esimerkiksi rikollisiksi ja samalla vaaditaan maahanmuuttajia mukautumaan suomalaiseen elämäntapaan. Poliitikassa esiintyvää kulttuurirasismia, joka vaatii maahanmuuttajia assimiloitumaan ja luopumaan omasta kulttuuristaan, voidaan nimittää kulttuurihygieniaksi. Puuronen (2011, 219) kuitenkin huomauttaa, että yhtenäistä suomalaista elämäntapaa, johon maahanmuuttajat voisivat mukautua, ei ole olemassa, sillä eri puolilla Suomea ja eri etnisten ja sosiaalisten ryhmien keskuudessa vallitsee jo entuudestaan erilaisia elämäntapoja. (mt., 57, 218–220.) Maahanmuuttokriitikoille tuntuu kuitenkin olevan olemassa yhtenäinen suomalainen kulttuuri, jota on suojeltava monikulttuurisuuden uhalta.

Maahanmuuttokeskustelun koventuminen on näkynyt maahanmuuttopolitiikassa ainakin työperäisen maahanmuuton painottamisena. Myös politiikassa on kuultu eri puolueiden puheissa vaatimuksia siitä, että tulokkaiden pitää olla ”maassa maan tavalla”. Tällaiset kommentit viittaavat ehkä puhujien assimiloivan politiikan kaipuuseen jopa puolueiden virallisten linjojen vastaisesti. Pirkkoliisa Ahponen (2011) on käynyt läpi puolueiden vuosina 2009–2011 tehtyjä maahanmuuttopolitiittisia linjauksia ja toteaa, että maahanmuuttopolitiittinen ohjelmatyö on kehittynyt sitä mukaa, kun asiat ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa. Huoli ohjelmissa painottuu integroitumisen ongelmiin erilaisuuden hyväksynnän sijaan. Erot linjauksissa näkyvät siinä, kenen näkökulmasta esimerkiksi työhön osallistumista yhteiskunnan vai maahanmuuttajien omien tarpeiden kautta ja nähdäänkö liikkumisen vapaus osaamiskilpailun vai yhdenvertaisen kansalaisuuden vaatimuksiin. Osa puolueista näyttäytyy linjausten kautta maahanmuuttopolitiittisesti liberaaleina, kun toiset taas pysyttäytyvät konservatiivisissa mielipiteissä. Kaikki vaativat rasismien ja viharikosten kitkemistä. Muita

enemmän ihmisoikeudellista näkökulmaa painottavat kristillisdemokraatit, ruotsalainen kansanpuolue sekä vasemmistoliitto ja vihreät. (Ahponen 2011.)

Kokoomus korostaa kansallisen kilpailukyvyn ylläpitoa maahanmuuttopolitiikassa ja ehdottaa keinoja ”perusteettoman turvapaikanhaun” estämiseksi, kun taas kristillisdemokraatit painottavat työn tärkeyttä kotouttamisessa. Kristillisdemokraattien poliittisiin linjauksiin kuuluu myös se, että maahanmuuttajat nähdään Suomen kulttuurista, inhimillistä ja sosiaalista pääomaa rikastuttavana, mutta samalla huomioidaan heidän aiheuttamansa kulttuuristen törmäysten uhka. Sosiaalidemokraattien maahanmuuttotyöryhmän raportissa painotetaan työperäistä maahanmuuttoa ja turvapaikanhakijoiden kotouttamisen tehostamista. Heidän tavoitteenaan on myös maahanmuuton vastuullinen hallinta. Vasemmistoliiton toimenpideohjelmassa maahanmuuttajille vaaditaan yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia sekä kantaväestön kanssa yhtäläisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Perussuomalaisten vaaliohjelma keväälle 2011 toi esille puolueen maassa maan tavalla -suhtautumisen maahanmuuttajien kotouttamiseen. Puolue haluaa myös tiukentaa turvapaikkalinjauksia ja hillitä ”työperätöntä” maahanmuuttoa. (Ahponen 2011.)

6.4 Rasistiset liikkeet ja muut ilmiöt

Suomessa on ollut äärioikeistolaisia rasistisia ryhmiä 1980-luvulta lähtien. Ne ovat myös pyrkineet vaikuttamaan maahanmuuttopolitiikkaan sekä Suomessa että kansainvälisesti. 1990-luvulla laman aiheuttama työttömyys sai ihmiset etsimään syytä sille kasvavasta maahanmuutosta. 1990-luvulla Suomessa toimi useita näkyviä skinhead-ryhmiä, joista ainakin Joensuun ryhmällä oli tarkoituksenaan vaikuttaa maahanmuuttopolitiikkaan. Ryhmä järjesti mielenosoituksia, jakoi lentolehtisiä ja hyökkäilivät maahanmuuttajia ja muita vähemmistöjä ja heidän puolustajiaan vastaan sekä vahingoittivat omaisuutta. Ideologiasta voi löytää joitain yhtäläisyyksiä kansallissosialismin kanssa. Skinheadien toiminta lakkasi lähes kokonaan viranomaisten tiukan linjan johdosta. Skini-ideologia kiinnostaa kuitenkin edelleen erityisesti nuoria. Jotkut harjoittavat yhä suoraa maahanmuuttajavastaista toimintaa, mutta osa tyytyy vain tutustumaan ideologiaan. (Puuronen 2011, 195–205.)

Osa rasistisesta toiminnasta siirtyi avoimen toiminnan loppumisen jälkeen internetiin. Keskustelua käydään Puurosen arvion mukaan sadoilla verkkosivuilla, sosiaalisissa medioissa ja keskustelupalstoilla. (Mt., 205.) Internet-keskustelulla on merkitystä, sillä siellä

keskustelu käydään yleensä nimettöminä ja rankkojakin mielipiteitä on koettu voivan ilmaista seuraamuksitta, vaikka todellisuudessa myös internetissä tapahtuneet rikokset ja niiden tekijät on mahdollista jäljittää.

Viime vuosina maahanmuuttokeskustelussa ilmiöksi on noussut Hommaforum, joka sai alkunsa monikulttuurisuus- ja maahanmuuttopolitiikkaa kritisoivilla blogikirjoituksillaan julkisuuteen nousseen Jussi Halla-ahon blogin vieraskirjasta (Förbom 2010, 40.). Hommaforumia pyörittää sen yhteyteen perustettu yhdistys Homma ry. Homma ry on omien internet-sivujensa määritelmän mukaan “valveutuneiden ja huolestuneiden kansalaisten muodostama maahanmuuttokriittinen, puolueisiin sitoutumaton kansanliike”. Forumilla taas on tarkoitus keskustella muun muassa maahanmuutosta, sananvapauskysymyksistä ja politiikasta, sekä aktivoida samanmielisiä “toimimaan tavoittelemiensa asioiden puolesta yhdessä tuumin”. (Hommaforum 2012.)

Myös yhteisöpalvelu Facebook on tarjonnut kentän rasistiselle toiminnalle. Palvelussa on ollut viime vuosina useita kyseenalaisia sivuja maahanmuuttoasioihin liittyen. ”Autetaan Somali-ystävämme takaisin kotiin”-ryhmä pyrki keräämään tarpeeksi rahaa palauttaakseen kaikki somalialaiset maahanmuuttajat takaisin kotimaahansa. Maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors joutui Facebookissa uhkailun kohteeksi, kun sinne perustettiin ryhmä, joka uhkasi tappa hänet. (Puuronen 2011, 225, 242.) Maahanmuuttokriittisen puheen lisääntyessä myös maahanmuuttoasiantuntijat alkoivat tuntea olonsa uhatuksi ja kieltäytyivät antamasta lausuntoja omilla nimillään (Förbom 2010, 9).

6.5 Monikulttuurisuus suomalaisessa arjessa ja politiikassa

Vastapainona rasismille tutkimukselle ja maahanmuuttokriittiselle keskustelulle voidaan pitää monikulttuurisuuskeskustelua. Monikulttuurisuudella voidaan viitata moniin asioihin. Sillä voidaan tarkoittaa erilaisten kulttuuristen tai etnisten ryhmien olemassaoloa maailmanlaajuisesti. Toisaalta sillä voidaan viitata eri etnisten ryhmien rinnakkaiseloja saman valtion sisällä. Kolmas käsitys monikulttuurisuudesta viime vuosikymmenten aikana viittaa valtioiden harjoittamaan monikulttuuriseen politiikkaan. Monikulttuurisuus ymmärretään tässä tapauksessa yhteiskunnallisena ihanteena etnisen ja kulttuurisen erilaisuuden ylläpitämisestä, johon tähdätään yhteiskuntapoliittisin keinoin ulkomaalais- ja kulttuuripolitiikassa. (Kupiainen 2003, 244–246; Martikainen ym. 2006, 14.)

Monikulttuurisen politiikan periaatteita edustavat myös aiemmin kotouttamispolitiikan kohdalla mainitut moniarvoinen integraatio ja kaksisuuntainen kotoutuminen.

Monikulttuurisuudesta voidaan erottaa kaksi käsitteellistä linjaa. Vanhempaa käsitystä edustaa kulttuurisen pluralismin malli, jossa kaksi tai useampia erilaisia kulttuureita voi elää rinnakkain, mutta toisiinsa sekoittumatta. Muita kulttuureita kunnioitetaan, mutta niistä pysytään etäällä. Toiselle monikulttuurisuuden mallille, jota on kutsuttu muun muassa kulttuurien välisyydeksi, on tyypillistä kulttuurien sekoittuminen. Tässä mallissa ulkoiset ja erottelevat kulttuuripiirteet ovat menettäneet merkitystään, ja tärkeäksi tekijäksi on noussut se, kuinka ihmiset itse määrittelevät omaa identiteettiään ja elämäntapaansa. Kupiaisen mukaan suomalaista monikulttuurisuutta voi luonnehtia joiltain osin kulttuuripluralistiseksi. (Kupiainen 2003, 246; Martikainen ym. 2006, 14–15.) Sen mukainen moniarvoisuuden ylläpitäminen ei välttämättä johda tasapainoiseen yhteiskuntajärjestykseen, vaan voi johtaa epätasa-arvoon kulttuuristen ryhmien välillä tai jopa konflikteihin.

Monikulttuurisuuden toteutuminen yhteiskunnassa voi olla hyvin paljon riippuvainen kyseisen yhteiskunnan politiikoista. Saukkonen (2007) on tutkinut politiikkaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Hän toteaa, että politiikkaa ei tässä yhteydessä voida ymmärtää perinteisessä mielessä yhteisten asioiden hoitamisena, sillä se perustuu yleisesti yhteisten jaettujen arvojen ja intressien edistämiseksi. Yhteiskunta nähdään yhteisönä ja erilaisuus sen sisällä luo ongelmia. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa perusoletus jaetuista arvoista kuitenkin poikkeaa edellisestä mallista. Kansallisvaltioihin perustuvan järjestäytymisen mukaan monikulttuurisessa yhteiskunnassa esiintyy etnistä ja kulttuurista erilaisuutta, jota voidaan poliittisesti lähestyä erilaisuuden organisointina. Poliitiikkaa tehdään tuolloin, jotta yhteiskunta pysyisi koossa, vakaana ja toimintakykyisenä yhtenäisyyden ja yhteisöllisyyden puutteesta huolimatta. (mt., 24–28.)

Saukkosen (2007) mukaan monikulttuurisuuspolitiikka tapahtuu kolmella tasolla. Järjestelmätasolle hän sisällyttää valtiolliset instituutiot, jotka luovat ja ylläpitävät sekä muokkaavat yhteiskunnallisia rakenteita, joissa erilaiset etniset ja kulttuuriset ryhmät toimivat. Rakenteilla voidaan rajoittaa tai antaa mahdollisuuksia toimintaan. Järjestelmätason toiminta voi koskea esimerkiksi lainsäädäntöä vähemmistö tai kielipolitiikan muodossa tai toimintapolitiikat (*policies*) integroitumisesta tai etnisten vähemmistöjen asumistilanteesta. Monikulttuurinen politiikka määritellään usein koskemaan kapeasti vain

järjestelmätasoa, mutta Saukkosen mukaan monimuotoiseen poliittiseen ja sosiaaliseen toimintaan täytyy laskea myös kaksi muuta tasoa. Kollektiivinen taso sijoittuu kansalaisyhteiskuntaan, joka asettuu kunnan, valtion julkisen sektorin tai taloudellisesti voittoa tavoittelevan yksityisen sektorin viereen. Tällä kolmannella sektorilla ihmiset kokoontuvat yhteen toimimaan, ajamaan etujaan sekä oleman vuorovaikutuksessa keskenään ja muiden kanssa. Tälle toiminnan tasolle kuuluvat myös maahanmuuttajien omat yhdistykset. Ainakin osa näistä kansalaisyhteiskunnan ryhmistä ja yhdistyksistä pyrkii myös vaikuttamaan aktiivisesti politiikkaan. Kolmas taso Saukkosen jaottelussa on yksilötaso. Poliittikka kohdistuu lopulta yksilöihin ja yksilöt ovat pitämässä yhteiskunnan rakenteita yllä. Yksilö on myös ehdokkaana vaaleissa ja äänestää, ja on muutenkin nykyisen demokraattisen poliittisen järjestelmän perusyksikkö. (Saukkonen 2007, 28–38.)

Suomessa on aina ollut erilaisia kulttuurisia vähemmistöjä, suurimpina ryhminä saamelaiset, suomenruotsalaiset ja romanit. Eri ryhmien kohdalla on harjoitettu erilaista politiikkaa ja näin on ohjattu kulloisenkin ajan yhteiskuntaa joko mono- tai monikulttuuriseen suuntaan. Suomenruotsalaisilla on ollut muita vähemmistöryhmiä paremmat oikeudet, ja heitä on määrällisestikin enemmän. Saamelaisia ja romaneita on kohdeltu vielä 1900-luvullakin epätasa-arvoisesti muuhun väestöön nähden, ja heitä on yritetty assimiloida kantaväestöön esimerkiksi kieltämällä saamelaisilta heidän oman kielensä käyttö. Suomen kulttuurinen yhtenäisyys onkin suurilta osin myytti, mutta myyttiä on kuitenkin pitkään vahvistettu kansakunnan rakentamisprojektin nimissä. (Puuronen 2006, 42–43; Martikainen ym. 2006, 29.)

Kupiaisen (2003, 253) mukaan kuitenkin vasta uusiin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvien tulijoiden lisääntyminen sai aikaan sen, että Suomessa huomattiin suomalaisen ajattelutavan etnosentrisyys. Etnosentrisyys viittaa taipumukseen pitää oman etnisen ryhmän arvoja ja käyttäytymismalleja muita ryhmiä parempina ja luonnollisina. Tällaisessa ajatusmallissa myös hyväksytään muiden ryhmien arvostelu arvoja ja käyttäytymismalleja koskevilla kriteereillä. (mt., 253.) 1990-luvun maahanmuuton myötä erilaisia etnisiä ryhmiä oli Suomessa jo niin paljon, että assimilointipolitiikka ei olisi enää onnistunut (Puuronen 2006, 43). Monikulttuurisuuskeskustelu alkoi Suomessa todella vasta 1990-luvulla (Honkasalo ja Souto 2007, 115). Muutos monikulttuurisen politiikan suuntaan tapahtuikin niin ulkomaalais- että kotouttamispolitiikan suhteen hiljalleen maahanmuuton lisääntyä.

Toimiva monikulttuurinen yhteiskunta edellyttää useita asioita. Valtaväestön tulisi hyväksyä vähemmistökulttuurien edustajat yhteiskunnan tasavertaisiksi jäseniksi. Suomessa tehdyt asennetutkimukset eivät vielä kerro siitä, että tähän olisi täydet valmiudet. Maahanmuuttajien ja valtaväestön kontaktit eivät myöskään ole lisääntyneet samassa suhteessa maahanmuuttajien määrän kasvamisen kanssa. (Pitkänen 2003, 268.) Myös maahanmuuttajien osallistuminen, yhteiskunnan tasavertainen jäsenyys ja osallisuuden kokemukset vaikuttavat siihen, millä tavoin monikulttuurinen yhteiskunta rakentuu. Suomen etnisten ryhmien ja viranomaisten neuvoo-antava yhteistyöelin etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) näkee yhteiskunnallisen osallisuuden kokemuksen olevan myös hyvin keskeistä kotoutumisprosessissa (ETNO 2005, 22). Jos maahanmuuttaja ei koe olevansa yhteiskunnan jäsen, hän voi vetäytyä oman kulttuurinsa ja saman kansallisuuden edustajien piiriin, jos sellaisia hänen ympärillään on. Maahanmuuttajat voivat myös kokea olevansa toisen luokan kansalaisia suomalaisten rinnalla (Pöyhönen ym. 2010, 5). Tämä luo yhteiskunnan kannalta ongelmallisen tilanteen, jossa kantaväestö ja vähemmistöt erottautuvat toisistaan, mikä voi edistää joidenkin marginaaliryhmien syrjäytymistä ja samalla luoda kitkatilanteita kantaväestön ja uusien tulokkaiden välille.

Monimuotoisuuspolitiikka on ratkomassa näitä monikulttuurisen yhteiskunnan ongelmia. Sillä pyritään vaikuttamaan koko yhteiskuntaan, jotta etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus hyväksyttäisiin ja erilaiset kielteiset lieveilmiöt pystyttäisiin välttämään. Tämän politiikan kohteena ovat sekä kantaväestö, maahanmuuttajat että yleensä kansallisvaltioihin kiinnittyvät instituutiot. (Saukkonen 2007, 218.)

Vaikuttamisen varaa on edelleen suomalaisten asenteiden suhteen. Euroopassa on mitattu monikulttuurisuuden hyväksymistä esimerkiksi rasismien ja ksenofobian tutkimuslaitoksen kyselyissä. Vuoden 2005 eurobarometrissa Suomessa monikulttuurista yhteiskuntaa vastusti noin 36 prosenttia kyselyyn vastanneista. Eurooppalainen keskiarvo oli 37 prosenttia. (European Monitoring Centre for Racism and Xenophobia 2005, 13.) Asenteisiin vaikuttaa kulloinkin taloudellinen tilanne ja yhteiskunnalliset olosuhteet. Käytännössä monikulttuurisuuspolitiikka voi olla yleisesti taloudelliseen tai sosiaaliseen huono-osaisuuteen ja syrjäytymiseen liittyvä politiikka (Saukkonen 2007, 204). Kyseisellä politiikalla voi olla vaikutusta sekä maahanmuuttajien taloudelliseen ja sosiaaliseen asemaan että kantaväestön mielipiteisiin huono-osaisuuden paranemisena. Jos suomalaisilla menee hyvin, he voivat hyväksyä idean maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta myös paremmin.

Kansalaisyhteiskunnan tasolla sekä yksilötasolla monikulttuurisuutta on pyritty edistämään esimerkiksi erilaisilla kampanjoilla ja projekteilla. Maahanmuuttajien yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen ja osallisuuteen pyritään vaikuttamaan Moniheli ry:n hankkeella, jossa kannustetaan maahanmuuttajia ottamaan osaa politiikkaan ja asettumaan ehdolle kunnallisvaaleissa 2012. Hanke edistää maahanmuuttajien yhteiskunnallista osallisuutta. (Moniheli ry 2012.) Se voi edistää myös heidän syrjäytymistään ja huono-osaisuuttaan maahanmuuttajien asioiden paremman näkyvyyden myötä. On myös tärkeää, että maahanmuuttajien omat näkökannat ovat esillä politiikassa ja julkisuudessa.

Tärkeä osa monikulttuurisuuden edistämistä on myös paikallisilla kampanjoilla. Pohjois-Karjalan kontekstissa mainittavan arvoinen on ainakin vuodesta 2010 saakka pyörinyt Meille saa tulla -kampanja, jonka tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta. Kampanjassa vedotaan vieraanvaraisuuteen, jonka nähdään olevan perikarjalainen ominaisuus. Maakunnan sijainti rajalla vaikuttaa myös siihen, että monikulttuurisuus on ollut läsnä alueella aina. Joensuusta alkunsa saanut kampanja on leviämässä asteittain myös muihin Pohjois-Karjalan kuntiin. (Meille saa tulla -kampanja 2012.)

7 Lieksa – maaseutukaupunki periferiassa

Tutkimukseni paikantuu erityiseen miljöökontekstiin Pohjois-Karjalan Lieksaan. Lieksa on vajaan 13 000 asukkaan muuttohävikkikunta lähellä Venäjän rajaa, ja sen väestö on jo pitkään ollut vanhenemaan päin. Lieksan työttömyysprosentti oli keväällä 2012 16,3 prosenttia, mikä oli tuolloin koko maakunnan korkein. Suurin osa työttömyydestä on rakennetyöttömyyttä (Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2012), mikä tarkoittaa sitä, että työttömyyden syiden katsotaan johtuvan enemmän elinkeinoelämän rakenteista ja niissä tapahtuneista muutoksista kuin työttömistä yksilöistä itsestään.

Lieksassa on ollut maahanmuuttoa jo aiemminkin (esimerkiksi inkerinsuomalaisia paluumuuttajia), mutta uusi maahanmuuttaja-aalto on suuntautunut kaupunkiin erityisesti vuodesta 2009 lähtien. Tuon jälkeen saapuneista suurin osa on saapunut kaupunkiin oleskeluluvan saaneina turvapaikanhakijoina. Tällä hetkellä Lieksassa on noin 400 ulkomaalaistaustaista kuntalaista, joista 230 on saanut oleskeluluvan humanitaarisen suojelun perusteella. 80 prosenttia humanitaarisin perustein oleskeluluvan saaneista on nuoria alle 35-vuotiaita. (mt.)

Maaseutumainen periferiakaupunki ja työttömyysluvut eivät tee Lieksasta vetovoimaista muuttokohdetta. Maahanmuuttoa on kuitenkin suuntautunut Lieksaan sekä suhteellisen hyvien koulutusmahdollisuuksien että vapaana olevien asuntojen vuoksi. Maahanmuuttajien saapuminen on pelastanut Lieksan Vuokratalot Oy:n, jonka asunnoista huomattava osa oli ollut pitkään tyhjillään. Uusien kuntalaisten myötä Lieksaan on syntynyt myös arviolta 60 uutta työpaikkaa. Työpaikkoja on syntynyt muun muassa kotouttamistehtäviin ja terveydenhuoltoon. (mt.)

Maahanmuuton seurauksena kaupungissa on kuitenkin ilmennyt myös joitain ongelmia. Rasismi on nostanut päätään (Helsingin Sanomat 13.10.2011). Kaupunki nousi vuonna 2011 mediassa esille Suomen uutena rasismipääkaupunkina ja maahanmuuttoon liittyvistä asioista Lieksassa uutisoitiin ahkerasti syksyn 2011 kuluessa. Rasismikeskustelu Lieksassa oli myös pro gradu -tutkielmani liikkeellepaneva voima.

7.1 Lieksan asenneilmapiiri

Syksyllä 2011 Lieksa oli uutisissa usein rasististen rikosten tai niiden epäilyjen vuoksi. Sen lisäksi kuntalaiset huolestuivat siitä, että kunnan varoja käytetään maahanmuuttajiin kohtuuttomasti. Asiaa puitiin myös valtakunnallisissa ajankohtaisohjelmissa televisiossa. Sekä kantaväestö että maahanmuuttajat ovat olleet huolestuneita kulttuurien erilaisuudesta ja kotouttamisen epäonnistumisesta tai ainakin prosessin ontumisesta.

1990-luvulla Joensuu oli tunnettu skini-ilmioistään. 2000-luvulle tultaessa tilanne oli kuitenkin rauhoittunut huomattavasti. Rasismi on alkanut nostaa päätään Pohjois-Karjalassa jälleen vuodesta 2008 lähtien. Vuonna 2010 Lieksassa tehtyjen rasististen rikosten määrä oli kaksinkertainen edellisvuoteen verrattuna. (Yle Uutiset 3.11.2011.) Tuolloin noin puolet (29) maakunnan rasistisista rikoksista (62) tehtiin Lieksassa. Useimmiten kyse oli ilkeistä, kuten maahanmuuttajien autojen rikkomisesta. (Helsingin Sanomat (HS) 13.10.2011.)

Vuoden 2011 alussa käytiin lieksalaisten päättäjien keskuudessa keskustelua siitä, ovatko maahanmuuttajat tervetulleita paikkakunnalle vai ovatko he kunnalle taloudellinen rasite. Pakolaisten aiheuttamia kuluja vaadittiin julkisiksi kaupunginvaltuustolle tehdyllä aloitteella. Maahanmuuttajien on nähty myös vievän kaupungin työt ja asunnot. Kaupunki kertoi kuitenkin tekevänsä voittoa maahanmuuttajilla, sillä valtio kustantaa turvapaikanhakijoista aiheutuvia kuluja kolmen ensimmäisen vuoden ajan heidän Suomeen tultuaan. (Yle Uutiset 10.1.2011.) Elokuussa 2011 päättäjille järjestettiin koulutustilaisuus maahanmuuttoasioista. Tuolloin korostettiin esimerkiksi, että oleskeluluvan saaneella pakolaisella on oikeus valita itse, mihin Suomessa asettuu. (Yle Uutiset 30.8.2011.) Lieksaan onkin tullut paljon ihmisiä omaehtoisesti, ilman, että heille on tarjottu kuntapaikkaa.

Syksyn 2011 aikana Lieksasta uutisoitiin maahanmuuttajien ja lieksalaisten välienselvittelyiden sekä rasismin vuoksi. Poliisi joutui hajottamaan nuorten Facebookissa koolle kutsuman ”Kuka pelkää mustaa miestä” -kokoontumisen. Lieksalaisia nuoria oli kerääntynyt paikkaan maahanmuuttajien asuttamassa lähiössä. Kokoontuminen hajotettiin, koska poliisi pelkäsi sen johtavan rasistiseen yhteenottoon. (Yle Uutiset 24.8.2011.) Lokakuussa joukko lieksalaisia ja somaleja otti yhteen teräasein, ja yksi somaleista joutui sairaalaan vammojen vuoksi (HS 9.10.2011). Marraskuussa joukko lieksalaisia kävi maahanmuuttajia koskevaa keskustelua Facebookiin perustetussa ”Mamu keskustelua ilman rasismia”-ryhmässä. Kahdeksan keskustelijaa sai syytteet kiihottamisesta kansanryhmää

vastaan ja toukokuussa yksi heistä tuomittiin vankeuteen ja muut saivat sakkoja. (Aamulehti 2.5.2012; Yle Uutiset 3.5.2012.) Lokakuussa tuli esiin myös Lieksan sosiaalitoimen virheellinen toiminta maahanmuuttajien toimeentulopäätöksiä tehdessä. Päätöksiä oli annettu jopa kolmeksi vuodeksi kerrallaan – selityksenä työvoimapula. (MTV3 Uutiset 26.10.2011.)

Lieksan tilanne nousi esille valtakunnallisesti median huomion kautta lokakuussa 2011. Silloin myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa pohdittiin, onko Lieksa menossa samaan suuntaan kuin Joensuu 1990-luvulla. Rasismin esiintyminen on yleistynyt myös muualla Suomessa, ja siihen on vastattu Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmalla, joka lupaa toimia ”määrätietoisesti rasismia ja syrjintää vastaan”. (HS 14.10.2011.) Ilmapiiri ja yhteenotot Lieksassa ovat kulminoituneet hiljalleen viime vuosien kuluessa. Ilkivalta on jatkunut myös vuoden 2012 puolella, mutta Lieksassa on myös ryhdytty toimiin tilanteen ottamiseksi haltuun. Lieksa ei halua päätyä Suomen rasismipääkaupungiksi.

Kaupunki järjesti yleisötilaisuuden maahanmuuttaja-asioista lokakuussa 2011. Tilaisuudessa oiottiin kuntalaisten väriä käsityksiä esimerkiksi maahanmuuttajien toimeentuloasioista. Avoin keskustelu onkin parantanut ilmapiiriä Lieksan kaupunginjohtaja Esko Lehdon mukaan. (Sisäasiainministeriö 2012a.)

Maahanmuuttokriittinen liike on saavuttanut myös Lieksan kunnanvaltuuston. Perussuomalaisten kunnanvaltuustoryhmään kuuluva Esko Saastamoinen kommentoi Kotilieden artikkelissa keväällä 2012, ettei Lieksassa olla rasisteja vaan vain kriittisiä. Saastamoinen ja keskustalainen valtuutettu Veijo Ikonen kertovat Lieksan olleen valmistautumaton maahanmuuttajien vyöryyn. Saastamoinen kutsuu turvapaikanhakijoina tulleita elintasopakolaisiksi, ja hyväksyisi tulijoiksi vain sellaisia, jotka työllistävät itsensä. (Salonen 2012, 32.)

Koko maan laajuisissa suomalaisten asenteita mittaavissa tutkimuksissa on todettu, että maaseudulla ja pienissä kaupungeissa suhtaudutaan kriittisimmin pakolaisiin (Jaakkola 2009, 30–31.) Lieksa on suhteellisen pieni kaupunki, joten sen kohdalla tutkimustulos voisi pitää paikkaansa. Jaakkola (2009) on myös havainnut, että vallitseva taloudellinen suhdanne voi vaikuttaa maahanmuuttoasenteisiin. Lieksan korkean työttömyysprosentin vaikuttanee lieksalaisten suhtautumiseen maahanmuuttoasioissa.

Lieksasta löytyy kuitenkin myös niitä, jotka hyväksyvät maahanmuuton. Useat paikalliset yritykset ja yhdistykset tarjoavat maahanmuuttajille työharjoittelupaikkoja. Tulijoiden kotouttamiseen on panostettu eri keinoin, joista kerron lisää seuraavaksi.

7.2 Kotouttaminen Lieksassa

Kunnan vastuualueisiin kuuluvat paikallistason yleis- ja yhteensovittamisvastuu kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta. Kunnan tulee huolehtia henkilöstönsä osaamisen kehittämisestä kotouttamisasioissa. Laissa on velvoitettu kunnat laatimaan kotouttamisohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi. Kotoutumislaisissa ohjelmaan suositellaan sisällytettävän muun muassa kaksisuuntaiselle kotouttamiselle tärkeitä asioita kuten suunnitelma hyvien etnisten suhteiden ja kulttuurien välisen vuoropuhelun edistämisestä. Ohjelman laatiminen oikeuttaa kunnan saamaan korvausta ELY-keskukselta oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista tai vastaavista henkilöistä aiheutuvista kustannuksista. (Kotoutumislaki 1386/2010.)

Kuntien vastuulla on huolehtia palveluidensa soveltuvuudesta myös maahanmuuttajille (mt.). Maahanmuuttajia on hyvin pitkään jo palveltu niin kutsutulla normaalipalveluiden periaatteella (Pakolaisasiain neuvottelukunta 1989, 38). Maahanmuuttajille ei siis ole järjestetty omia erityispalveluitaan, vaan he asioivat suomalaisten kanssa samoissa palvelupisteissä. Maahanmuuttajien erityistarpeita on kuitenkin pyritty ottamaan huomioon. (Saukkonen 2010, 34.) Tästä on huolehdittu esimerkiksi mahdollistamalla tulkkien käyttö asioimistilanteissa viranomaisten kanssa.

Lieksan viimeisin kotouttamisohjelma on tehty vuodelle 2012. Sitä tukee myös Koto-toimiston yksityiskohtaisempi suunnitelma oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntaan tuloprosessista ja käytännön toimista (Koto-toimisto 2011). Lieksan kunnan kotouttamisohjelmassa mainitaan useita eri yhteistyötahoja, jotka ovat osallisena kotouttamisprosesseissa. Kunnan eri toiminnot, TE-keskukset, poliisi sekä tahot tarjoavat palveluitaan maahanmuuttajien avuksi. Koulutusta erityisesti maahanmuuttajille järjestävät Pohjois-Karjalan aikuisopisto ja Lieksan Kristillinen opisto. (Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2012.) Myös järjestöillä on oma osansa kotouttamisessa. Lieksassa toimii esimerkiksi Lieksan Tukipiste ry, joka on aloittanut maahanmuuttajien kotouttamista tukevan Mahdollisuus-nimisen hankkeen, jonka puitteissa järjestetään aktiviteetteja, kuten läksyjenkuppiirin, nuorten peli-iltatoimintaa ja kulttuuritapahtumia. Euroopan

sosiaalirahaston, Lieksan kaupungin ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun yhteisrahoituksella toimiva Monikulttuurinen Lieksa -hanke puolestaan pyrkii edistämään maahanmuuttajien neuvontaa ja ohjausta ja kouluttamaan Lieksan työnantajia ja viranomaisia monikulttuurisuusasioissa (Monikulttuurinen Lieksa -projekti 2011).

Maahanmuuttajat otetaan Lieksassa vastaan Koto-toimiston palveluin. Toimiston työntekijät olivat olleen osaltaan toivottamassa nuoret tervetulleiksi uuteen kaupunkiin auttamalla esimerkiksi asumisjärjestelyjen kanssa. Lieksaan saapuessaan maahanmuuttajanuorille oli Lieksassa valmiina asunto joko tukikoti Tuikussa tai Lieksan Vuokratalot Oy:ltä. Muuttajalle annetaan perus- ja yleistietoa asioinnista Lieksassa heti muuttopäivänä, jos se on etukäteen tiedossa. Koto-toimisto järjestää myös yleisinfon ryhmälle samoihin aikoihin saapuneita. (Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2012.) Suurin osa haastattemistani nuorista oli asunut jossain vaiheessa perheryhmäkoti Tuikussa, joka tarjoaa Lieksan Kristillisen opiston alaisena kodinomaista tuettua asumista 16–18-vuotiaille maahanmuuttajanuorille. Tuikku sijaitsee Kristillisen opiston yhteydessä viidentoista kilometrin etäisyydellä Lieksan keskustasta. (Lieksan Kristillinen opisto 2012.)

Koulutukseen ja työelämään liittyvien tavoitteiden lisäksi maahanmuuttajia halutaan kannustaa ottamaan osaa erilaisiin järjestäytyneisiin vapaa-ajan viettämisen muotoihin. Suositeltuja osallistumisen muotoja ovat muun muassa koulujen kerhotoiminta, nuorisotalon toiminta sekä urheiluseurojen tai muiden tahojen järjestämä liikunta. (Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2012.)

Lieksan kotouttamisohjelman tiimoilta on järjestetty koulutusta kunnan työntekijöille, esimerkiksi päivähoiton ja koulujen henkilökunnalle. Monikulttuurisuuskoulutusta on esimerkiksi annettu sosiaali- ja terveystoimen työntekijöille. Kantaväestön ja maahanmuuttajien tutustumista pyritään Virikesopin lisäksi edistämään liikuntatoimen monikulttuurisuushankkeessa. (Sisäasiainministeriö 2012c.)

Lieksassa on täytetty vaatimukset virallisen kotouttamisen puitteista. Kunnan järjestämän kotouttamisen lisäksi tukea kotouttamiseen on tarjolla kansalaisjärjestöissä ja hankkeissa. Kotoutuminen Lieksassa voi kuitenkin olla haasteellisempaa kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla. Lieksassa periferia luo oman kehyksensä kotoutumiselle työttömyysongelmansa ja pitkien välimatkojen vuoksi. Työttömyystilanne heikentää kotoutumista torjuvien asenteiden kautta ja tulevaisuuden näkymien valottomuudella.

Pääkaupunkiseutu on Suomen kehityksen veturi, ja periferioissa voidaan tarjolla nuorille monesti vain suuria nuorisotyöttömyyslukuja sekä epäonnistumisia erilaisilla hyvinvoinnin mittareilla mitattuna (ks. Paju 2004). Vaikka maahanmuuttajat luovatkin kaupunkiin lisää työpaikkoja, niin ei muuttotappioisessa ja huoltosuhteeltaan heikkenevässä kaupungissa välttämättä silti riitä elinvoimaa tarjota tarpeellisia puitteita kaikkien sinne tulleiden kotouttamiseen. Kotouttamista täytyy kuitenkin tehdä. Seuraavaksi alan käsitellä maahanmuuttajanuorten käsityksiä Suomesta ja Lieksasta, vastaanottavuudesta ja kotouttamisesta.

8 Vastaanottavuus julkisella ja kolmannella sektorilla

8.1 Kotouttaminen julkisella sektorilla: politiikan kohteena

Maahanmuuttajat käyvät Suomeen tullessaan läpi tietyt rakenteet ja käytännöt, jotka ovat seurausta suomalaisesta maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikasta. Haastateltavien kertomuksissa julkisen sektorin vastaanottavuus painottui kokemuksiin vastaanottokeskuksista ja Lieksassa tapahtuneesta kotouttamisesta. Luin tässä yhteydessä vastaanottavuudeksi yhteiskunnan virallisten tahojen myönnytykset, kuten oleskeluluvan tai kuntapaikan saaminen, nuorten maassa olemiselle. Tärkeänä asiana mainittiin myös mahdollisuus saada apua yhteiskunnan eri tahoilta.

8.1.1 Vastaanottokeskukset ja siirtymä Lieksaan – ”(T)arvitko paikkakuntapaikka”?

Turvapaikan hakemisen jälkeen maahanmuuttajat sijoitetaan vastaanottokeskuksiin odottamaan päätöstä hakemuksesta. Lieksalaiset maahanmuuttajanuoret olivat viettäneet vastaanottokeskuksissa tai ryhmäkodeissa eripituisia aikoja oleskelulupaa odotellessaan. Nuorilla saattoi olla hyvinkin erilaisia kokemuksia ajastaan vastaanottokeskuksessa. Haastatellut olivat viettäneet aikaa eri paikoissa: nuorilla oli yhteensä kokemuksia seitsemästä eri vastaanottokeskuksesta tai ryhmäkodista. Pisin keskuksessa vietetty aika, jonka nuoret mainitsivat, oli kaksi vuotta. Tyypillisin oleskelun pituus oli noin 1,5 vuotta. Haastateltavien nuorten keskuksessa viettämä aika vastaa suunnilleen Maahanmuuttoviraston (2012d) tilastotietoja, joiden mukaan vuonna 2011 turvapaikanhakijan oleskeluluvan saaminen kesti 370 vuorokautta. Oleskeluluvan odottamisen lisäksi nuoret ovat viettäneet aikaa vastaanottokeskuksissa kuntapaikkaa odottaen. Tästä tulee helposti yhteensä noin 1,5 vuoden odottelujakso.

Vastaanottokeskuksessa vietettyyn aikaan viitattiin helposti odotteluna ja joutenolona. Jotkut sanoivat tosin, että vastaanottokeskuksessa ollessaan he pystyivät myös opiskelemaan hyvin Suomea. Vastaanottokeskuksessa olemista parempana pidettiin kuitenkin suomen opiskelemista jossain oppilaitoksessa. Vastaanottokeskuksessa tylsistyminen oli toisaalta saattanut myös toimia kimmokkeena suomen opiskelulle.

H5: Kun mie sillon mie tulen Suomeen, mulla oli hankalaa olla koko ajan vastaanottokeskuksessa ja mie olin joka uskalla että mene kaupunkiin ja (--) juttelen nuorten kanssa ja halusin opetella, että suomen kieltä.

Vastaanottokeskuksen viihtyvyyteen vaikutti myös se, minkälaisia sosiaalisia verkostoja siellä pystyi luomaan. Eräs nuorista kertoi, että hänen saapuessaan vastaanottokeskukseen siellä ei ollut kovinkaan paljon maahanmuuttajia. Myöhemmin asukkaita oli kuitenkin tullut lisää, mikä oli lisännyt myös keskuksen viihtyvyyttä. Vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa solmitut ystävyysuhteet saattoivatkin olla nuorille tärkeitä edelleen. Eräs nuorista kertoi nykyisen parhaan kaverinsa löytyneen sieltä ja että muualla olevien kanssa pidetään yhteyttä internetissä.

Kun turvapaikkaprosessi oli ohi ja haastattelemani nuoret olivat läpäisseet tiukan seulan, oli aika etsiä heille asuinpaikka. ELY-keskus ohjaa oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntaan sijoittamista sopimalla maahanmuuttajien kuntapaikoista kuntien kanssa. Sopimisen jälkeen ELY-keskus osoittaa maahanmuuttajan vastaanottavaan kuntaan. (Kotoutumislaki 1386/2010.) Enemmistö nuorista mainitsikin Lieksaan tulon syyksi juuri sen, että he saivat sieltä kuntapaikan. Kahdella nuorista oli ollut Lieksassa asuvia tuttavuuksia, joilta he olivat kyselleet puhelimesta Lieksassa asumisesta ja opiskelusta Kristillisessä opistosta ja saaneet Lieksasta miellyttävän kuvan sitä kautta. Suurin osa nuorista ei kuitenkaan tiennyt Lieksasta mitään ennen sinne tuloa.

L: Tiesitkö jotain Lieksasta ku tulit tänne?

H8: En tienny mitään. Vain sanoivat, tarvitko paikka, kun minä tulin Suomi, ei minulla mitään oleskelulupaa sitten kun minä sain oleskelulupa ja sanovat että tarvitko paikkakuntapaikka(.) (--) Sitten sanoi Lieksa tarvit paikka (--) ja sitten minä muutin Lieksaan.

Nuorille ei tuntunut olevan suuresti väliä, mistä he saisivat kuntapaikkansa, koska he pitivät Suomea yleensä ottaen hyvänä paikkana asua. Yksi nuorista oli tosin halunnut muuttaa pääkaupunkiseudulle, mutta sinne pääsemistä olisi saanut odottaa huomattavasti pidempään. Jonkin aikaa odoteltuaan hän tyytyi Lieksasta tarjottuun paikkaan, koska se sijaitsi lähellä hänen vastaanottokeskustaan ja Joensuuta, jossa hänellä oli tuttavuuksia.

Yhdenlaista suomalaista virallista vastaanottavuutta on siis viestinyt kuntapaikan tarjoaminen maahanmuuttajille. Suomessa on olemassa rakenteet maahanmuuttajien vastaanottamista varten, mutta kuntapaikoista on ollut pulaa aina. Joissain kunnissa ei haluta vastaanottaa

turvapaikanhakijoita ja pakolaisia lainkaan, mutta on myös kuntia, jotka ovat jopa erittäin halukkaita tarjoamaan uusille tulokkaille heidän ensimmäisen kuntapaikkansa. Lieksa vaikuttaa maahanmuuttajien puheissa tällaiselta kunnalta. Seuraavassa sitaatissa puhutaan siitä, kuinka Lieksa haluaa vastaanottaa maahanmuuttajia ja sitten viitataan tässä yhteydessä Lieksan kunnanjohtajaan aktiivisena toimijana asiassa. Tämä luo puheessa kuvan siitä, että Lieksa on kuntana rakenteineen aktiivisesti vastaanottamassa maahanmuuttajia ja että uudet tulijat ovat siellä haluttuja.

H6: Minä ensin olin vastaanottokeskuksessa. (--) Kun siellä olin kaksi vuotta, sitten sanoi "Lieksa haluaa maahanmuuttajia". Sitten me puhusimme, minä ja serkun, että Lieksan johtaja ja kaupunki lupaavat me tullaan Lieksaan. Sitten he lupasivat ja me tulimme.

Toinen vastaanottavuuden osoitus Lieksaan tullessa oli kouluun pääseminen. Lieksan Kristillisessä opistossa voi suorittaa aikuisperuskoulun yhdessä tai kahdessa vuodessa. Peruskoulun suorittaminen lyhyessä ajassa tuntui hyvin houkuttelevalta monille nuorille, ja se nähtiin mahdollisuutena. Joillakin nuorista oli hyvin pitkälle meneviä tulevaisuudensuunnitelmia ja peruskoulun suorittaminen nopeasti edisti heidän suunnitelmiaan. Koulupaikan saamisesta oltiin myös yleisesti kiitollisia.

8.1.2 Kotouttamistoimet Lieksassa – "Koto-toimisto auttaa."

Lieksan viralliset kotouttamistoimet tuntuivat miellyttäneen haastateltuja maahanmuuttajanuoria. Suurin osa nuorista opiskeli haastatteluhetkellä edelleen Lieksan Kristillisen opiston peruskoululinjalla, eikä heillä ollut vielä kokemusta muusta koulutuksesta tai työnhausta tai työttömyydestä, joten heidän kohdallaan kotouttamistoimet olivat olleetkin luultavasti minimissään. Maahanmuuttajien neuvonta ja alun kotouttamistyötä tekevästä Koto-toimistosta oli kuitenkin kokemuksia kaikilla, sillä Koto-toimisto järjestää esimerkiksi yleisinfon Lieksasta kaikille kuntaan pysyvästi asumaan tuleville maahanmuuttajille. Koto-toimistosta nuorilla onkin vain positiivista sanottavaa. He tietävät, että sieltä saa apua tarvittaessa ja yksin Suomeen muuttaneet nuoret ovat saaneet apua asumis- ja perheenyhdistämisasiassa. Koto-toimistosta on näytetty heille kaupunkia: missä kaupat ovat ja miten kouluun mennään. Kieliongelmissa virallisten papereiden kanssa kerrottiin myös mahdollisuudesta kääntyä Koto-toimiston puoleen. Koto-toimistosta oli saatu myös tietoa koulutusmahdollisuuksista. Nuorten kokemusten mukaan työntekijät myös kannustivat nuoria jatkamaan elämänsä järjestelyä avunsaannin jälkeen.

L: Minkälaista apua sait sieltä Koto-toimistosta?

H6: Ensin he näyttivät paikkoja ja olimme uusia ei tiedä missä mennään ja missä ostaa meijän. Sitten he näyttivät kauppoja ja miten käydä koulu.

Kysyin nuorilta, kenen puoleen he kääntyisivät, jos heillä olisi erityisesti Suomessa asumiseen liittyvä ongelma. Useampi nuorista olisi pyytänyt tässä tapauksessa apua Koto-toimistosta. Tämä kertoo siitä, että kotouttaminen ja vastaanottavuus ovat onnistuneet siltä osin, että maahanmuuttajille on tarjottu niin hyviä palveluita, että he haluavat kääntyä saman tahon puoleen vastaisuudessakin.

Lieksan kaupungin sosiaalitoimi on rahoittanut maahanmuuttajille vapaa-ajan toimintaa perustamalla Virikesopin, joka aloitti toimintansa keväällä 2011 matalan kynnyksen kohtaamispaikkana maahanmuuttajille ja paikallisille. Sieltä maahanmuuttajat voivat saada apua läksyjen tekoon ja siellä voi myös käyttää tietokonetta ja ompelukoneita. (Koto-toimisto 2011, 12.) Tärkeintä siellä käyville maahanmuuttajille on kuitenkin se, että pääsee puhumaan suomea. Pari haastattelemistani nuorista mainitsi käyneensä Virikesopissa, ja paikka sai nuorilta hyvää palautetta. Tällaiset matalan kynnyksen kohtaamispaikat ovat tärkeitä aloitteita saada maahanmuuttajat ja paikalliset kohtaamaan toisiaan.

Koulussa nuoret opiskelivat suomen kielellä, mutta nuoret kokivat hankalana ja huonona sen, että heidän koulussaan on pääasiassa vain maahanmuuttajia. Kaikki haastattelemistani nuorista joko opiskelivat tai olivat opiskelleet aiemmin Lieksan Kristillisessä opistossa peruskoulun suomen kielen ryhmissä tai aikuisperuskoulussa. Yleisimmin nuoret sanoivat, ettei koulussa ole suomalaisia ollenkaan, vaikka Kristillisessä opistossa toimii myös kymppiluokka, jolla on suomalaisia oppilaita. Maahanmuuttajat kokivat, että koulun maahanmuuttajapainotteisuuden vuoksi heillä ei ollut mahdollisuuksia solmia paljonkaan yhteyksiä omanikäisiinsä suomalaisiin. Tämä piti paikkansa erityisesti tyttöjen kohdalla. Suomalaisten kanssa samassa koulussa opiskelun olisi nähty vaikuttavan myönteisesti myös suomenkielen oppimiseen myös jokapäiväisen oppituntien ulkopuolisen suomenkielisen kommunikaation kautta.

Lieksalaisten ja maahanmuuttajanuorten porukoitten eriytyneisyyden vuoksi alettiin järjestää vuoden 2012 keväällä monikulttuurisia nuorteniltoja kerran viikossa. Tätä varten koottiin suunnitteluryhmä, johon kuului nuorisotyön ammattilaisia sekä maahanmuuttajia. Nuoret Lieksassa tuntuivat jakaantuneen kahteen eri ryhmään ja kovin monella nuorella suomalaisen tai maahanmuuttajayhteisön jäsenellä ei ole kosketusta toiseen yhteisöön. Lieksan

nuorisotilalla ei normaalisti ole juuri käynyt maahanmuuttajia, minkä vuoksi oli myös tilausta järjestää jonkinlaista monikulttuurista nuorisotoimintaa. Jotkut haastatelluista kertoivat osallistuneensa näihin monikulttuurisiin nuorteniltoihin, mutta kaikki harmittelivat sitä, että niihin osallistui hyvin vähän suomalaisia – ensimmäisellä kerralla ei yhtään. Enemmän suomalaisia oli tullut mukaan, kun jotkut jo lieksalaisia tuntevat maahanmuuttajanuoret pyysivät suomalaisia ystäviään mukaan. Lieksan kotouttamisohjelmassa mainitaan myös maahanmuuttajille tarjottava mahdollisuus osallistua nuorisotilan, Nuokkarin, toimintaan oman ohjaajan tai tulkin kanssa, minkä jälkeen heidän saattaisi olla helpompi ottaa osaa muuhun toimintaan (Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2012, 23–24). Haastattelemillani nuorilla ei kuitenkaan ollut kokemusta tällaisesta toiminnasta.

Periaatteessa monikulttuuriset nuortenillat ovat olleet hyvä idea. Käytännön toteutus ontui, koska lieksalaisia nuoria ei saatu helposti osallistumaan. Taustalla on kysymys laajemmalti havaituista monikulttuurisen nuorisotyön ongelmista. Monikulttuurisen nuorisotyön ihanne olisi, että se kohdistuisi sekä kulttuurivähemmistöihin, maahanmuuttajiin, vastatulleisiin ja pitempään Suomessa olleisiin että suomalaisiin nuoriin. Suomessa monikulttuurinen nuorisotyö nähdään helposti vain maahanmuuttajia koskevana ja tiettyjen – maahanmuuttajapainotteisten – asuinalueiden tai nuorisotalojen vastuualueena. Monikulttuurinen nuorisotyö lepääkin yleensä näiden nuorisotalojen tai monikulttuuristen projektien työntekijöiden harteilla. (Honkasalo ja Souto 2007, 115; Honkasalo ym. 2007, 11.)

Monikulttuurisen nuorisotyön tarve havaitaan yleensä vasta, kun maahanmuuttajien määrä nuorisotalolla kävijöissä kasvaa tai nuorisoryhmien välillä alkaa esiintyä konflikteja (Honkasalo ja Souto 2007, 115). Lieksassa maahanmuuttajat eivät ole olleet nuorisotilan aktiivisia käyttäjiä. Konflikteja maahanmuuttajien ja lieksalaisnuorten välillä tapahtui. Monikulttuurisen nuorisotyön aloittamisella haluttiin toivottaa maahanmuuttajat tervetulleeksi yhteiseen tilaan ja antaa nuorille mahdollisuus ystävällisluontoiseen kanssakäymiseen. Jotain meni kuitenkin pieleen. Maahanmuuttajille määritettiin tietty paikka ja aika – monikulttuuriset illat –, jolloin he olivat erityisesti tervetulleita nuorisotilaan. Se ei edistä kokonaisvaltaisen monikulttuurisen nuorisotyön tavoitteita. Maahanmuuttajat otettiin itse mukaan suunnitteluprosessiin, mikä on kuitenkin hyvä, sillä monikulttuurista nuorisotyötä tehdään helposti perinteisten suomalaisten nuorisotyön kaavojen mukaan, eikä se välttämättä palvele kulttuurisia tai etnisiä vähemmistöjä (ks. Honkasalo ym. 2007, 12).

Maahanmuuttajien kokemusten kautta vaikuttaa siltä, että Lieksan kaupungin monikulttuurisen nuorisotyön tavoitteita ei ole vielä läheskään saavutettu.

8.1.3 Perheenjäsenten vastaanottaminen ja torjunta – ”(M)inun joutuu odottaa nyt”

Haastatelluista maahanmuuttajanuorista lähes kaikki olivat Suomeen saapuessaan ala-ikäisiä, joten heillä oli ollut mahdollisuus hakea perheenyhdistämistä. Nuorilla oli ollut perheenyhdistämisistä erilaisia kokemuksia. Perheenyhdistämiseen liittyviä asioita oli voinut hoitaa Lieksan Koto-toimistossa, johon Lieksan maahanmuuttajien puheessa viitataan yleisesti sanalla ”sosiaali”.

H5: Ja sosiaalissa myös tavattiin, silloin oli perheenyhdistymisen asia. Silloin voit mennä sosiaali ja varataan siihen aika ja tavatit lakimies siellä ja kaikki on ihan.

Suomalaisen yhteiskunnan torjuvuus tuli ilmi erityisesti perheenyhdistämisten yhteydessä. Byrokratia perheenyhdistämisissä on suurta, ja Suomeen haluavien perheenjäsenten asioiden hoito on monimutkaista. Usein perheenjäseneet joutuvat matkustamaan esimerkiksi lähtömaansa naapurimaahan Suomen maahanmuuttoviraston toimipisteeseen pystyäkseen osoittamaan olevansa todella sukua perheenkokoajalle. Perheenyhdistämisprosessi saattaa kestää useita vuosia, mikä voi olla erityisen hankalaa alaikäisinä Suomeen saapuneille maahanmuuttajille.

Perheenyhdistämistä oli hakenut tuloksetta yksi haastatelluista nuorista. Päätöstä perheenyhdistämisestä odotti edelleen kaksi nuorta. Yhden vanhempi oli ollut tulossa Suomeen, mutta hän oli kuollut kotimaassaan ennen Suomeen lähtöä. Toive perheen Suomeen saamisesta perustuu paljolti nuoren huolelle kotimaan huonoista oloista. Osa haastateltavistani oli täysi-ikäisiä, eikä heillä ole enää oikeutta hakea perheenyhdistämistä. Tämä ja taustalla olevat mahdolliset vaikeat perhetilanteet (esimerkiksi kuolleet vanhemmat) saattoivat olla syynä siihen, ettei haastatteluissa haluttu puhua perhetilanteesta.

H7: Se on hyvä, kun jos pääsee minun perhe suomalaisten, mutta minun joutuu odottaa nyt. Minun perhe ehkä tulossa Suomeen.

L: No miten tää sun perheenyhdistämisasiä, onko siinä niin tuota, onksun perheenjäseniä tulossa Suomeen?

H5: Ei tule Suomessa, ei oo, ei luvata.

L: Mutta tää olis, se ois ollu sun toiveena vai?

H5: Olin joo toivonut, että ne pääsevät omasta maasta pois, kun siellä on ihan hankalia asioita.

Perheenyhdistämisen lisäksi vastaanottavuutta perheasioissa voidaan pohtia seuraavan tapauksen kautta. Yksi tytöistä oli saapunut tätinsä kanssa Suomeen. Täti oli saanut kuntapaikan kunnasta, jossa he olivat asuneet yhdessä vastaanottokeskuksessa. Tyttö ei kuitenkaan saanut kuntapaikkaa samalta paikkakunnalta, ja lähti sen vuoksi Lieksaan. Aineistoni ei kuitenkaan anna vastausta kysymykseen, minkä vuoksi sukulaisia ei pyritä sijoittamaan samaan kuntaan. Maahanmuuttajanuorten näkökulmasta kyseessä on kuitenkin yksinjäämisen kokemuksesta ja turvattomuuden tunteesta.

Vain yhden nuoren kohdalla hakemus oli jo tuottanut toivotun lopputuloksen, ja haastateltavan perhe oli päässyt Suomeen. Taustalla saattoi vaikuttaa se, että hakija oli Suomeen tullessaan vielä huomattavan alaikäinen, alle 14-vuotias, kun monet muut ovat saattaneet olla jo lähempänä kahdeksatoista ikävuotta. Kyseinen haastateltu kuvaa kuitenkin perheen saamista Suomeen ”vähän vaikeaksi”.

Perheenyhdistämisen prosessi on havaittu haasteelliseksi ja stressaavaksi koko perheen kannalta pääkaupunkiseudulla toteutetussa tutkimuksessa perheenyhdistämisestä. Asiaan liittyvä byrokratia nähtiin ongelmallisena. Aiemmin perheenkokoajan on pitänyt täyttää monisivuinen suomenkielinen kaavake, mikä on koettu haastavaksi. Perheenjäsenille saatetaan tehdä dna-testejä sukulaisuussuhteen toteamiseksi, ja kaikkia perheenjäseniä haastatellaan perhesuhteiden selvittämiseksi. Koko prosessi kestää yleensä 2-5 vuotta, ja asioiden etenemisen hitaus ja odotus stressaa sekä perheen kokoajaa että Suomeen pyrkiviä perheenjäseniä. Useat perheenyhdistämistä odottavat kärsivät myös psykosomaattisista oireista prosessin aikana. (Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus 2011, 7-9.)

Alaikäisen yksin saapuneen turvapaikanhakijan kohdalla on tärkeää, että hän saa huoltajansa Suomeen. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan maahan yksin tulleen lapsen asioiden hoitamisessa päätavoitteena tulisi olla, ettei hän joutuisi olemaan enää ilman vanhempiaan tai huoltajaansa. Lapsiasiavaltuutettu on arvostellut viimeaikaisia perheenyhdistämisen edellytyksiä kiristäviä lakimuutoksia, koska niissä ei ole toteutunut lapsen etu. Heinäkuussa 2012 lapsiasiavaltuutettu on vaatinut edellisen ulkomaalaislain vaikutuksia alaikäisten perheenkokoajien hyvinvointiin. (Lapsiasiavaltuutettu 2012.)

Se, miten perheenyhdistäminen etenee nuoren Suomessa ollessa, on voinut vaikuttaa huomattavasti nuoren kokemuksiin suomalaisesta vastaanottavuudesta. Asian vaikuttavuus riippuu kuitenkin myös muista seikoista: jos perheenyhdistäminen ei ole onnistunut, nuorelle tai lapselle on tärkeää tarjota tukea, jotta pettymys ei vaikuttaisi negatiivisesti hänen tulevaisuuteensa vieraassa maassa. Perheenyhdistämisprosessin aikana ja jälkeen on olennaista tarjota nuorelle kokonaisvaltaisia tukipalveluita, jotta hänen kotoutumisensa ei hankaloitu tai hidastu perheenyhdistämisen vuoksi.

8.1.4 Toimenpiteiden kohteena oleminen – ”Se oli vähän kauheeta.”

Kun lähdin tekemään tutkimustani, minua kiinnosti myös se, pystyvätkö maahanmuuttajanuoret vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun vai joutuvatko he suomalaisen järjestelmän määräilemäksi ja kotoutetuksi ilman heidän oman tahtonsa ilmitulemistä. Valtaavatko viranomaiset ja tulkinnat laeista ja ohjelmista maahanmuuttajanuoren elämän? Tutkimukseni kohderyhmä on päässyt jo tietyn seulan läpi, koska ovat saaneet oleskeluluvan Suomeen. He ovat siis jo ohittaneet sen byrokratian kriittisen pisteen, joka voisi määritellä heidän elämänsä suunnan hyvin radikaalisti: saavatko he jäädä Suomeen vai joutuvatko he palaamaan epävarmoihin oloihin tai jatkamaan turvallisen paikan etsintää. Byrokratia ja politiikan kohteena oleminen voi johtaa siihen, että jonkin tietyn ihmisryhmän elämä otetaan viranomaisten käsiin ja päätetään se, mikä heille on parasta. Tätä on tapahtunut kautta historian erityisesti vähemmistöjen ja vainottujen kohdalla (esim. saamelaiset, ks. Puuronen 2006, 42–43; Martikainen ym. 2006, 29). Erityisesti ilman vanhempia saapuneet (alaikäiset) maahanmuuttajanuoret ovat myös ryhmänä sellainen, joka on alttiimpi tällaiselle haltuunotolle kuin muut, sillä heidän omat vanhempansa eivät ole ajamassa heidän oikeuksiaan. Näillä nuorilla ei monestikaan ole Suomessa tukenaan sosiaalista turvaverkkoa sukulaisista ja ystävistä.

Kotouttamistoimenpiteet ovat sinänsä jo vallankäyttöä (ks. Pyykkönen 2007a, 28). Koska en ole kysynyt erityisesti vallankäytöstä, se ei tullut esille kuin parin haastatellun vastauksissa, enkä tässä tutkimuksessa mene siksi syvemmälle tähän ulottuvuuteen, vaan käsittelen kotouttamista nimenomaan siten, kuin se on tullut maahanmuuttajien puheessa esille. On sinällään kuitenkin merkittävää, jos edes yksi ihminen on kokenut tällaista elämänsä haltuunottoa muiden kuin itsensä tekemänä. Yksi haastatelluista oli tuntenut erittäin vahvasti joutuneensa järjestelmän pyörittelemäksi. Hänet oli lähetetty vastaanottokeskuksesta

Liekseen ilman, että hän tiesi paikasta mitään – kuten oli monien muidenkin kohdalla käynyt. Kyseinen nuori toi kuitenkin esille, että hänelle tilanne oli ollut erittäin vaikea. Hän koki, ettei hän ollut voinut liikkua vapaasti, ja muutos oli suuri hänen entiseltä kotipaikkakunnaltaan Kylänlahteen, missä sijaitsee perheryhmäkoti Tuikku.

H4: Siis oli ihan kauheeta (haastatellun kotimaa (hk)):sta Kylänlahteen. Ja minä sanoin oikeasti poliisille, että nyt minä muutan takaisin (hk):han. Kiitoksia paljon, en halua enää asua Suomessa. Mutta en saanut poliisilta luvan, että matkustan takaisin (hk):han, kun olin alaikäinen. Eli melkein kuukausi olin täällä, heti halusin takaisin (hk):han. Se oli vähän kauheeta, että mä en oikeastaan puhu englantia – siis nyt puhun, mutta en niin hyvin – enkä aikaisemmin oo osannut suomea.

H4: Kylänlahteen suoraan ja et voi Kylänlahdesta lähteä minnekään. Et voi liikkua vapaasti. Pitäis olla koko ajan Kylänlahdessa ja en tiää ooksie käyny Kylänlahdessa vai et, kun Kylänlahdessa ei ole oikein mitään.

L: Oon käyny vaan Kristillisellä opistolla.

H4: No niin! Seitsemältä kouluun ja kaksi, kello kaksi kotiin ja sitten ei oikeastaan ollut mitään muuta tekemistä kuin kouluun kotiin kouluun kotiin.

Sama henkilö oli kokenut ärsyyntymistä, kun hän oli muuttanut pois tukikoti Tuikusta, ja hänet oli laitettu asumaan toisen alaikäisen maahanmuuttajanuoren kanssa. He eivät olleet tulleet hyvin toimeen keskenään, joten haastatteleman nuoren mielestä tilanne tuntui ahdistavalta. Hän oli kuitenkin päässyt muuttamaan toiseen asuntoon yksin valitettuaan asiasta.

Edellä mainitun henkilön lisäksi yksi haastateltu koki hänelle tuputetun apua, jota hän ei ollut vailla. Hänet oli kutsuttu tapaamiseen Koto-toimistoon, jossa hän oli jutellut psykologin kanssa. Nuori itse sanoi, ettei hän ollut halunnut jutella psykologin kanssa, ja tapaamisessa he olivatkin jutelleet ”vain ihan tavallisesti”, eikä hän ole sen jälkeen käynyt tapaamassa psykologia. Nuori ei itse kokenut tarvetta keskustella kenenkään kanssa. Kyseinen nuori vaikuttaa hyvin kotoutuneelta, koska hänellä esimerkiksi on suomalaisia kavereita ja hän puhuu hyvin suomea, mutta jollain oli ilmeisesti herännyt huoli hänen jaksamisestaan.

8.1.5 Mahdollisuuksien maa – ” Minusta on parasta Suomessa.”

Vastaanottavuuteen kuuluvat myös maahanmuuttajanuorten kokemukset siitä, minkälaista tulevaisuutta he voivat Suomessa rakentaa. Kotouttamispolitiikan lisäksi myös suomalaisella

koulutus- ja tasa-arvopolitiikalla vaikutetaan myös siihen, mitä maahanmuuttajat voivat tehdä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lieksassa asumisesta ja viihtymisestä haastattelemillani maahanmuuttajanuorilla oli erilaisia näkemyksiä. Jonkin verran maahanmuuttajanuorten tuntemuksiin vaikutti se, minkälaisesta tai minkä kokoisesta paikasta he itse ovat kotoisin. Pieniltä paikkakunnilta tai maalta Suomeen muuttaneet olivat tyytyväisempiä Lieksassa asumiseen kuin isoista kaupungeista tulleet. Tärkeintä oli kuitenkin se, että he saavat nyt asua maassa, jossa on rauha eikä sotatilaa. Lieksan hyvinä puolina korostettiin pienuutta ja rauhallisuutta. Samat asiat olivat kuitenkin myös huonoja puolia. Esimerkiksi suhtautuminen kieliin jakoi haastateltujen mielipiteitä. Toiset pitivät hyvänä sitä, että kaupungissa on melkein pakko puhua suomea, jos haluaa tutustua paikallisiin. Sitä kautta kieltä myös oppii lisää. Toisaalta asiassa on se hankaluus, että vielä suomea osaamattomilla on hankalaa saada kontaktia paikallisväestöön. Hankaluuksista huolimatta jotkut nuorista kertoivat haluavansa jäädä Lieksaan tulevaisuudessa, jos siihen vain on mahdollisuus.

Nuoret eivät olleet tieneet Suomesta yleisesti ottaen mitään ennen maahan saapumistaan. Ainoastaan yksi nuorista oli tiennyt suomalaisia jalkapalloilijoita, ja toivonut pääsevänsä näkemään heidän pelaavan täällä ollessaan. Haastateltavilla ei ollut tarkoitusta tulla juuri Suomeen, vaan he olivat vain pyrkineet pois rauhattomasta kotimaastaan. Yksi haastateltavista kuvailee tunnelmiaan Suomeen saapumisen jälkeen seuraavasti:

H5: No mulla tuli ajatuksia, että minun elämä on hyvä ja olen tyytyväinen ja ajattelin, että olen turvapaikka. Joo, eli ei pelkää kuolet ja tällainen juttu. Että ajattelin, että olen turvassa. Niin.

Suomeen tuloa seuranneita tilanteita kuvailtiin hieman pelottaviksi tai yllättäviksi. Esimerkiksi sääolosuhteet herättivät ihmetystä erityisesti talvella. Myös epätietoisuus siitä, minkälaista maassa on, aiheutti nuorissa epävarmuutta. Jonkin aikaa maassa oltuaan he kuitenkin oppivat enemmän Suomesta ja sen myötä epävarmuus myös hälveni ainakin osittain.

H2: (E)nnen mä pelkää mä tuln Suomesta koska mä, en minä tiää mitään mikä täällä on. Ja sitte mä opin kaikki ja se on tuntu hyvä.

Suomessa elämistä pidettiin helpompina kuin nuorten lähtömaissa. Suomea kuvailtiin rauhalliseksi ja turvalliseksi paikaksi, jossa ei ole suuria ongelmia huumeiden tai

rikollisuuden kanssa. Suomi nähtiin erittäin hyvänä paikkana elää. Erityisesti annettiin arvoa koulutusmahdollisuuksille. Yksi haastatelluista toi esille, että maahanmuuttajilla on mahdollisuus suorittaa suomalainen peruskoulu jopa yhdessä vuodessa, kun suomalaisilta siinä menee yhdeksän vuotta.

Edellä mainitut seikat vaikuttivat kaikki siihen, miksi täällä asumista haluttiin jatkaa. Useat näkivät todennäköisenä, että asuvat Suomessa vielä viiden tai jopa kymmenen vuoden päästäkin, kun kysyin heidän tulevaisuudensuunnitelmistaan. Kysyin myös, haluavatko he palata kotimaahansa jossain vaiheessa. Sen katsottiin olevan mahdollista, jos vain tilanne lähtömaassa rauhoittuu tarpeeksi. Erityisesti Somaliasta kotoisin olevat olivat kuitenkin epäileväisiä sen suhteen, koska Somalia on ollut sotatilassa jo niin kauan.

L: No ootko miettiny sitä, että jos Somaliassa on joskus erilainen tilanne niin, oisitko, ootko miettiny, että haluat joskus mennä sinne takasin?

H: Tää on hankala kysymys, mutta se riippuu, että miten maa muuttuu. Esimerkiksi omasta maasta ei ikinä tule sosiaaliksi, kun kaikki Afrikassa on ihan diktatoria. Ne sanovat, että toimivat ihan demokratia, mutta ei se toimi Afrikassa demokratia, kun maa on köyhä ja vaikea, että tehdään sääntöä tai sosiaalia ja ei se minusta tule ihan paremmin kuin Suomi.

Yleisesti ottaen Suomessa elämiseen oltiin tyytyväisiä. Jos maahanmuuttaja vain oppii suomen kielen, on hänellä mahdollisuuksia koulutukseen ja työhön. Useampi nuorista sanoi, että Suomi on heidän mielestään paras paikka.

H7: Minun ensimmäinen kuulin Suomi nimi, kun mä tulin.

L: Miltä se sitte tuntu niinku?

H7: Hyvältä tuntu, kaikki hyvin. Minusta on parasta Suomessa.

H5: (M)ie ajattelen, että paras elämä on Suomessa. Tehdä töitä ja opiskellaan ja omaa lapsia ja kaikki hyvin.

8.1.6 Yhteenveto virallisesta vastaanottavuudesta

Virallinen vastaanottavuus rakentuu kaikista edellä käsitellyistä moniulotteisista elementeistä. Turvapaikanhakija saapuu Suomeen, hänet vastaanotetaan tai käännytetään pois, hän odottaa ja pääsee vihdoinkin aloittamaan sopeutumisen uuteen kotimaahansa. Turvapaikanhakijoiden vastaanottaminen Suomeen poliisiin, lupahakemusten ja vastaanottokeskusten kautta on luonut maahanmuuttajanuorille ensimmäisen kuvan maasta, johon he ovat saapuneet. Se, miten heitä on kohdeltu, saattaa vaikuttaa myös heidän myöhempään kuvaansa uudesta

kotimaastaan. Toisaalta näitä alun hidasteita oman elämän käynnistämiseksi uudelleen voidaan vähätellä, koska nuorilla voi olla taustallaan rankkojakin kokemuksia lähtömaistaan. Nuorten puheessa kuultaakin kiitollisuus siitä, että heille tarjotaan mahdollisuus aloittaa uusi, turvallinen elämä rauhallisessa Lieksassa. Kotouttamistoimet, virallinen apu ja maahanmuuttajille tarjottu matalan kynnyksen toiminta nähdään suurena resurssina, ja ne saavat kiitosta nuorten puheissa.

Torjuvampaa puolta virallisen vastaanottavuuden piirissä oli koettu koulun, nuorteniltojen ja perheen yhdistämisen kohdalla. Koulussa ei sen sijainnin ja opiskelijakannan puolesta ole mahdollisuutta luoda suhteita moniinkaan suomalaisiin. Koulutoimintaa leimaa eräänlainen eristäytyneisyys: maahanmuuttajat ovat poissa silmistä. Järjestelmän taholta taustalla on halu varmistaa maahanmuuttajien valmiudet jatko-opiskeluun ja kotoutumiseen, mutta samalla toimintatapa eristää maahanmuuttajat muusta yhteisöstä. Eristämisen ilmapiiriä henkii myös erityisen monikulttuurisen nuorisotoiminnan järjestäminen maahanmuuttajanuoria varten. Tälläkin toiminnalla on hyvät tavoitteet, mutta käytännön toteutus viestii sitä, että maahanmuuttajat ovat tervetulleet vain muiden ennalta määrittämään aikaan ja paikkaan.

Torjumista viestivät myös perheen yhdistämiset tai niiden epäonnistuminen ja muutaman nuoren kokema järjestelmän pompoteltavana oleminen. Nuorten kohdalla nämä asiat voivat vielä korostua, sillä erityisesti, kun nuoret ovat alaikäisiä, he ovat riippuvaisia siitä, mitä heidän puolestaan päätetään. Tärkeä rooli näissä tilanteissa on alaikäisen nuoren edustajalla, jonka tehtävänä on varmistaa nuoren edun toteutuminen. Ikävät kokemukset vaikuttavat kuitenkin kokonaiskuvaan suomalaisesta vastaanottavuudesta.

8.2 Kotouttamista kolmannella sektorilla ja vapaa-ajalla

Valtakunnallisesti kolmannen sektorin rooli ja vapaa-ajan merkitys kotouttamisessa on huomioitu ja tunnustettu. Kansalaisjärjestöt ja yhdistykset tekevätkin paljon kotouttamista edistävää työtä. Lieksan kotouttamisohjelmassa (2012, 16) järjestöt on kuitattu kolmella rivillä. Harrastuksiin kannustamisesta puhutaan enemmän, mutta käytännössä tämän toteuttamista ei juuri eritellä. (Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2012.) Kotouttamista kolmannella sektorilla tapahtuu silti myös Lieksassa. Maahanmuuttajanuoria puhututti kuitenkin erityisesti tekemisen puute.

8.2.1 Järjestöt – ”(S)aa jutella”

Jelli-järjestötietokannasta löytyy kuutisenkymmentä lieksalaista yhdistystä (Jelli 2012). Lieksa on siis tyypillinen esimerkki yhdistysten luvatussa maassa, eikä periferiamääritelmä Lieksasta päde tässä mielessä. Maahanmuuttajat ovat myös perustaneet Lieksaan ainakin yhden oman yhdistyksensä, Somaliyhdistyksen. Maahanmuuttajanuoret kertoivat vaihtelevasti kokemuksistaan järjestöissä, ja ne keskittyivät selkeästi yhteen tai kahteen järjestöön. Järjestöt tulivat esille yleisesti vapaa-ajasta tai harjoittelusta puhuttaessa.

Puolet haastatelluista oli käynyt Mahdollisuuksien torilla, joka järjestettiin kaupungissa tänä vuonna ensimmäistä kertaa. Mahdollisuuksien torit ovat kehitysyhteistyöjärjestö Kepa ry:n koordinoimia tapahtumia, joiden on tarkoitus lisätä tietoisuutta globaaleista kehityskysymyksistä. Toreilla paikalliset järjestöt voivat esittäytyä ja tarjota mahdollisuuksia ja keinoja vaikuttaa oikeudenmukaisemman maailman puolesta. Vuoden 2012 tapahtuman teemana olivat muuttoliikkeet ja pakolaisuus. (Mahdollisuuksien tori 2012.)

Yksi haastatelluista nuorista oli ollut myymässä somalialaisia pasteijoita, sampuuseja, Lieksan Mahdollisuuksien torilla. Kaksi nuorta oli ottanut osaa ohjelman järjestämiseen. Torilla oli esillä Lieksan maahanmuuttohistoriaa 1920-luvulta alkaen. Siellä myös esitettiin monikulttuurinen teatteriesitys, jossa oli mukana Lieksan Kristillisen opiston maahanmuuttajaopiskelijoita. Kävijöitä oli niin kantaliekksalaisista kuin maahanmuuttajistakin. Lieksan ensimmäinen Mahdollisuuksien tori sai haastatelluilta nuorilta hyvää palautetta, ja erityisesti ohjelmassa mukana olleet olivat tyytyväisiä siihen, että olivat olleet mukana tapahtuman toteuttamisessa.

Liekksalaisista yhdistyksistä maahanmuuttajien puheessa nousi esiin erityisesti Lieksan Tukipisteyhdistys. Yksi nuorista mainitsi olevansa muussa (esimerkiksi SPR:n) järjestötoiminnassa mukana. Tukipisteyhdistyksen esille tulo aineistossa saattoi osaksi johtua siitä, että teen tutkimustani yhteistyössä kyseisen yhdistyksen hankkeen kanssa, ja haastateltavat nuoret valikoituivat osin sitä kautta. Tukipisteyhdistys on erityisesti Mahdollisuus-hankeensa kautta aktiivisesti järjestämässä Lieksaan monikulttuurista toimintaa ja haluaan toiminnallaan edistää maahanmuuttajien kotoutumista tarjoamalla heille esimerkiksi harjoittelupaikkoja.

Tukipisteellä on nuorten keskuudessa hyvän ja mukavan paikan maine. Sinne voi heidän mielestään mennä juttelemaan ja siellä olivat myös jotkut nuorista olleet työharjoittelussa.

Tukipisteeseen viitattiin myös, kun puhuttiin siitä, kenellä Lieksassa kiinnostaa olla maahanmuuttajien kanssa tekemisissä, ja siellä voi keskustella suomalaisten kanssa vapaasti. Tukipisteen työntekijöistä pidetään heidän aktiivisen toimintansa vuoksi.

L: No minkä takia sinne on kiva mennä?

H6: En tiedä. Minä itse en käynyt paljon. En käy, mutta ihmiset sanovat, että siellä sä voit käydä ja hyvä paikka. Minä näin monta ihmistä sanovat sitten. Mutta siellä on... ihmiset istuvat suomalaiset, saa jutella (--).

Tukipisteellä oli järjestetty keväällä 2012 monikulttuurinen ruokailta, jossa yksi haastattelemistani nuorista oli ollut kokkaamassa ruokaa kotimaastaan. Ilta oli ollut menestys ainakin kävijämäärän perusteella. Tukipisteen Mahdollisuus-hanke on myös järjestänyt nuorisotoimesta erillisiä monikulttuurisia iltoja nuorille. Aloite tähän oli tullut paikallisilta lukiolaisilta, jotka halusivat tutustua paikkakunnan maahanmuuttajiin. Haastattelemani nuoret eivät kuitenkaan kertoneet osallistuneensa näihin nuorteniltoihin.

8.2.2 Liikuntaharrastukset – ”(T)ää on pieni paikka”

Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2012–2015 todetaan, että liikuntaharrastusten potentiaalia maahanmuuttajien kotouttamisessa ei ole hyödynnetty täysimääräisesti. Jatkossa erityisesti matalan kynnyksen liikuntapalveluiden tarjoamiseen onkin kiinnitettävä huomiota. (Valtioneuvosto 2012, 28.) Harrastukset tukevat kotoutumista auttamalla maahanmuuttajia tutustumaan suomalaisiin harrastustoiminnan ohessa. Suomessa on sekä yksietnisiä että monietnisiä liikuntayhdistyksiä, joissa tapahtuu kulttuureiden välistä kohtaamista ja joissa hallitsevana lajina on jalkapallo. (Pyykkönen 2007a, 101.)

Lieksassakin jalkapallo tuntuu olevan vallitseva laji. Järjestettyjen liikuntaharrastusten osuus vapaa-ajasta vaikutti kuitenkin olevan maahanmuuttajanuorten keskuudessa hyvin pieni. Tässä oli myös suuri ero havaittavissa tyttöjen ja poikien harrastuneisuuden välillä. Tytöistä vain yksi kertoi harrastavansa kävelyitä. Muilla liikuntaharrastuksia heillä ei Lieksassa asuessaan ollut. Vapaa-aika kului useilla internetissä tai elokuvia ja televisiota katsellen. Kaksi haastatelluista pojista kertoi osallistuneensa Lieksassa järjestettyyn harrastustoimintaan, ja heidän kohdallaan kyseessä oli jalkapallojoukkueessa pelaaminen. Jalkapallon pelaaminen toi helposti uusia ystäviä joukkueesta ja muualtakin. Toinen jalkapalloa harrastaneista kertoi kuulleensa harrastusmahdollisuudesta ryhmäkoti Tuikun

työntekijöiltä, kun taas toinen nuorista ei maininnut, miten oli päätyntä pelaamaan jalkapalloa.

H5: Myöskän tietän, että jos olet pelaaja, joka pelaa jalkapalloa, niin kaikki, jotka tulevat kentällä ja katsovat pelissä, ne kaikki tietää sinulla tai koko ajan kuulevat sinun nimen. Mie oikeasti nähnyt muutama nuoria tai lapsia, jotka huusivat minun nimeni kadulla ja tällainen juttu ja se on ihan myöskään että tutustuttiin kadulla.

Muita poikien harrastuksia olivat uiminen ja kuntosali. Kuntosalin kohtalo Lieksassa on tosin ollut vaakalaudalla useiden vuosien ajan, sillä yksityiset yrittäjät ovat toisensa perään todenneet kuntosalin pidon kannattamattomaksi. Yhden haastatellun puheista saattoi päätellä, että kuntosali ei ole aina ollut käytössä. Tämä on voinut johtua tauoista aukiolossa yrittäjänvaihdosten välillä. Tällä hetkellä Lieksan kaupunki ylläpitää kuntosalia.

Nuoret kaipasivat Lieksaan lisää harrastusvaihtoehtoja. Osa oli joutunut lopettamaan aikaisemman harrastuksensa sen vuoksi, että Lieksassa ei ollut kyseisen lajin harrastusryhmää. Esimerkiksi mahdollisuutta koripallon ja tanssin harrastamiseen kaivattiin. Ongelma on yleinen pienessä kaupungissa, sillä niissä harrastuneisuus keskittyy helposti jonkun suosittumman lajin ympärille, kuten Lieksassa vaikuttaa käyneen jalkapallon kanssa.

Harrastusten kohdalla vaikutti myös siltä, että kaksisuuntainen kotoutuminen ei toimi täysin niin kuin pitäisi. Tyttöjen puheessa esiintyi merkkejä siitä, että maahanmuuttajien omaa kulttuuria ja uskontoa ei oteta huomioon harrastusmahdollisuuksia järjestettäessä. Islaminuskoisia tyttöjä sitovat tietyt uskonnolliset säännöt pukeutumisen suhteen, mikä vaikuttaa siihen, mitä he voivat harrastaa. Muutama tyttö harmitteli, että Lieksassa heillä ei ole mahdollisuutta harrastaa uimista, koska he eivät voi käydä uimahallissa yhtä aikaa miesten kanssa. Yksi mainitsi, että tällainen mahdollisuus oli järjestetty Kotkassa, mutta Lieksassa omaa vuoroa naisten uimiselle ei ole järjestynyt.

L: Pitäiskö sun mielestä esimerkiksi järjestää semmonen mahollisuus, että tytöt vois käydä?

H: Joo, mutta lieksalaiset sanovat, ei voi olla. Niin vaikeaa. Mutta kun mä olin Kotkassa, meille oli oma uima. Mutta täällä on niin vaikeaa, jos tää on pieni paikka.

Harrastusmahdollisuuksien takaaminen eri uskontokunnista tuleville olisi tärkeää kotoutumisen kannalta, koska harrastukset edistävät elämänhallintaa ja ehkäisevät syrjäytymistä. Harrastukset ovat tärkeä osa nuorten elämää (Kautto 2009, 70).

Maahanmuuttajanuorten puheissa järjestöillä on selvästi positiivisen vastaanottava vaikutus Lieksassa. Lieksan Tukipisteyhdistys ja Mahdollisuuksien tori ovat antaneet nuorille onnistumisen kokemuksia osallistumalla ja tunteen, että heillä on myös paikkansa Lieksassa. Harrastusten kohdalla samoja kokemuksia on niillä, jotka ovat ottaneet osaa järjestettyyn joukkuevoimintaan. Kaikille ei kuitenkaan ole tarjolla mieleisiä harrastusmahdollisuuksia. Pienessä kaupungissa ei tietenkään ole mahdollista harrastaa mitä tahansa, jos muita asiasta kiinnostuneita ei ole. Nuorten toiveet harrastuksista, kuten tyttöjen uimavuoron, järjestämisestä ei kuitenkaan ole kohtuuton vaatimus. Moniarvoisen integraation nimissä maahanmuuttajille tulisi antaa mahdollisuus harrastaa oman uskontonsa sääntöjen mukaan. Lieksassa näin ei ole toimittu ja samalla on evätty joiltain maahanmuuttajalaisilta- ja tytöiltä heille mielekäs tapa viettää aikaa ja harrastaa liikuntaa. Päätökset tässä asiassa viittaavat vahvasti assimiloivan politiikan ajatukseen, ja vaikuttavat nuorten Lieksa-kuvaan negatiivisesti.

9 Vastaanottavuus ja torjunta Lieksassa

Tässä luvussa käsittelen kolmatta määrittelemääni vastaanottavuuden tyyppiä, joka on yhteisön vastaanottavuus. Luvussa on alkupuolella mukana myös viralliseen vastaanottavuuteen luokiteltavia asioita, sillä ihmiset saattavat ammattiasemansa puolesta edustaa jotain virallista tahoja tai kolmatta sektoria ja joskus jopa molempia. Maahanmuuttajanuorten puheissa joku henkilö saattaa asettua epäviralliseen tilaan ja asemaan, vaikka hän tilanteessa edustaisikin virallista tahoja.

9.1 Kotoutumiseen kannustaminen – ”(O)len aivan tervetullut täällä”

Vastaanottavuutta puhtaimmillaan on se, että maahanmuuttajille kerrotaan suorasanaisesti heidän olevan tervetulleita. Melkein yhtä suoraan asian voi ilmaista sillä, että tukee sekä sanoin että teoin heidän kotoutumistaan. Nuoret kertoivat, että ammattilaiset olivat kannustaneet heitä hankkimaan taitoja, joita he tarvitsevat selviytyäkseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Kannustajina toimivat erityisesti opettajat ja alaikäisten tukikodin ohjaajat. He kannustivat nuoria opiskelemaan suomen kieltä, hakemaan opiskelemaan, harrastamaan ja olemaan aktiivisia yhteisön jäseniä ja oman elämänsä järjestäjiä.

Kahdelle pojista oli tarjottu töitä maahanmuuttajatyön parissa: yhdelle kieliapuna koulussa ja toiselle maahanmuuttajanuorten ja paikallisten nuorten yhteensaattamisprojektissa nuorisotyön keinoin. Kolmannelle oli lupailtu mahdollista työpaikkaa, jos hän jäisi Lieksaan. Yhtä nuorta oli myös erityisesti kannustettu hakemaan lukioon Lieksaan.

H1: (L)ukio pyysi mua tuhat kertaa, tule meidän lukioon, tule meidän lukioon, niin se oli ihan mahtavaa. Mä sitte ajattelin, että mä olen aivan tervetullut täällä.

Ammattilaisten kannustava asenne ilmeni tärkeänä asiana haastateltujen maahanmuuttajapoikien puheissa. Näihin työnsä puolesta maahanmuuttajien kanssa tekemisissä oleviin saa helposti kontaktin, ja heiltä saa positiivisia ja kannustavia kommentteja. Tässä yhteydessä puhuttiin kuitenkin myös siitä, että maahanmuuttajat kaipaavat enemmän kontaktia muihinkin kuin näihin ammattilaisiin.

Tytöt eivät puhuneet tällaisesta kannustavuudesta ollenkaan. He kertoivat, että heille oli annettu tietoa jostain asiasta, mutta ovat tehneet omat päätöksensä esimerkiksi koulutusta koskien. Tytöt korostivat omaa rooliaan päätöksenteossa. Työille ei myöskään ollut tarjottu

työmahdollisuuksia muuta kuin kouluun liittyvien työharjoittelupaikkojen osalta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei tyttöjä kannustettaisi yhtä lailla. Heitä saatetaan kannustaa tai ei, mutta ainakaan he eivät puhu siitä yhtä helposti kuin pojat.

L: Olitteko tai mietitkö sie sitä täällä koulussa ollessa, saitteko te jotain ohjausta siihen vai puhuitko sen sun naapurin kans, että mitä sun kannattais tehdä vai?

H8: Ei minä itse tykkään hoitaja. Siksi minä haluan lähihoitaja.

9.2 Avun saaminen – ”(M)inä soitan heille heti”

Maahanmuuttajat saavat kotouttamisen yhteydessä paljon tukea suomalaiselta yhteiskunnalta Suomeen saapuessaan. Osa maahanmuuttajien saamasta avusta tulee virallisilta tahoilta ja tarkasti suunnitellun kotouttamisen piiristä. Maahanmuuttajat tarvitsevat arjessa kuitenkin myös apua, johon ei aina haeta tukea virallisilta tahoilta. Avun pyytämisen mahdollisuus ja sen saanti ovat osaltaan rakentamassa maahanmuuttajille muodostuvaa kuvaa suomalaisesta vastaanottavuudesta. Kysyin nuorilta, keneltä tai miltä taholta he hakisivat tai kysyisivät apua, jos heillä olisi ongelmia esimerkiksi Suomessa asumiseen liittyvien asioiden kanssa.

Yksi iso haastateltujen nuorten auttajien ja tukijoiden ryhmä oli opettajat. He olivat esimerkiksi puuttuneet nimittelyyn ja kiusaamiseen koulussa. Opettajat tukivat maahanmuuttajien kotoutumista myös heille normaalistikin kuuluvien tehtävien kautta, kuten opinnonohjauksella jatko-opintojen suhteen. Toisena merkittävimpanä auttajatahona näkyivät tukikoti Tuikun ohjaajat. Tuikussa asujien oli helppo kääntyä oman ohjaajansa puoleen, minkälaisissa ongelmissa vain. Jopa siellä aikaisemmin asuneilla saattoi olla vieläkin erittäin läheiset suhteet entisiin ohjaajiinsa.

H4: Tosiaan yksi Tuikun ohjaaja, tai oikeastaan kaksi. (--) Ku mulla on aikaisemminkin ollut paljon ongelma, he ovat auttanut aika paljon. Ja vieläkin, jos minä tarvitsen jotain, minä soitan heille heti. Eli melkein he ovat sama kuin minun äitejä.

Muutama nuori oli tutustunut suomalaisiin, joiden kanssa heillä oli hyvä suhde. Suomalaiset saattoivat olla naapureita tai muualta, kuten harrastuksista, löydettyjä tuttavina. Suomalaisilta nuoret pystyivät kysymään apua esimerkiksi läksyissä ja kieliongelmissa, kuten joskus postin kanssa.

Apua nuorten suomalaisilta ystäviltä olivat saaneet myös haastateltujen ystävät. Erään haastatellun suomalaiset kaverit olivat auttaneet tämän maahanmuuttajaystävää, kun ystävä oli joutunut suomalaisten rasistisen hyökkäyksen kohteeksi.

H5: Se suomalainen kaveri, joka oli minun kaveri ja joka tunne minut ja hän tunne myöskään että kaveri, joka oli paikalla, ne auttavat. Ne sanovat, älkää tee mitään ja ne puolustavat hänelle. Ja yksi kaveri ajoi se hänelle, hän tuli mopolle ja hän otti mopolle takapenki ja ajoi vaan ja tuli (henkilön kotiosoite) ja sanoi mene sinun kotiin.

Haastatellut toivat esille myös sen, että apua saa tarvittaessa erilaisilta yhteiskunnallisilta instituutioilta. Näistä mainittiin ainakin sosiaalipalvelut ja poliisi.

H5: Koska poliisi auttaa ihmisiä eli ei tule mitään ongelmia, eikä tuotta täällä Suomessa huumeita eikä rikollisia ihmisiä eikä kukaan tule sinulle ja ottaa sinun tavara ja ei tappaa sinut. Poliisi aina auttaa.

Nuorilla on siis suhteellisen positiivinen kuva suomalaisesta yhteiskunnasta mitä tulee avun saamiseen. Esimerkiksi suhtautuminen poliisiin kertoo jotain siitä, että suomalainen järjestelmä koetaan turvallisena ja luotettavana. Maahanmuuttajilla voi helposti olla omasta maastaan lähtöisin oleva käsitys siitä, että poliisiin tai muihin viranomaisiin ei voi luottaa korruptoituneisuuden tai muiden syiden takia. Haastateltavistani vain yksi kertoi pelkäävänä poliisia, mutta muutama kertoi oman asenteensa poliisia kohtaan muuttuneen asioituaan heidän kanssaan Suomessa.

9.3 Kokemukset torjunnasta

Pääosa nuorten puheessa esiintyvistä suomalaisten torjuvasta toiminnasta oli yksityishenkilöiden tekemää. Virallisen vastaanottavuuden osalta olen käsitellyt torjunnan kokemukset edellisessä luvussa. Suomeen tullessa vaikeinta maahanmuuttajanuorille olivat suomen kieli ja suomalaisten asenteet. Rasismia oli kokenut muutama haastatelluista, vaikka kaikki eivät siitä rasismina puhuneetkaan.

9.3.1 Ennakkoluulot – “Miksi sinä tulet Suomiin?”

Lieksalaisten yleiset ennakkoluulot maahanmuuttajia kohtaan olivat tulleet esille esimerkiksi siinä, että moni lieksalainen välttää maahanmuuttajien asuttamalla alueella kulkemista. Alueella asuu myös suomalaisia, mutta sillä on aiemmin ollut kyseenalainen maine syrjäytyneiden asuinalueena. Monilla lieksalaisilla on siis ollut alueesta jo valmiiksi sellainen

kuva, että sinne ei kaikkien kannata mennä. Lieksan vuokrataloilla on alueella paljon asuntoja, jotka aikaisemmin olivat tyhjillään. Maahanmuuttajien asutettua useita alueen vuokra-asunnoista tämä kuva tuntuu vain vahvistuneen. Esimerkiksi yhden maahanmuuttajanuoren suomalainen kaveri ei aikonut ensin uskaltaa lähteä sinne ollenkaan, ja tämän äiti oli myös epäilevällä kannalla päästääkö lastaan sinne.

H1: Että mä olen kuttunut yksi mun kaveri, että tule käymään tänne ja hän sanoi että missä oot ja mä että (maahanmuuttajien asuttama alue):lla ja että hän että mä en tule siellä. Ja mä että minkä takia sä et tuu siellä. Hän että ku mua pelottaa.

L: Joo, elikkä siis johtuuko se vaan siitä, että siellä on niin paljon maahanmuuttajia siellä alueella?

H1: Niin, siis ja ajattelevat että maahanmuuttajat ovat vähän vaarallisempia kuin suomalaiset.

Ennakkoluulot jakaantuivat maahanmuuttajanuorten mielestä jonkin verran ikäryhmittäin. Nuorten kerrottiin yleisesti ottaen olevan kiinnostuneempia maahanmuuttajien kanssa olemisesta kuin vanhempien ihmisten. Vanhemmilla ihmisillä (joilla viitattiin aikuisiin tai vanhuksiin) ajateltiin olevan enemmän ennakkoluuloja kuin nuorilla.

Yksi työistä toi esille sen, että lieksalaiset nuoret ovat kuitenkin paljon vaikeammin lähestyttäviä kuin nuoret jossain muualla. Hänellä oli aikaisemmin ollut hyviä kokemuksia suomalaisista nuorista vastaanottokeskuksessa oloajaltaan, jolloin hän oli tutustunut paikallisiin nuoriin. Lieksassa nuoret tuntuivat hänen mielestään olevan kuitenkin passiivisia maahanmuuttajien suhteen.

L: No voisko sun mielestä tehdä sille asialle jotain, että suomalaiset ja maahanmuuttajat jotenki helpommin tulis keskenään toimeen tai että he kohtais enemmän tai?

H9: Täällä tai? Täällä, en mä tiä, koska aina oon aika sillain, nuoret ei ole, eivät halua tulla ystäviä ulkomaalainen kanssa.

Paljon ennakkoluuloista voi kuitenkin johtua siitä, etteivät ihmiset ole aikaisemmin olleet tekemisissä kenenkään kanssa, jotka tulevat muista maanosista tai niin erilaisesta kulttuurista kuin he itse. Yksi maahanmuuttajanuorista oli vierailut paikallisessa koulussa, ja hän kertoi, että häneltä oli kysytty ”kaksituhatta eri kysymyksiä”.

Lieksassa on myös ollut paljon puhetta siitä, mitä maahanmuuttajien ylläpito maksaa kaupungille ja paljonko heille maksetaan tukia. Sitkeässä on istunut esimerkiksi huhu, että sosiaalitoimisto maksaisi maahanmuuttajille autokoulun. Kun oikeaa tietoa näistä asioista ei

ole ollut saatavilla, on päässyt helposti syntymään turhia ennakkoluuloja. Väärät käsitykset ovat vahvistuneet entisestään, kun viime syksynä tuli ilmi, että Lieksan sosiaalitoimen tekemistä erikoisjärjestelyistä maahanmuuttajien toimeentulon myöntämisessä (MTV Uutiset 26.10.2011).

9.3.2 Rasismi – ” (S)e on hyvin vähän porukka”

Noin puolet haastattelemistani maahanmuuttajanuorista kertoi heihin kohdistetusta avoimesti rasisisesta käytöksestä Lieksassa. Yleensä kuitenkin korostettiin, että ”*se on vain muutamia kaveri, jotka tekee sellaista*”. Racistiset asenteet ovat helpommin näkyvillä kuin hyväksyvät asenteet, sillä niitä ei välttämättä tuoda erityisesti maahanmuuttajien tietoon.

H1: (H)yvät ihmiset ei aina puhu sun kanssa ja he sanovat, että tuo on ihan mukava ja kävelevät heidän oman tien ja menevät heidän omaan juttuun, mutta sen paha ihminen aina tulee sun perään tai on mahdollista, että viikossa sie tavaat, sie tavotat hänelle neljä kertaa.

Erään haastatellun autoa oli vahingoitettu ja myöhemmin sen ikkunoihin oli kirjoitettu rasisisia ilmauksia. Muita oli nimitelty ja pari nuorta oli kohdannut uhkaavia tilanteita, joissa nimittelijä oli tullut hyvin lähelle tai jopa uhkaillut nuorta puukolla. Kerrottiin myös kavereille sattuneesta tapauksesta tai sellaisten uhista, joissa suomalaiset olivat hyökänneet joukolla yksittäisten maahanmuuttajien kimppuun.

Tytöt puhuivat vähän rasismien kokemuksista. Kaksi tytöistä kertoi, että he ovat kuulleet Lieksassa tapahtuneesta rasismista, mutta sanovat, että he eivät ole itse kokeneet sitä. Yhtä tyttöä olivat suomalaiset pojat kiusanneet hänen ollessaan aikaisemmin suomalaisten kanssa yhdessä koulussa. Kaksi tytöistä sanoi suoraan, että lieksalaiset eivät pidä maahanmuuttajista.

H9: Nuoret suomalaiset asuu täällä Lieksassa. Mä luulen, että he ei tykkäävät vähän ulkomaalainen Somaliasta.

Kaksi haastatelluista sanoi, että heidän mielestään Lieksassa ei ole rasisteja. Toinen tosin kertoi, että tilanne on muuttunut siitä, millaista Lieksassa oli joitain vuosia sitten. Uhkaavat tilanteet olivat myös saattaneet kääntyä pääläelleen nuoren oman asenteen vuoksi. Jos uhkaavaan tilanteeseen suhtautui itse rennosti tai huumorilla, myös uhkaavasti käyttäytynyt saattoi muuttaa lähestymistapaansa ja tilanne päättyä hyvänhenkiseen sananvaihtoon.

Rasistinen käytös laitettiin helposti päihteiden piikkiin. Kaksi tytöistä kertoi, että lieksalaiset huutelevat ja kiroilevat maahanmuuttajille – erityisesti silloin, kun ovat humalassa. Yksi haastatelluista vähätteli ulkomaalaisten haukkumista ja nimittelyä, koska ”*se on ihan normaali, kun jätkä on kännissä*”, eikä siinä tilassa olevia voi hänen mielestään syyttää rasisteiksi. Yksi nuorista kertoi kokeneensa nimittelyä omilta kavereiltaan. Hän ei osannut suhtautua haukkumisiin vakavasti, koska ne olivat yleensä tapahtuneet humalatilassa ja niitä oli häneltä jälkeinpäin pyydely anteeksi.

Nuoret eivät puhuneet rasismista erityisen avoimesti, ja muutama heistä jopa kielsi rasismia (enää) esiintyvän Lieksassa. Se, ettei rasismista puhuttu paljoa, saattoi johtua siitä, että minä, haastattelija, olen kantaväestöä edustava valkoinen suomalainen, jonka ei oleteta kohdanneen rasismia. Haastattelijan valkoisuus saattaa vaikuttaa siihen, mitä haastatellut haluavat kertoa kokemuksistaan (Dunbar, Rodriguez ja Parker 2002). Rasismista saatetaan myös puhua todella vähän muissa yhteyksissä, joten siitä ei ole välttämättä luontevaa puhua laisinkaan. Anna Rastas (2004) on tutkinut monikulttuuristen nuorten ja aikuisten (esim. lapsena adoptoitujen henkilöiden) kokemuksia rasismista ja havaitsi, että nuoret eivät yleensä puhuneet rasismista vertaisryhmissään eivätkä myöskään koulussa tai kotona. Rasismia käsitellään eri tavoin. Kokemukset rasismista tulkitaan sen kautta, mikä oma asennoituminen on sen tuottamiin kategorioihin ja hierarkioihin. (Rastas 2004, 36.)

Saatoimme myös puhua eri asioista, kun puhuimme rasismista. Rasismi ymmärretään eri tavoin sekä arkipuheessa että tutkimuskirjallisuudessa. Monesti vain todella pahat ja ikävät asiat määritellään rasismiksi. Tiettyjen ryhmien suunnalta ilmenevää rasistista käytöstä saatetaan myös suvaita ryhmän iän vuoksi. Monikulttuuriset nuoret eivät Rastaa tutkimuksessa tuominneet esimerkiksi vanhusten ja lasten rasistista käytöstä. Osittain tämä johtuu kasvatuksen kautta sisäistetystä velvollisuudesta kunnioittaa vanhuksia ja ymmärtää pieniä lapsia. Rastas on myös havainnut tutkimuksessaan, että maahanmuuttajanuoret liittyvät vanhuksiin oletuksen, ettei heillä vain ole valmiuksia ymmärtää rasismiin liittyviä kysymyksiä. Kyky ymmärtää näitä asioita saatettiin helposti sitoa vain omaan sukupolveen. (Mt., 37–47.) Omassa aineistossani tämä tuli myös esille. Erityisesti vanhusten asenteisiin viitattiin sillä, että heidän on vaikea ymmärtää uusia Lieksaan muuttaneita ryhmiä. Myös päihtyneiden henkilöiden törkeää kielenkäyttöä maahanmuuttajanuoret selittivät samalla tavoin kuin vanhusten ymmärtämättömyyttä.

Aineistossa oli eroja siinä, miten pojat ja tytöt puhuivat rasismista. Tytöt puhuivat siitä tuskin lainkaan ja jos he puhuivat rasismista, tapahtui se lähinnä maininnan tasolla. Pojat puhuivat rasismista enemmänkin. Poikien puheissa rasismi saatetaan liittää helpommin poikien maailmaan kuuluvaksi kiusoitteluksi ja tilanteiksi, joista heidän itse pitää sankarillisesti selvitä (Rastas 2004, 40). Tämä saattaa selittää joidenkin haastattelemieni vähättelevän suhtautumisen rasismiin. Yksi pojista kielsi kokonaan, että Lieksassa olisi rasismia, mutta kertoi kuitenkin jopa omien kavereidensa nimittelevän häntä rasistisesti. Poikien puheissa esiintyi myös enemmän selviytymiskeinoja, joita he olivat käyttäneet rasistista tai muuten uhkaavaa käytöstä kohdatessaan.

Tyttöjen kohdalla jäin kuitenkin vielä pohtimaan, kokevatko he rasismia eri tavoin vai ovatko he myös tosiaan kokeneet vähemmän rasismia kuin pojat. Kyseiset tytöt saattoivat olla myös hieman poikia suojatummassa asemassa kulttuurisesti ja uskontonsa kautta, mutta myös asumisjärjestelyidensä vuoksi.

Maahanmuuttajanuoret ovat Lieksassa kokeneet sekä vastaanottavuutta että torjuntaa. Vastaanottavuus voi olla esimerkiksi kannustamista kotoutumiseen, jolloin pääroolissa on tarvittavien taitojen hankkiminen. Taitojen hankkimiseen kannustamalla annetaan nuorille viesti, että he voivat olla suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä, jos he tekevät sen eteen töitä. Suomalaiset voivat kannustamisen lisäksi auttaa maahanmuuttajia näiden taitojen kartuttamisessa yksityishenkilönä tai ammattilaisena. Kotoutumista yritetään kuitenkin myös hidastaa asettumalla ”kotouttajien” vastavoimaksi. Nuorten on annettu ymmärtää, että he eivät ole tervetulleita Lieksaan tai ylipäätään Suomeen. Torjunta saattaa osaltaan perustua tiedon puutteeseen ja toisaalta tunteeseen siitä, että oma asema on uhattuna pienessä kaupungissa, jossa on huono työllisyystilanne, huono huoltosuhde ja suuri muuttohävikki.

9.4 Jäsenyys ja ihmissuhteet

Edellä käsiteltyjen vastaanottavuuden muotojen lisäksi sitä koetaan ystävyys-suhteiden ja muiden vastaavien suhteiden syntymisen kautta. Se, miten maahanmuuttaja löytää ystäviä uudesta asuinpaikastaan, vaikuttaa suuresti hänen kotoutumiseensa ja siihen, minkälaisena hän näkee asuinpaikkansa. Myös hyvä vapaa-aika tarkoittaa monikulttuurisille nuorille sitä, että heillä on mahdollisuus luoda ja ylläpitää ystävyksiä sekä kuulua joukkoon (Harinen ym.

2009, 11). Vastaanottavuus näkyy tällä paikallisen yhteisön tasolla yksilöiden välisinä suhteina, ja vastaavasti torjuvuus ilmenee suhteiden puutteena. Lähestyn jäsenyyksiä välineinä vastaanottavuuden määrittelemisessä. Esille nousevat nuorten jäsenyyden kokemukset henkilökohtaisten ihmissuhteiden kautta.

9.4.1 Maahanmuuttajanuorten suhteet lieksalaisiin – ”(T)e olette vähän ujoja”

Tutkimukseni haastateltujen joukossa ilmeni selkeä kahtiajako maahanmuuttajatyttöjen ja poikien välillä, kun oli kyse heidän ihmissuhteistaan suomalaisten kanssa. Haastatelluilla työillä ei haastatteluhetkellä ollut oman ikäisiään suomalaisia kavereita Lieksassa, vaikka tuttuja saattoi ollakin. Yhdellä oli hyvä suhde suomalaisiin naapureihinsa, joilta hän pystyi kysymään apua erilaisiin ongelmiin. Kyseisellä naapuripariskunnalla oli tytär, jonka kanssa haastateltu oli kaverisuhteessa. Tytär oli aiemmin asunut Lieksassa, mutta muuttanut sittemmin muualle.

Pojilla oli tyttöjä useammin suomalaisia kavereita. Jotkut pystyivät kertomaan niiden lukumäärän, mutta joukkoon mahtui myös niitä, jotka sanoivat tuntevansa koko Lieksan ja tuntevansa olonsa tervetulleeksi missä vain Lieksassa. Kyseinen nuori kertoi myös, että hänellä on enemmän suomalaisia kuin ulkomaalaisia ystäviä. Yhdellä oli suomalainen tyttöystävä ja toinen poika kertoi, että hänen parhaat ystävänsä ovat suomalaisia. Kaikki pojista kertoivat heillä olevan nuoria lieksalaisia kavereita, mutta myös suhteet vanhempiin ihmisiin mainittiin. Vanhempien ihmisten kanssa saatettiin esimerkiksi erityisesti harjoitella suomen kieltä. Vanhempiin ihmisiin saattoi olla myös muodostunut hyvin läheinen suhde erityisesti silloin, jos nuoren vanhemmat eivät olleet Suomessa tai olivat kuolleet. Kuten aiemmin tuli jo ilmi, erityisen läheisiä suhteita saattoi olla esimerkiksi tukikoti Tuikun ohjaajiin.

H4: Tosiaan yksi Tuikun ohjaaja, tai oikeastaan kaksi. (--) Molemmat on sama kuin minun äiti ihan oikeasti. Mä tykkään, mä rakastan heitä tosi paljon. Ku mulla on aikaisemminkin ollut paljon ongelma, he ovat auttanut aika paljon. Ja vieläkin, jos minä tarvitsen jotain, minä soitan heille heti. Eli melkein he ovat sama kuin minun äitejä ja he päättävät, mitä minä teen. Mulla on muutenkin on ollut ongelma oikeasti ilman heitä mun elämä meni ihan heti alaspäin.

Halua tutustua suomalaisiin kyllä löytyi kaikilta haastatelluilta. Osalla syynä suomalaisten kaverien puutteeseen, erityisesti tyttöjen kohdalla, voi olla epävarmuus omasta kielitaidosta. Suomalaisten syyksi laitetaan kuitenkin osa siitä, että heihin on vaikeaa tutustua.

L: No kuvitteletko, että jos haluat tai yrittäisit tutustua niin onnistuis?

H2: Joo kyllä. Mutta suomalaiset ihmiset ei puhu paljon.

L: Niin

H2: (naurahtaa) En tiä. Ja se on sitten, en minä, siksi minä en tunne suomalaisia.

Suomalaisilta toivottiin ystävällisyyttä, mutta heitä syytettiin useaan otteeseen haastattelujen kuluessa ujoudesta ja niin myös tässä yhteydessä. Suomalaisille esitettiin myös toiveita siitä, että maahanmuuttajat hyväksyttäisiin ja että heidän uskottaisiin olevan vain "ihan tavallisia ihmisiä".

L: Mutta onko kaikki suomalaiset ujoja?

H8: Vain sata prosenttia tai kaksi tai kolme sosiaali. (--) Tai enempi on ujo ihmisiä.

Aiemmin tuli esille, että vastaanottavuutta on koettu erityisesti ammatillisesti maahanmuuttajanuorten kanssa tekemisissä olevien henkilöjen kautta. Rasismi ja muu syrjintä taas koetaan yksityishenkilöiden ilmaisemana. Positiivinen kanssakäyminen suomalaisten kanssa tapahtuukin siis harmittavan usein ammattilaisten kanssa. Ammatillaiset ovat velvoitettuja hoitamaan maahanmuuttajien asioita ja olemaan heidän tukena. Tästä syystä nuoret toivat esille kaipaavansa erityisesti "tavallisten suomalaisten" kanssa juttelemista.

Kaikki maahanmuuttajanuoret kuitenkin kertoivat, että heillä on muita kuin suomalaisia ystäviä. Yleensä suurin osa ystäväistä oli kotoisin samasta maasta kuin he itse. Oman maalaisten kanssa koettiin olevan helpompaa viettää aikaa, koska heidän kanssaan ei ole kieliongelmiä.

Muualla asuneet toivat esille eron Lieksan ja toisen paikkakunnan välillä. Toisaalla maahanmuuttajiin oli suhtauduttu positiivisella mielenkiinnolla, ja haastateltu oli saanut sieltä ystäviä ja pystynyt näin oppimaan paremmin suomea. Lieksassa taas vaikutti hänen mielestään siltä, että nuoret eivät pidä somaleista. Suhtautuminen paikallisiin nuoriin vaihteli pitkälti sen mukaan, oliko haastatellulla lieksalaisia kavereita vai ei. Jakolinja kulki vahvasti tyttöjen ja poikien välillä. Pojat saattoivat viettää paljonkin aikaa suomalaisten ystäviensä kanssa harrastusten ja muun vapaa-ajan vieton parissa. Ystävät olivat löytyneetkin esimerkiksi harrastusten parista. Tällaiset ystävät olivat valmiita puolustamaan maahanmuuttajaystävänsä ja jopa tämän kavereita rasistisilta hyökkäyksiltä. He olivat myös toivoneet, että eräs haastateltavista ei muuttaisi Lieksasta pois opiskelujen perässä.

Ystävyysuhteet ovat Virpi Kauton (2009) mukaan monikulttuurisille nuorille yleisimmin joko melko tai todella tärkeitä. Ystävät tuovat mukanaan hyväksytyksi tulemisen tunteen sekä elämäniloa ja onnellisuutta. Ystävyys syntymiseen vaikuttaa vuorovaikutuksen määrä. Vuorovaikutuksen ei tarvitse välttämättä edes tapahtua minkään erityisen tekemisen äärellä, vaan nuoret pitävät myös pelkästään ajan kuluttamista yhdessä tärkeänä. Maahanmuuttajien saattaa olla helpompi tutustua paremmin muihin maahanmuuttajiin kuin suomalaisiin. Tämä saattaa johtua heidän yhteisistä kokemuksistaan siitä, että heidät nähdään erilaisina valtaväestön näkökulmasta. Suomalaisen ystävien saanti on Kauton tutkimien monikulttuuristen nuorten mukaan yleensä vaikeaa, mutta se helpottaa sitä myöten, kun Suomessa on asunut pitempään. Vaikeinta ystävien saanti on ollut entisen Neuvostoliiton alueilta tai Afrikasta tulleille. Monikulttuuriset nuoret näkevät ystävien saannissa tärkeänä myös sen, miten he itse käyttäytyvät tai minkälaisia luonteenpiirteitä heillä on. Sosiaalisuus on avuksi, kun taas ujoudesta tai hiljaisuudesta voi olla haittaa. Oma aktiivisuus on myös olennaista. (Kautto 2009, 63–69.)

Haastattelemani nuoret olivat samoilla linjoilla ja korostivat sitä, että suomalaisille pitää mennä puhumaan. Vaikka suomalaiset nähtiinkin hiljaisina ja ujoina ja sen vuoksi hieman vaikeasti lähestyttävänä, nuoret totesivat, että maahanmuuttajanuorten pitää myös tehdä aloitteita ja että suomalaisten kanssa pitää olla sinnikäs.

H6: Niin, en, joo, jos en tämä, jos maahanmuuttaja ajattelee, että jos hän, suomalainen, ei halua puhua hänen kanssa ja suomalainen ajattelee, että hän ei halua puhua hänen kanssa, miten, sen takia ei nopiasti tulee keskustelemaan. Mutta jos ensin tervehtii ja istuu vieressä ja laittamaan puhuun jostakin asiasta ja sitten tulee tutustumaan ja ehkä tulee kaveriksi myös.

H1: (I)han pikkuhiljaisesti kun tavataan sata kertaa niin sitte satayhdes kerta (naurahtaa) pitäisi varmaan puhua.

Aiemmin on jo käynyt ilmi, että tutkimani tytöt viettävät poikia vähemmän aikaa kodin ulkopuolisissa harrastuksissa, ja heille on myös tarjottu vähemmän mahdollisuuksia kanssakäymiseen suomalaisten kanssa esimerkiksi työn muodossa. Lisäksi nuorilla ei ollut mahdollisuutta kanssakäymiseen samanikäisten nuorten kanssa koulussa, jossa he viettävät huomattavan osan ajastaan. Useat tytöistä – vaikka myös jotkut pojistakin – määrittivät kodin omaksi paikakseen. Kotiin harvoin kukaan tulee kolkuttamaan ovelle ja ystäväystymään, vaikka yhdellä nuorista olikin löytynyt suomalaisia tuttavuuksia myös naapurista. Tällaista

eräänlaista sosiaalista eristäytymistä saattavat edistää kulttuuriset tekijät tai henkilökohtaiset mieltymykset. Merkitystä on kuitenkin myös suomalaisen yhteisön käytöksellä, josta puhun seuraavaksi.

9.4.2 Sisään pääsy yhteisöön – ”(J)os mie olen ihan ystävällinen”

Joillain nuorista oli ollut vaikeaa tutustua suomalaisiin syystä tai toisesta. Osaltaan suhteiden solmimiseen vaikutti se, että suomalaisten kanssa suhteiden solmiminen vaati nuorten mielestä tiettyjä asioita. Suomen kieli oli näistä tärkein. Myös ne, joilla oli suomalaisia ystäviä, tiesivät, että joillakin on vaikeaa tutustua yli kansallisuusrajojen. Eri ryhmien välillä nähtiin selkeä jakolinja.

H5: (U)lkomaalaiset jäävät oma porukkaan ja suomalaiset ovat oma porukka. Eli et kaupungissa näe, että jotkut kävelee, että suomalaisten kanssa tai ulkomaalaisten kanssa.

Suomalaiseen yhteisöön sisään pääseminen edellytti nuorten puheessa se, että on perillä tietyistä suomalaisten kesken vallitsevista säännöistä. Nuoret totesivat, että suomalaiset eivät esimerkiksi pidä tuntemattomien ihmisten kanssa puhumisesta, ja että saattoi kestää pitkäänkin, että johonkin henkilöön oikeasti pääsi tutustumaan. Jotta pääsisi sisään suomalaiseen yhteisöön, saattaa joutua muokkaamaan käyttäytymistään suomalaiseen olemiseen sopivammaksi. Esimerkiksi äänekkäs puhuminen nähtiin ongelmallisena suomalaisten kanssa ollessa. Maahanmuuttajanuori saattoi ottaa myös esimerkkinä olemisen omaksi tehtäväkseen. Silloin hän saattoi yrittää selittää muiden maahanmuuttajien tekemisiä tai olla kulttuurisena tulkkina eri ryhmien välillä. Yksi haastateltu koki suomalaisten ystäviensä kanssa ollessaan edustavansa samalla muitakin maahanmuuttajia ja hänestä tuntui, että hänen pitää antaa suomalaisille kavereilleen hyvä kuva itsestään myös sen vuoksi.

H5: Ja silloin mie olen suomalaisten kanssa, en mie oikeastaan ole sama kun silloin ku mie olen somalialaisten kanssa että mulla on vähän eri tavoite. Kun mie olin että ensimmäinen henkilö, joka menisi heidän luo tai uskalsivat, että heidän, olla heidän kanssa. Niin sitte en halusi, että kaikki ajattelee, että jos huan siellä, että kaikki sitten ajattelevat, että kaikkia huuavat. Mutta jos mie olen ihan ystävällinen ja halusin ymmärtää kaikkia, niin se on helpompi, että kuunnella. Pitää kuuntele. Niin.

H1: Noo, jos me otetaan esimerkiks eli (maahanmuuttajaryhmä) kun joku kaveri tulee sua ja sie olet tekemässä jotakin tai hän hei niin menee lyömään sua sanoo että no

moi ja niin edelleen, mut (nauraen) jos sie lyöt suomalaisia se vois olla väkivalta-asioita sitten, se on vähän huono suomalaisille.

Suomalaisten suunnalta on esitetty vaatimuksia tai ihmettelyä maahanmuuttajien käytöstä kohtaan, joka on johtanut siihen, että maahanmuuttajat ovat alkaneet muokata omaa käytöstään. Lieksassa on saattanut esiintyä kantaväestön suunnalta yhdenmukaisuuspaineita. Paineet saatetaan ilmaista tietoisesti tai tiedostamattomasti, ja ne liittyvät muun muassa kulttuurisiin koodeihin ja sääntöihin (Kim 2001, 152). Tässä mielessä haastateltujen kertomat esimerkit viestivät siitä, että he ovat jo oppineet suomalaisen kulttuurin koodistoja, ja osaavat jo mukautua niihin muuttamalla käytöstään riippuen siitä, ovatko suomalaisten vai oman maalaistensa seurassa.

Suomalaisnuorten yhteisö saattaa näyttäytyä ryhmänä, johon on vaikeaa tai jopa mahdotonta päästä, jos siihen ei ole yksittäistä kontaktia. Joskus suomalaisen nuorisoryhmän jäsenen täytyy ikään kuin mennä takuuseen siitä, että maahanmuuttajanuori on tarpeeksi luotettava ja siten hänet voidaan hyväksyä ryhmään. (Souto 2011, 142.) Tutkimani nuorten joukossa oli myös niitä, jotka toimivat tällaisina välittäjinä ja takaajina muille maahanmuuttajanuorille päästyään itse ensin sisälle suomalaiseen yhteisöön. Yksi haastateltavista kertoi ottavansa juhliin tai muihin tapaamisiin suomalaisten kanssa mukaansa aina jonkun kaverin ja sitten tutustuttanut ihmisiä toisiinsa. Nuoret eivät siis olleet myöskään täysin tyytyneet kohtaloonsa ja asetettuihin rajoihin, vaan niitä pyrittiin rikkomaan ja siten hälventämään ennakkoluuloja sekä kyseenalaistamaan jäsenyyden ehtoja.

Ystävyys- ja ryhmäsuhteiden rakentuminen on maahanmuuttajanuorelle monimutkainen palapeli. Ystävyyksien syntymiseen on Lieksassa asuvien maahanmuuttajanuorten elämässä vaikuttaneet sekä harrastukset, oma asenne ja olosuhteet. He, jotka eivät ole vielä kotoutuneet täysin, ovat herkemmin vailla suomalaisia ystäviä esimerkiksi puutteellisen kielitaidon ja suomalaisen käyttäytymiskoodiston tuntemattomuuden vuoksi. Aktiiviset ja hyvin suomea puhuvat nuoret ovat saaneet suomalaisia ystäviä helposti. Samaan aikaan ystävyksien syntymiseen vaikuttavat kuitenkin myös se, minkälaisia paikkoja tutustumiselle on tarjolla. Haastattelemani maahanmuuttajista suurin osa oli koulussa, jossa ei ollut juuri suomalaisia oppilaita. Myöskään nuorisotyö ei ole Lieksassa juuri onnistunut tarjoamaan paikkaa monikulttuuriselle kohtaamiselle. Suomalaisesta yhteisöstä asetetaan myös tietoisia tai

tiedostamattomia vaatimuksia sille, kenet päästetään suomalaisten piireihin ja ketä ei. Vastaanottavuuden voidaan tässä yhteydessä tulkita vastavuoroiseksi suhteeksi maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä, sillä suomalaiset eivät voi olla vastaanottavia, jos maahanmuuttajat eristäytyvät. Tietenkään asia ei ole siltikään yksinkertainen, sillä eristäytymiseen vaikuttaa se, miten suomalaisen yhteisön kuvitellaan maahanmuuttajiin suhtautuvan. Lieksassa siitä ollaankin oltu montaa mieltä. Media välittää yhdenlaista kuvaa ja maahanmuuttajillakin on ollut siitä erilaisia näkemyksiä. Tutkimukseni viimeisenä osiona käsittelen tämän ilmapiirin muutosta Lieksassa.

9.4.3 Vastaanottavuuden muutos Lieksassa – “(N)yt ei kukaan huutaa.”

Vaikka edelleen Lieksassa kerrottiin olevan jonkin verran rasismia, totesivat Lieksassa pitempään olleet nuoret tilanteen olevan paljon parempi kuin joitain vuosia sitten. Kun ensimmäiset maahanmuuttajat tulivat Lieksaan, heitä katsottiin kummasti ja he herättivät oudoksuntaa. Yksi nuori kuvasi tilannetta shokeeraavaksi lieksalaisille, sillä koskaan aiemmin ei kaupunkiin ollut tullut niin paljon ulkomaalaisia. Rasismi oli silloin avoimempaa – nyt yksi haastatelluista on sitä mieltä, että kaupunki on muuttunut niin paljon, että Lieksassa ei enää olisi rasisteja paria ihmistä enempää. Rasistisia heittoja kuultiin maahanmuuttajien tulo-alkuaikoina enemmän.

Aikaisempaa rasistisempaa asennetta perusteltiin heikoilla taustatiedoilla tulijoiden lähtömaista. Kun tieto turvapaikanhakijoiden kotimaiden oloista oli lisääntynyt, myös suvaitsevaisuus kasvoi. Lähtötilannetta kuvattiin jopa maahanmuuttoaiheisissa keskusteluissa käytetyin lauseenparsin:

H5: (Jos) ennen ajatteli, että oho toi on ihan pahoja ja ne tulevat että meidän naisia ja meidän rahat ja kaikki, niin sitten pikkuhiljaa hän ajattelee, että oho heidän koti on ihan sota, ei pysty elää, no siinä on se. Sitten pikkuhiljaa ohi.

H5: (N)yt tuntuu ihan kaikki tuntevat ja tietävät ja eikä kukaan kiinnosta, jos kävelet jossain. Tai jos ajat polkupyörää tai jos ajat auto. Ja että käsi toimii vaan, että (tekee viuh äänen ja heilauttaa kättä) moi. Se on muuttu aika paljon. Sillon minä tulin (vuosiluku) täältä. Täällä oli ihan hankala. Jos kävelet kadulla, joku huutaa sinulle tai sanoo pahasti. Mutta nyt ei kukaan huutaa.

Muutosta kuvattiin hitaaksi, mutta nykyinen tilanne todettiin selvästi erilaiseksi kuin se, mistä oli lähdetty liikkeelle. Enää maahanmuuttajat eivät kiinnitä alkuperäisväestön huomiota

samalla tavoin. Maahanmuuttajat ja lieksalaiset ovat myös tutustuneet keskenään ja katukuvassa voi nähdä heidän tervehtivän toisiaan, kun aluksi ryhmät olivat hyvin eriytyneitä. Nuorten kohdalla tilannetta pidetään edelleen hieman huonona, mutta pikkuhiljaa rajoja on rikottu heidänkin kanssa. Näin on monesti käynyt maahanmuuttajien oman aktiivisen käytöksen johdosta. Merkitystä on sellaisilla tapahtumilla, kuten sillä, että yksi haastatelluista vei suomalaisen kaverinsa maahanmuuttajien asuinalueelle näyttääkseen tälle, ettei siellä ole mitään pelättävää.

H1: (N)yt hän tuu käymään, ei enää pelottava ja hän sanoo että mä kerro äitille, että ei oo mitään pelottavaa.

Lieksan nykyistä mainetta rasistisena kaupunkina pidettiin täysin liioiteltuna.

H4: (I)hmiset puhuvat paskasta lieksalaisten selän takana, että lieksalaiset ovat rasistia. Mä en voi ott... sanoi, että kaikki lieksalaiset ovat rasisti ja hullu. Kyllä täällä on joku, ehkä pari ihmisiä, mutta ei kukaan voi sanoa, että kaikki lieksalaiset.

Lieksa on muuttunut asuinympäristönä suvaitsevammaksi tai ainakin monikulttuurisuudesta on tullut niin tavallista, että rasistiset ajatukset pidetään nykyään helpommin omana tietona. Kaupungissa näyttää tapahtuneen asenneilmapiirin muutos suvaitsevampaan suuntaan rasismikohusta huolimatta. Taustalla lienee se, että kaupunkiin tullessiin maahanmuuttajiin ja heidän taustoihinsa on ehditty tutustua ajan kanssa ja jyrkät asenteet ovat muuttuneet. Muutos voi tosin selittyä myös sillä, että samalla kun keskustelu rasismista on lisääntynyt, rasistisia asenteita omaavat henkilöt ovat katsoneet paremmaksi pitää ajatuksensa omana tietonaan, koska ovat havainneet rasismin olevan paheksuttu suhtautumistapa.

10 Tulokset

10.1 Maahanmuuttajanuorten kokemukset suomalaisen yhteiskunnan ja yhteisön vastaanottavuudesta

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, millä tavalla maahanmuuttajanuoret kokevat suomalaisen yhteiskunnan ja yhteisön vastaanottavuuden. Vastaanottavuus, jonka olen aineiston analyysin myötä tyypitellyt tapahtuvaksi kolmella eri tasolla suomalaisessa yhteiskunnassa, ei ole yksinkertainen tai helposti käsiteltävä asia. Maahanmuuttajanuorten kokemuksia suomalaisesta vastaanottavuudesta ei myöskään voi tiivistää yhteen virkkeeseen, sillä vastaanottavuus ilmenee eri tasoilla erilaisena. Samalla tasolla ilmenevä vastaanottavuus tarjoaa sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia, ja niistä muodostuu kokonaisuudessaan yleiskuva suomalaisista ja Suomesta maana. Maahanmuuttajanuoret ovat Suomessa olonsa aikana kokeneet monia uusia ja yllättäviä asioita, olleet kotoutettavana ja kenties kotoutuneet. Elämän aloittaminen Suomessa on ollut prosessi itse kullekin, ja kotoutumislain määritelmän mukainen kotoutuminen on vielä monilla kesken. Näiden prosessien edetessä maahanmuuttajanuoret ovat päässeet tarkastelemaan suomalaista yhteiskuntaa eri näkövinkkeleistä.

Vastaanottavuuden kokemukset ovat syntyneet erilaisissa elämäntilanteissa sitä mukaa, kun turvapaikanhakijoina saapuneet nuoret ovat päässeet eteenpäin erilaisista suomalaisen vastaanotto- ja kotouttamispolitiikan vaiheista. Heidän ensikosketuksena Suomeen on tapahtunut viranomaisten kautta oleskelulupahakemuksen jättämisenä ja sen jälkeen vastaanottokeskuksessa olemisena. Haastattelemieni nuorten mukaan asuminen vastaanottokeskuksissa voi olla pitkäväteistä, jos oman ikäistä tai muuten mielekästä seuraa ei ole tarjolla. Mahdollisuus suomen opiskeluun keskuksissa olon aikana nähtiin hyvänä, mutta silti keskuksista haluttiin mieluummin pois elämään oikeaa elämää ja opiskelemaan ”kunnolla”.

Seuraava etappi nuorilla on ollut siirtymä kuntiin. Lieksassa he kohtasivat virallisen kunnallisen kotouttamisen, johon oltiin suurilta osin tyytyväisiä. Kaupunki on onnistunut lyhyessä ajassa luomaan hyvin maahanmuuttajia palvelevan Koto-toimiston sekä matalan kynnyksen sosiaalista toimintaa. Toisaalta maahanmuuttajanuorten kotoutumista hidastaa Lieksan Kristillisen opiston maahanmuuttajapainotteisuus ja sen vaikutus siihen, löytävätkö

nuoret omanikäisiä suomalaisia kavereita. Monikulttuurisilla nuortenilloilla on yritetty paikata tilannetta siinä kuitenkaan onnistumatta. Kolmas sektori, vapaaehtoistoiminta ja liikuntaharrastukset ovat olleet tukemassa näitä virallisen tahon kotouttamisen toimintoja ja pystynyt myös tarjoamaan nuorille joitain mielekkäitä kokemuksia osallistumisesta ja osaamisesta. Kaikki eivät kuitenkaan ole ottaneet osaa näihin vapaaehtoisen kentän toimintoihin, vaan olleet virallisen kotouttamisen varassa.

Torjumista maahanmuuttajat ovat kohdanneet sekä virallisen että epävirallisen piirissä. Joidenkin nuorten perheenjäsenet eivät ole päässeet Suomeen, mikä on ollut koettelemus. Muutama nuori oli kokenut tullessaan suomalaisen järjestelmän pompottelemaksi nuoren ikänsä vuoksi. Torjuvuus on ilmennyt myös rasismina ja ennakkoluuloina. Maahanmuuttajanuoret tulevat helposti ulossuljetuiksi valtaväestön vuorovaikutuksen ja toiminnan piiristä. Joskus taustalla on maahanmuuttajan oma syrjäänvetäytyvä käytös. Se voi olla suojautumismekanismi valtaväestön torjuvaa käytöstä vastaan. Ulossulkeminen voi johtua myös kieliongelmista tai suomalaisen yhteisön vaatimuksista suomalaisuuden saavuttamisesta ennen yhteiseen toimintaan osallistumista.

10.2 Lieksassa asuvien maahanmuuttajanuorten puhe suomalaisen yhteisön jäsenyydestä ja yhteisöön sisäänpääsystä

Toinen tutkimuskysymykseni koski nuorten kokemuksia suomalaisen yhteisön jäsenyydestä ja siihen sisään pääsemisestä. Useilla haastattelemillani maahanmuuttajanuorilla on suomalaisia kavereita tai ystäviä, mutta ei kuitenkaan kaikilla. Nuoret, joilla oli enemmän suomalaisia tuttuja, olivat usein varmempia kielitaidostaan kuin nuoret, joilla oli vähemmän suomalaisia kavereita. Kotoutuminen voikin ”kasautua” samoille henkilöille: jos maahanmuuttajalla on hyvä kielitaito, hän voi luoda helpommin kontakteja suomalaisiin, ja siten hän luultavasti kehittää myös kielitaitoaan pitemmälle. Lieksalaisia nuoria oli maahanmuuttajanuorten mielestä usein hankala lähestyä, mutta sinnikkäällä kontaktinottamisella nähtiin saavutettavan hyviä tuloksia. Maahanmuuttajat eivät saa siis luovuttaa, jos haluavat suomalaisia ystäviä ja se tuntuu aluksi vaikealta.

Suomalainen ja erityisesti lieksalainen asenneilmapiiri on vaikuttanut kielteiseltä maahanmuuttajia kohtaan viime vuosien tutkimuskirjallisuudessa ja lehtikirjoittelussa. Se ei kuitenkaan vastaa sitä, kuvaa, mikä haastattelemillani maahanmuuttajanuorilla on. Rasismi ja ennakkoluulot heitä kohtaan tunnustetaan, mutta sille ei anneta suurta painoarvoa. Asuminen

Lieksassa on muuttunut helpommaksi, sillä rasismin todetaan vähentyneen siellä vuosien varrella ja syksyn 2011 kohu Lieksan rasistisuudesta saa tyrmyksen haastatelluilta maahanmuuttajanuorilta. Päälimmäisenä kuvana nuorten mielessä on kuitenkin maahanmuuttajia vastaanottava Suomi, joka tarjoaa omat resurssinsa myös uussuomalaisten käyttöön. Tieto siitä, että suomalainen yhteiskunta tukee myös niitä, joilla menee heikosti, vaikuttaa myönteisesti kuvaan Suomen vastaanottavuudesta. Kaikista tarjoutuneista tilaisuuksista ollaan kiitollisia ja Suomessa asumista halutaan jatkaa. Suomalaisen kotouttamispolitiikan käytännön toteutuksessa on vielä joitain paikallisesti havaittavissa olevia sudenkuoppia kaksisuuntaisen kotouttamisen ja moniarvoisen integraation ideoiden kanssa. Pääosin politiikka on kuitenkin onnistunut luomaan olosuhteet, joissa maahanmuuttajatkin näkevät mahdollisuuksia edetä koko Suomen mittakaavassa.

10.3 Vastaanottavuuden tyypit tässä tutkimuksessa

Olen analysoinut maahanmuuttajanuorten haastattelupuhetta vastaanottavuuden käsitteen kautta. Yhtäältä käsite on peräisin tutkimuskirjallisuuden kautta syntyneestä kuvasta, mistä ilmiössä on kyse. Toisaalta vastaanottavuuden ilmeneminen on aineistoni analyysin tulos. Vastaanottavuuden määreiksi olen katsonut yleisesti näiden tahojen esittämät eleet sekä yksittäisten henkilöiden julkituomat toiveet. Niitä ovat muun muassa kannustaminen kotoutumiseen kielen oppimisen, opiskelun, harrastusten ja muun aktiivisuuden kautta. Vastaanottavuus koostuu toiminnoista, joilla on aina tekijä, vaikka sitä ei suoraan tuotaisikaan julki. Usein tekijä on todellisuudessa joku yksittäinen henkilö, puhujan henkilökohtainen tuttu tai ammattiasemansa kautta maahanmuuttajalle tutuksi tullut henkilö. Joskus teoista puhutaan yleisesti niin, että ne esitetään jonkun suuremman ryhmän (lieksalaiset, suomalaiset, nuoret, aikuiset, maahanmuuttajat) toteuttamina. Aina tekijää ei haastateltavien puheessa suoraan mainittu, mutta se oli yleensä pääteltävissä asiayhteydestä. Vastaanottavuuden voi myös käsittää maahanmuuttajan tunnekokemuksena, jolloin sen tekijä on tunteen kokija.

Vastaanottavuutta osoittavien tahojen mukaan eriteltynä tekstissä esiintyy kolmenlaista erillistä vastaanottavuutta. Näistä ensimmäinen ja se, jonka maahanmuuttajat kokevat vahvemmin heti maahan saavuttuaan, on (1) *virallinen vastaanottavuus*. Tämä pitää sisällään yhteiskunnan eri virallisilla tasoilla tapahtuvia toimia: maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikan toimenpiteitä lupahakemuksista niiden hyväksymiseen ja arkielämässä

toteutettavista kotouttamisen apupalveluista rasismia ehkäisevään toimintaan. Ominaista tämän tyyppin vastaanottavuudelle on se, että sen tekijät ovat ammattilaisia, jotka ovat töissä erilaisissa maahanmuuttajien kanssa tekemisissä olevissa kunnan tai valtion järjestämissä palveluissa. Palvelurakenteet auttavat hyvin toimiessaan tulokkaita uuteen alkuun ja voivat tarjota tärkeitäkin tukipalveluita maahanmuuttajille.

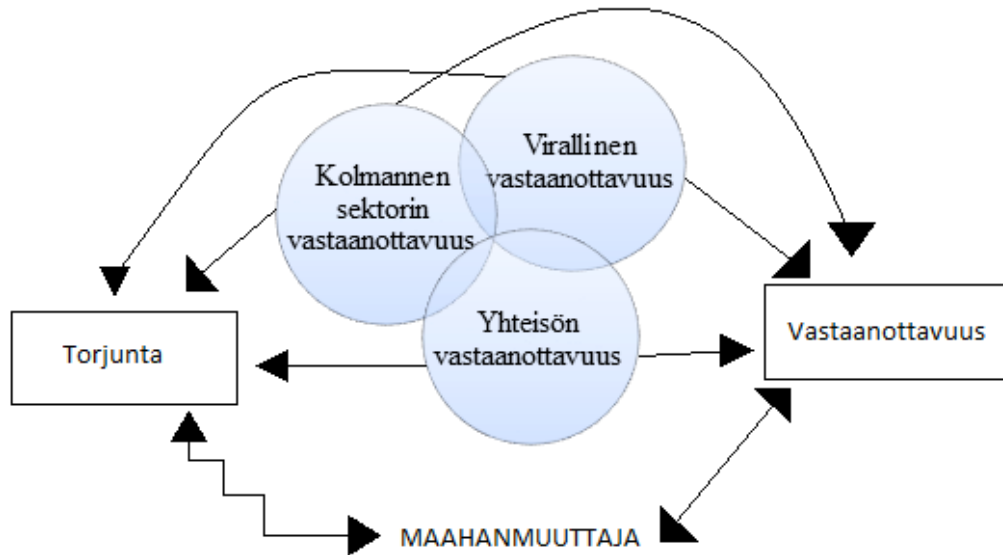
Toinen vastaanottavuuden tyyppi on (2) *kolmannen sektorin*, eli pääasiassa *vapaaehtoistoiminnan tarjoama vastaanottavuus*. Järjestö- ja harrastustoiminta tarjoaa tärkeitä puitteita maahanmuuttajien aktiiviseen elämänhallintaan mielekkään tekemisen kautta. Harrastukset, tapahtumat ja järjestöiden luomat kohtaamispaikat tarjoavat tilaisuuden sosiaalisiin kontakteihin paikallisten kanssa. Tässä alaluvussa käsitelen haastatteluissa esiintulleita kokemuksia järjestö- ja harrastustoiminnasta.

Virallisen ja kolmannen sektorin unnan päättäjät, virkamiehet ja toimihenkilöt sekä vapaaehtoisesti kotouttamis- ja muuta toimintaa tekevät järjestöt tekisivätkin hyvää työtä ja tarjoaisivat maahanmuuttajille puitteet kotoutumiselle, tarvitaan silti vielä jotain muuta. Kolmanneksi vastaanottavuuden tyyppiä määrittelenkin siksi (3) *yhteisön vastaanottavuuden*, joka koostuu paikallisen yhteisön, tässä tapauksessa Lieksan, edustajien eli pääasiassa yksityishenkilöiden ilmaisemista tervetulon tai torjunnan ilmaisuista. Käytin maahanmuuttajien puheessa esiintyviä viittauksia lieksalaisiin tai suomalaisiin vihjeinä yhteisön vastaanottavuuden löytämiseksi tekstistä. Pääosin vastaanottavuus löytyi tekstistä erilaisten vastaanottavuuden tekojen kautta.

Vaikka vastaanottavuuden jaotteluni on aineistolähtöinen, se myötäilee suurilta osin Saukkosen (2007, 28–38) nimeämiä tasoja erilaisuuden poliittisesta organisoinnista. Tämän monokulttuurisen valtion politiikan määritelmän mukaan poliittisen toiminnan tasoja voivat olla muutkin kuin valtion harjoittama politiikka. Kansalaisyhteiskunnalla ja yksilötason politiikalla onkin siinä tärkeä osa. Oma tyypittelyni mukailee tätä monimuotoisen yhteiskunnan politiikkakäsitystä.

Kehittelemäni vastaanottavuuden tyypit eivät kuitenkaan ole tarkkarajaisia (ks. Kuvio 3), sillä henkilön toimiessa ei aina välttämättä ole selvää, missä ominaisuudessa hän jotain tekee. Esimerkiksi kunnan järjestämää matalan kynnyksen kohtaamistoimintaa on vaikeampi sijoittaa yksiselitteisesti mihinkään kategoriaan. Tällaisessa toiminnassa roolit voivat helposti sekoittua jopa osallistujien ja toiminnan järjestäjien kesken. Koska vastaanottavuus tässä

tutkimuksessa on tulkittu maahanmuuttajien kokemusten kautta, on myös ollut pitkälti heidän vallassaan määritellä puhetapojen ja sanavalintojen kautta, kenen osoittamaksi vastaanottavuudeksi olen kulloisenkin toiminnan tulkinnut.

Kuvio 3. Vastaanottavuuden eri tyyppien suhteet toisiinsa sekä maahanmuuttajiin.

Vastaanottavuuden kokemukseen kuuluu myös se, miten maahanmuuttajanuoret kokivat tilanteet ja olosuhteet silloin, kun he eivät tunteneet oloaan tervetulleeksi. Kutsun tätä vastaanottavuuden vastatilaa yhteisön tai yhteiskunnan harjoittamaksi torjunnaksi. Siinä ei välttämättä ole mukana koko yhteisö, vaan se voidaan eriyttää nuorten puheessa myös tiettyjen yksilöiden omaksi toiminnaksi. Torjuntaa voi ilmetä kaikilla yhteiskunnan ja yhteisön tasoilla. Siihen sisältyy maahanmuuttajanuorten kohtaaman rasmin ja ennakkoluulojen lisäksi myös politiikan ja viranomaistoiminnan kohteena olemiseen liittyvät ikävät kokemukset.

11 Johtopäätökset

Maahanmuuttajien – sekä nuorten että vanhojen – näkökulmia suomalaiseen yhteiskuntaan, yhteisöihin sisäänpääsemiseen ja torjuvaan käytökseen pitää tutkia jatkossakin. Suomi on edelleen matkalla kohti monikulttuurisuuden parasta toteutustapaa, ja sen edistämiseksi tulee kuulla sekä suomalaisten että maahanmuuttajien näkemyksiä. Suomessa maahanmuuttoon liittyvä tutkimus on ollut hyvin rasismipainotteista ja paljon on tutkittu valtaväestön asenteita vähemmistöihin. Nämä ovat tärkeitä asioita tietää, mutta tärkeää on myös löytää hyviä käytänteitä muuttaa mielipiteitä.

Lieksassa on löydetty joitain hyviä tapoja tehdä maahanmuuttajia enemmän osallisiksi paikallisesta yhteisöstä. Osa lieksalaisista kokee kuitenkin edelleen, että maahanmuuttajat eivät kuulu Lieksaan, ja he tuovat sitä esille myös maahanmuuttajille itselleen. Lieksassa maahanmuutto on paikallisena ilmiönä vielä suhteellisen uusi, joten ratkaisut maahanmuuton provosoimiin ongelmiin ovat vielä muotoutumassa. Maahanmuuttajia on otettu mukaan ongelmanratkaisuun, mutta ennakko-oletukset ja olemassa olevat rakenteet ovat olleet hidastamassa prosesseja.

Lieksassa ei ole noudatettu kaikkia kaksisuuntaisen kotoutumisen suuntaviivoja eikä aina panostettu moniarvoiseen kotouttamiseen. Tässä on varmasti kysymys osittain resurssipulasta, jota asiantuntijat ovat pelänneet uuden kotoutumislain myötä (ks. Sisäministeriö 2012b). Suomessa on suunnitelmat hyvälle kotoutumiselle ja nykyisellä Osallisena Suomessa -projektilla niitä pyritään kehittämään vielä lisää. Käytännön toteutus riippuu kuitenkin resursseista, joita pitää löytyä, jotta päästään tuloksiin.

Osa nuorista on kuitenkin hyvin kotoutuneita huolimatta ongelmista. Mielenkiintoista olisi jatkaa kotoutumisen tutkimista Lieksassa sukupuolen näkökulmasta. Kotoutetaanko naisia ja miehiä tai tyttöjä ja poikia eri tavoin? Tarjoutuuko pojille enemmän mahdollisuuksia kuin tytöille vai hakevatko he niitä itse? Tarjotaanko tytöille samanlaista tukea esimerkiksi kielenkäytössä kuin pojille? Tarjotaanko tytöille samanlaisia työmahdollisuuksia kuin pojille? Mistä maahanmuuttajatyttöjen ja -poikien erilaiset suhteet suomalaisiin todella johtuvat? Aineistossani esiintyi joissain kohti huomattavia eroja tyttöjen ja poikien kokemuksissa. Kotoutumisen sukupuolikysymystä voisi lähestyä maaseutukontekstissa luultavasti eri tavalla kuin aiemmin on tehty.

Perheenyhdistämisestä ja siihen liittyvistä kokemuksista ei vaikuta olevan paljoa tutkimusta. Se, miten perheenyhdistämisen venyminen ja byrokratian hitaus vaikuttaa lapsen ja nuoren kotoutumiseen olisi myös mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde.

Vastaanottavuuden käsitettä voisi myös kehitellä pidemmälle. Vastaanottavuuden kokemusta voisi lähestyä syvähaastatteluiden myötä ja päästä niin syvemmälle myös näiden kokemusten syntyyn vaikuttaviin asioihin. Useilla alkuperäiseen tutkimusaiheeseen kiinnittyvillä teemahaastatteluilla sai tätä tutkimusta varten hyvän aineiston, mutta parempaa materiaalia voisi saada tapaamalla samoja ihmisiä useita kertoja ja pystyä tarkentamaan ja syventämään keskustelua heidän kokemuksistaan.

Lieksassa kaivataan myös edelleen enemmän kohtaamisia maahanmuuttajien ja kantaliexsalaisten välille. Monikulttuurisen yhteiskunnan rakentaminen vaatii mukaansa myös sen pienemmät yksiköt. Lieksan noustua otsikoihin rasistisuudellaan vuonna 2011 asiaan kuitenkin tartuttiin usean eri toimijan voimin. Tuloksia voidaan saada aikaan, jos kaikki osapuolet eri maahanmuuttajaryhmiä myöten, ovat mukana hakemassa ratkaisuja ongelmiin. Lieksaa kannattaa seurata, koska vaikka se on haasteellinen miljöö työttömyydestä kärsivänä maaseutukaupunkina, siellä tuntuu olevan myös potentiaalia ratkaista ongelmia innovatiivisella tavalla.

Lähteet

Aamulehti 2.5.2012. Lieksan Facebook-ryhmä yritti oikeudessa sysätä syyllisyyttä toistensa niskaan. <http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194741000524/artikkeli/lieksan+facebook-ryhma+yritti+oikeudessa+sysata+syyllisyytta+toistensa+niskaan.html>. Luettu 5.9.2012.

Ahponen, Pirkkoliisa 2011. Eduskuntapuolueiden maahanmuuttopoliittiset linjaukset. <http://www.kommentti.fi/kolumnit/eduskuntapuolueiden-maahanmuuttopoliittiset-linjaukset>. Luettu 17.8.2012.

Berry, John W., Poortinga Ype H., Segall, Marshall H. & Dasen, Pierre R 1992. Cross-cultural psychology: Research and Applications. Cambridge University Press: Cambridge.

Bolaffi, Guido, Bracalenti, Raffaele, Braham, Peter & Gindro, Sandra (toim.) 2003. Dictionary of Race, Ethnicity & Culture. Sage: London.

Bourhis, Richard Y., Moïse, Léna Céline, Perreault, Stéphane & Senécal, Sacha 1997. Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach. International Journal of Psychology, 32 (6), 369-386. http://psychologia.univ.gda.pl/podstrony/Bourhis_1997_IAM.pdf. Luettu 21.8.2012.

Dunbar, Christopher, Jr., Rodriguez, Dalia & Parker, Laurence 2002. Race, Subjectivity, and the Interview Process. Teoksessa Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.). Handbook of Interview Research. Context and Method. Sage: Thousand Oaks, 279–298.

Etnisten suhteiden neuvottelukunta, ETNO 2005. Kala kuivalla maalla. Kotoutuminen maahanmuuttajan näkökulmasta. Työhallinnon julkaisu 344. Työministeriö. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj344.pdf. Luettu 5.9.2012.

European Commission 1997. Racism and Xenophobia in Europe. Eurobarometer Opinion Poll No 47.1. First results presented at the Closing Conference of the European Year Against Racism. Luxembourg 18 & 19 December 1997. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_113_en.pdf. Luettu 21.8.2012.

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia 03/2005. "Majorities attitudes towards minorities: Key findings from the Eurobarometer and the European social survey. <http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EB2005-summary.pdf>. Luettu 28.8.2012.

Förbom, Jussi 2010. Hallan vaara. Merkintöjä maahanmuuton puhetavoista. Like Kustannus: Helsinki.

Haavisto, Ilkka 2012. Ovi raottuu – Suomalaisen maahanmuuttoasenteet 2012. EVA-analyysi. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/05/Ovi-raottuu.pdf>. Luettu 6.8.2012.

Hallituksen esitys 185/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100185>. Luettu 6.9.2012.

Harinen, Päivi 2000. Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 11/2000. Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Harinen, Päivi ja Suurpää, Leena 2003. Nuoret kulttuurisessa välimaastotta. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.). Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 38. Nuorisotutkimusseura: Helsinki., 5–13.

Harinen, Päivi, Honkasalo, Veronika, Souto, Anne-Mari, Suurpää, Leena 2009. Ovien availua. Teoksessa Harinen, Päivi, Honkasalo, Veronika, Souto, Anne-Mari, Suurpää, Leena (toim.). Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 91. Nuorisotutkimusseura: Helsinki., 5–21.

Helsingin Sanomat 9.10.2011. Somalit ja paikalliset ottivat teräsein yhteen Lieksassa. <http://www.hs.fi/kotimaa/Somalit+ja+paikalliset+ottivat+ter%C3%A4sein+yhteen+Lieksassa/a1305546853582>. Luettu 5.9.2012.

Helsingin Sanomat 13.10.2011. Jopa puolet Pohjois-Karjalan rasismirikoksista tehdään Lieksassa. <http://www.hs.fi/kotimaa/Jopa+puolet+Pohjois-Karjalan+rasismirikoksista+tehd%C3%A4n+Lieksassa/a1305547112545>. Luettu 5.9.2012.

Helsingin Sanomat 14.10.2011. Lieksaa uhkaa rasismin tauti. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/Lieksaa+uhkaa+rasismin+tauti/a1305547186535>. Luettu 6.9.2012.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus: Helsinki.

Honkasalo, Veronika ja Souto, Anne-Mari 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tommi ja Sell, Anna (toim.). Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 76. Nuorisotutkimusseura: Helsinki, 115–138.

Honkasalo, Veronika, Souto, Anne-Mari ja Suurpää, Leena 2007. Mikä tekee nuorisotyöstä monikulttuurisen? Kokemuksia, käytäntöjä ja haasteita 10 suurimmassa kunnassa. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kymppikerho.pdf>. Luettu 29.8.2012.

Jaakkola, Magdalena 1999. Maahanmuutto ja etniset asenteet: Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999. Työpoliittinen tutkimus 213. Edita: Helsinki.

Jaakkola, Magdalena 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tietokeskus: Helsinki.

Jasinskaja-Lahti, Inga, Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Gaudeamus: Helsinki.

Jelli-järjestötietopalvelu 2012. Lieksa. <http://www.kansalaistalo.fi/jelli/lieksa/>. Luettu 29.8.2012.

Kautto, Virpi 2009. Ootsä mun kaa? Ystävyys monikulttuuristen nuorten arjessa. Teoksessa Harinen, Päivi, Honkasalo, Veronika, Souto, Anne-Mari, Suurpää, Leena (toim.). Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 91. Nuorisotutkimusseura: Helsinki, 62–75.

Kim, Young Yun 2001. *Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Sage: London.

Koto-toimisto 2011. Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntaan tuloprosessi Lieksassa 2011.

<http://www.lieksa.fi/dman/Document.phx?documentId=um02412093549368&cmd=download>. Luettu 6.9.2012.

Kotoutumislaki 2010. Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Kupiainen, Jari 2003. Mikä monikulttuurisuus? Teoksessa Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (toim.). *Monenkirjavia rasismi*. Joensuu University Press: Joensuu, 244–258.

Kuula, Arja 2006. *Tutkimusetiikka: Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino: Tampere.

Laine, Markus, Bamberg, Jarkko ja Jokinen, Pekka 2008. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus, Bamberg, Jarkko ja Jokinen, Pekka (toim.). *Tapaustutkimuksen taito*. Gaudeamus: Helsinki.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011.

Lapsiasiavaltuutettu 3.7.2012. Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäasiainministeriölle perheen jälleenydistämisen periaatteista. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot/lausunto/-/view/1818882>. Luettu 29.8.2012.

Leppäkorpi, Mervi 2011. *Asiaton oleskelu kielletty*. Like Kustannus: Helsinki.

Liebkind, Karmela 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa.*: Gaudeamus Helsinki, 13–27.

Liebkind, Karmela & Jasinskaja-Lahti, Inga 2000. Nuorten maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Gaudeamus: Helsinki, 112–123.

Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2012. <http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Lieksa/kokous/20121144-13-7906.PDF>. Luettu 6.9.2012.

Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2020, 2012.
<http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Lieksa/kokous/20121214-4-9550.PDF>. Luettu 5.9.2012.

Lieksan Kristillinen opisto 2012. Tuikku. <http://www.lkro.fi/index.php?s=21&l=fi>. Luettu 6.9.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012a. Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset.
<http://www.migri.fi/turvapaikka-suomesta/turvapaikan-hakeminen/paatos/turvapaikka-ja-kansainvalinen-suojelu>. Luettu 8.8.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012b. Kiintiöpakolaiset.
<http://www.migri.fi/turvapaikka-suomesta/kiintiopakolaiset>. Luettu 8.8.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012c. Turvapaikan hakeminen.
<http://www.migri.fi/turvapaikka-suomesta/turvapaikan-hakeminen>. Luettu 5.9.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012d. Turvapaikka- ja pakolaistilastot.
<http://www.migri.fi/tietoa-virastosta/tilastot/turvapaikka-ja-pakolaistilastot>. Luettu 23.7.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012e. Turvapaikkapuhuttelua odotetaan noin puoli vuotta.
<http://www.migri.fi/asiointi/kasittelyajat/kasittelyajat-kansainvalinen-suojelu/1/0/turvapaikkapuhuttelua-odotetaan-noin-puoli-vuotta>. Luettu 22.8.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012f. Vastaanottokeskukset.
<http://www.migri.fi/turvapaikka-suomesta/vastaanottoiminta/vastaanottokeskukset>. Luettu 23.7.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012g. Vastaanottoiminnan tilastot. Tilastokatsaus 2011. Vastaanottoyksikkö. <http://www.migri.fi/download/31532-Vok-tilastokatsaus-VALMIS.pdf>. Luettu 22.8.2012.

Maahanmuuttovirasto 2012h. Vastaanottoiminnan tilastot. Tilastokatsaus 2012/1. Vastaanottoyksikkö.
<http://www.migri.fi/download/34496-Vok-tilastokatsaus-1-2012-valmis.pdf>. Luettu 22.8.2012.

- Mahdollisuuksien tori 2012. <http://www.mahdollisuuksientori.fi/> . Luettu 25.7.2012.
- Martikainen, Tuomas, Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko 2006. Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.). Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Tietolipas 212. Suomen kirjallisuuden seura: Helsinki, 9-41.
- Meille saa tulla -kampanja 2012. <http://www.meillesaatulla.net/index.php>. Luettu 24.8.2012.
- Miles, Robert 1994. Rasismi. Suom. Antero Tiusanen ja Juha Koivisto. Vastapaino: Tampere. Alkuteos Racism 1989.
- Moniheli ry 2012. Maahanmuuttajat mukaan politiikkaan. <http://www.moniheli.fi/fi/uutiset/35-jaerjestoeuutiset/157-maahanmuuttajat-mukaan-politiikkaan.html>. Luettu 28.8.2012.
- Monikulttuurinen Lieksa -projekti 2011. <http://www.mokuli.fi/>. Luettu 6.9.2012.
- MTV3 Uutiset 26.10.2012. Lieksassa maahanmuuttajien toimeentulon käytäntöjä oiottu. <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/lieksassa-maahanmuuttajien-toimeentulon-kaytanta-oiottu/2011/10/1419843>. Luettu 29.8.2012.
- Myllyniemi, Sami (toim.) 2010. Puolustuskannalla: Nuorisobarometri 2010. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 43. Nuorisotutkimusseura: Helsinki.
- Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA-analyysi. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>. 6.9.2012.
- Mäkelä, Klaus 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.). Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus: Helsinki, 42–61.
- Niemelä, Heli 2003. Erottautumista ja ystävyyttä. Somalialaistytöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.). Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 38. Nuorisotutkimusseura: Helsinki, 91–121.

Niemelä, Heli 2006. Somalialaisen ja suomalaisen nuoruuden risteyksessä. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.). Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Tietolipas 212. Suomen kirjallisuuden seura: Helsinki, 168–189.

Opetushallitus 2012. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012. Määräykset ja ohjeet 2012:1. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf. Luettu 20.8.2012.

Paananen, Seppo 2005. Maahanmuuttajien integrointi: vaikea ja ristiriitainen hanke. Teoksessa Paananen, Seppo (toim.). Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Tilastokeskus: Helsinki, 173–180.

Paju, Petri 2004. Johdanto – Iisalmessa on Lidl. Teoksessa Paju, Petri (toim.). Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 47. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 30. Nuorisotutkimusseura: Helsinki, 6–13.

Pakolaisasiain neuvottelukunta 1989. Suomen pakolaispolitiikka. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1989:3. Valtion painatuskeskus: Helsinki.

Pakolaisneuvonta ry 2012a. Perheenyhdistäminen. http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=137&lang=suo. Luettu 28.8.2012.

Pakolaisneuvonta ry 2012b. Turvapaikanhakijalasten vastaanotto ja edustaja. http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=135&lang=suo. Luettu 14.8.2012.

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2. Luettu 8.8.2012.

Phinney, Jean, Berry, John, Vedder, Paul & Liebkind, Karmela 2006. The acculturation experience: attitudes, identities, and behaviors of immigrant youth. Teoksessa Berry, John, Phinney, Jean, Sam, David & Vedder, Paul (toim.). Immigrant youth in cultural transition. Acculturation, Identity and Adaptation Across National Contexts. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 71–116.

Pitkänen, Pirkko 2003. Erilaisia mutta samanarvoisia: Kohti toimivaa monikulttuurisuutta. Teoksessa Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (toim.). Monenkirjava rasismi. Joensuu University Press: Joensuu, 259–272.

Pitkänen, Pirkko ja Kouki, Satu 1999. Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä. Edita: Helsinki.

Puuronen, Vesa 2006. Näkökulmia etnisten suhteiden tutkimukseen Suomessa. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.). Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Tietolipas 212. Suomen kirjallisuuden seura: Helsinki, 42–54.

Puuronen, Vesa 2011. Rasistinen Suomi. Gaudeamus: Helsinki.

Pyykkönen, Miikka 2003. Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 38. Nuorisotutkimusseura: Helsinki, 193–237.

Pyykkönen, Miikka 2007a. Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 306. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Pyykkönen, Miikka 2007b. Maahanmuuttajanaiset yhdistyksissä. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.). Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöliitto: Helsinki, 105–124.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca 03/2011. ”Jatkuva huoli, ikävä ja suru” – kokemuksia perheenyhdistämisestä. Raportti pakolaisen perheenyhdistämishojelman kautta tulleiden perheiden haastatteluista. Kotouttamisen seudullisten ja alueellisten verkostojen vahvistaminen -hanke. http://www.socca.fi/files/961/Perheenyhdistaminen_haastattelut.pdf. Luettu 29.8.2012.

Pöyhönen, Sari, Tarnanen, Mirja, Vehviläinen, Eeva-Maija, Virtanen, Aija ja Pihlaja, Lenita 2010. Osallisena Suomessa : kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Rapo, Markus 2011. Kuka on maahanmuuttaja? Tieto & trendit 1/2011. http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_003.html?s=0. Luettu 8.8.2012.

Rastas, Anna 2004. Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? Teoksessa Jokinen, Arja, Huttunen, Laura ja Kulmala, Anna (toim.). Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus: Helsinki, 33–55.

Rastas, Anna 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteissa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna ja Tiittula, Liisa (toim.). Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino: Tampere, 78–102

Rastas, Anna, Huttunen, Laura ja Löytty, Olli (toim.) 2005. Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino: Tampere.

Sabour, M’hammed 2003. Toiseuden kohtaaminen. Afrikasta tulleiden maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Teoksessa Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (toim.). Monenkirjava rasismi. Joensuu University Press: Joensuu, 87–119.

Salonen, Essi 2012. Tästä alkaa tulevaisuus. Kotiliesi 5/2012, 30–37.

Saukkonen, Pasi 2007. Poliitiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa. WSOY Oppimateriaalit Oy: Helsinki.

Saukkonen, Pasi 2010. Kotouttaminen ja kulttuuripoliitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö. Cuporen julkaisuja 19. Helsingin Yliopistopaino: Helsinki.

Silverman, David 2007. Interpreting qualitative data. Third Edition. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction (alkuperäinen 1993) Sage Publications. London.

Sisäasiainministeriö 2012a. Monitori 20.1.2012. Avoin keskusteluyhteys rauhoittaa tilannetta Lieksassa. <http://www.monitorilehti.fi/intermin/monitori/cms.nsf/pfbc/F2B888F60CA98D8EC225798B004607A3>. Luettu 6.9.2012.

Sisäasiainministeriö 2012b. Monitori 20.1.2012. Uudistettu kotoutumislaki saa positiivisia arvioita ja herättää odotuksia. <http://www.monitori->

lehti.fi/intermin/monitori/cms.nsf/pfbc/F3733BF649248CA9C225798B0046E71E. Luettu 17.8.2012.

Sisäasiainministeriö 2012c. Monitori 6.6.2012. Tarkastelussa kolmen kunnan kotouttamisohjelmat. <http://www.monitori-lehti.fi/intermin/monitori/cms.nsf/pfbc/6A21651326D1A88CC2257A15003A3B43>. Luettu 7.8.2012.

Souto, Anne-Mari 2011. Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 110. Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2012a. Muuttoliike 2011. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/muutl/2011/muutl_2011_2012-04-27_fi.pdf. Luettu 3.8.2012.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2012b: Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/index.html>. Luettu 25.7.2012.

Työministeriö 7.12.2011. Ministeriryhmä: jokainen suomalainen voi edistää maahanmuuttajien kotoutumista. http://www.tem.fi/index.phtml?105033_m=104810&s=4760. Luettu 17.8.2012.

Valtioneuvosto 2008. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta. Valtioneuvosto: Helsinki. http://www.intermin.fi/download/31570_kotouttamislakiselonteko_021008.pdf. Luettu 6.8.2012.

Valtioneuvosto 2012. Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015. http://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf. Luettu 29.8.2012.

Vesala, Kari Mikko ja Rantanen, Teemu 2007. Laadullinen asennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita ja mahdollisuuksia. Teoksessa Vesala, Kari Mikko ja Rantanen, Teemu (toim.). Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Gaudeamus: Helsinki, 11–61.

Virrankoski, Osmo 2001. Maa kallis isien. Tutkimus peruskoulun päättävien oppilaiden isänmaallisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja etnisistä ennakkoluuloista. Kirja-Aurora: Turku.

Yle Uutiset 10.1.2011. Lieksassa ristiriitoja maahanmuuttajista.

http://yle.fi/uutiset/lieksassa_ristiriitoja_maahanmuuttajista/5303717. Luettu 5.9.2012.

Yle Uutiset 24.8.2011. Facebook-kutsu Lieksassa: ”Kuka pelkää mustaa miestä”.

http://yle.fi/uutiset/facebook-kutsu_lieksassa_kuka_pelkaa_mustaa_miesta/5411570. Luettu 5.9.2012.

Yle Uutiset 30.8.2011. Lieksalaispäättäjät saivat maahanmuutto-oppia kiristyneessä ilmapiirissä. [http://yle.fi/uutiset/lieksalaispaattajat_saivat_maahanmuutto-](http://yle.fi/uutiset/lieksalaispaattajat_saivat_maahanmuutto-oppia_kiristyneessa_ilmapiirissa/5414759)

[oppia_kiristyneessa_ilmapiirissa/5414759](http://yle.fi/uutiset/lieksalaispaattajat_saivat_maahanmuutto-oppia_kiristyneessa_ilmapiirissa/5414759). Luettu 5.9.2012.

Yle Uutiset 3.11.2011. Rasismirikokset ovat palanneet poliisin arkeen.

http://yle.fi/uutiset/rasismirikokset_ovat_palanneet_poliisin_arkeen/5662905. Luettu 5.9.2012.

Yle Uutiset. 3.5.2012. Lieksalaismies tuomittiin vankeuteen Facebook-rasismista.

http://yle.fi/uutiset/lieksalaismies_tuomittiin_vankeuteen_facebook-rasismista/6080541.

Luettu 5.9.2012.

Liite 1: Haastattelurunko

Taustaa ja keskustelunavauksia: Ikä

Sukupuoli, lähtömaa

Kauanko olet ollut Suomessa?

Kenen kanssa muutit? Miksi tulit Suomeen?

Miten ja miksi olet tullut Lieksaan?

Ensimmäinen osa: vastaanottavuus

1. Minkälaisia odotuksia sinulla oli Suomeen saapuessasi?

1. Kerro, miltä sinusta tuntui, kun tulit Lieksaan. Mitä ajattelit? Mitä tapahtui?
2. Millaista Lieksassa on asua? Millaista haluaisit, että täällä olisi? Miksi haluat asua juuri sellaisessa/tällaisessa kaupungissa (pienessä ja rauhallisessa tms.)? Kenen kanssa asut? Halusitko itse, että asumisasiasi järjestyvät näin?
3. Miten sinuun suhtaudutaan täällä? Kerro jokin esimerkki tilanteesta, jossa olet ollut tekemisissä suomalaisten kanssa. (Kenen kanssa, milloin, missä, mitä tapahtui, miltä tämä tilanne sinusta tuntui? Oliko sinulle tästä hyötyä? Mitä hyötyä? Iloa? ...)
4. Oletko kohdannut rasismia? Oletko kokenut, että sinua syrjitään/kiusataan/ei hyväksytä?
5. Jos sinulla on ongelma tai tarvitset apua, kenen puoleen kääntyisit ensimmäisenä? Miksi? Miten olet tutustunut tähän ihmiseen/saanut tietoa tästä tahosta?
Jos kyseessä on erityisesti Suomessa asumiseen tai täällä elämiseen liittyvä ongelma, keneltä kysyisit apua? Mistä syystä?
6. a) Oletko tarvinnut apua/tukea Lieksassa asuessasi? Mihin? Mitä tapahtui? Saitko apua/tukea? Mitä mieltä olet saamastasi avusta/tuesta?
6. b) Ellet ole saanut apua/tukea, vaikka tarvitsit, mistä se mielestäsi johtui?
6. Mistä saat tietoa a) asumisesta, b) asioiden hoitamisesta täällä, c) työstä ja työpaikoista, d) koulutusmahdollisuuksista, e) suomalaisesta yhteiskunnasta (politiikka, uutiset)?
7. Oletko joutunut asioimaan virastoissa? Miltä virastoissa asioiminen sinusta tuntuu?
8. Miten odotuksesi Lieksassa elämisessä ovat käyneet toteen? Mihin olet tyytyväinen?

Mihin et ole tyytyväinen? (Minkä asioiden olisit toivonut olevan toisin?) Keiden olisit toivonut toimivan toisin?

9. Valitsitko itse muuttavasi Lieksaan? Haluaisitko muuttaa muualle? Miksi? Aiotko toteuttaa tämän aikomuksen, miksi/miksei?
10. Miksi et/haluat jäädä Lieksaan? Onko joku pyytänyt sinua jäämään Lieksaan? Onko joku sanonut, että on parempi lähteä Lieksasta pois?

Toinen osa: osallisuus

11. Mitä teet? Työ, koulu, vapaa-aika.
12. Minkälaisiin asioihin/tapahtumiin otat osaa? Harrastuksia? Miten olet löytänyt nämä harrastukset? Oletko itse etsinyt harrastusmahdollisuuksia? Onko sinulle ehdotettu uusia harrastuksia? Kuka?
13. Kenen kanssa vietät aikaasi (koulussa, töissä, vapaalla, harrastuksissa)? Ketkä ovat läheisimpiä? Ketkä kaukaisimpia? Miten olet saanut ystäviä? Missä olet heihin tutustunut?
14. Millaiset suhteet sinulla on suomalaisiin? Missä olet tutustunut suomalaisiin? Missä luulet, että voisit tavata eniten suomalaisia? Käytkö näissä paikoissa? Miksi, miksi et? Mihin olet tervetullut? Mikä saa sinut kokemaan itsesi tervetulleeksi? Mihin haluaisit mennä, mutta et pääse? Kerro, mistä tämä mielestäsi johtuu?
15. Mihin haluaisit kuulua ja ottaa osaa?
16. Koetko erityisesti kuuluvasi johonkin ryhmään? Koetko olevasi jonkun ryhmän ulkopuolella?
17. Oletko tekemisissä omanmaalaisten ihmisten kanssa? Miten suhteet heihin eroavat suhteistasi suomalaisiin?
18. Minkälainen suunnitelma sinulla oli tulevaisuudelle, kun saavuit Suomeen? Millainen se on nyt? Miksi luulet, että se on muuttunut/pysynyt samana?
19. Mitä kuvittelet tekeväsi viiden/kymmenen vuoden päästä? Aiotko jäädä Suomeen, palata kotiin tai lähteä muualle?